

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Diplomová práce

2024

Adam Dvořáček

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

**Evropa národů, nebo národ Evropanů?
Analýza volebních programů nejsilnějších německých stran
pro volby do Evropského parlamentu 2024 prizmatem konceptu
„Evropské federativní republiky“**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Adam Dvořáček, BA., DiS.

Studijní program: Německá a rakouská studia

Vedoucí práce: PhDr. David Emler, PhD.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 24.7.2024

Adam Dvořáček

Bibliografický záznam

DVOŘÁČEK, Adam. *Evropa národů, nebo národ Evropanů? Analýza volebních programů nejsilnějších německých stran pro volby do Evropského parlamentu 2024 prizmatem konceptu „Evropské federativní republiky“*. Praha, 2024. 114 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. David Emler, PhD.

Rozsah práce: 185 590 znaků včetně mezer

Abstrakt

Práce se zabývá konceptem „Evropské federativní republiky“ německé politoložky Ulrike Guérot, který ve svém jádru navazuje na dlouhodobé tendence německé evropské politiky, jde však daleko nad jejich rámec. Operuje totiž s vytvořením svébytného evropského národa spojeného pod společnou státní střechou a nezávislého na hranicích současných národních států, které jsou mnohými politiky již delší dobu považovány za překonané. Zda je však v dnešní Unii, která se musí vypořádávat s vnitřním rozpolcením, nárůstem extrémní pravice i globálními krizemi, vůle ke směřování ke společnému státu, je otázkou předkládaného výzkumu. A to konkrétně na příkladu Německa, tedy aktéra, který má dlouhodobě na evropskou politiku a integraci výrazný vliv. Práce vybírá německé politické strany, které se jako nejsilnější umístily ve volbách do Evropského parlamentu v červnu 2024 a které zároveň zastupují rozdílné politické směry, tedy CDU/CSU, AfD, SPD a Bündnis 90/Die Grünen. Jejich volební programy pro tyto volby pak analyzuje prizmatem pěti strukturálních kategorií, které je možno ve federalistickém konceptu politoložky Guérot vysledovat a jejichž naplnění je potřebné k realizaci společného evropského státu. Jsou jimi solidarita a sociálně integrovaná společnost, rovná občanská a politická práva, společná mocenská projekce, společná ekonomika a průmysl a univerzální evropské občanství. Všechny strany k nim přistupují více či méně odlišně, je však možné konstatovat, že ač je evropský stát (či snad národ) v nedohlednu, nenalézá se zcela mimo kurz.

Abstract

The thesis deals with the concept of the "European Federal Republic" (by the German political scientist Ulrike Guérot), which at its core follows the long-standing tendencies of German European policy but goes far beyond them. It is based on the creation of an independent European nation that is united in a common state and independent of the borders of today's nation states, which many political scientists have long considered obsolete. However, it is the question of this research whether there is an intention to move towards a common state in today's Union, which is struggling with internal divisions, the rise of the far right and global crises. Using the example of Germany, a player that has had a significant long-term influence on European politics and integration, the thesis selects the German

political parties that emerged as the strongest in the European Parliament elections in June 2024 and that also represent different political directions, i.e. CDU/CSU, AfD, SPD and Bündnis 90/Die Grünen. It analyses their electoral programmes for these elections using five structural categories that can be abstracted from Guérot's federalist concept and whose fulfilment is necessary for the realisation of a common European state. These are *solidarity and a socially integrated society, equal civil and political rights, common power projection, a common economy and industry, and universal European citizenship*. All the parties approach them more or less differently, but it can be said that the European state (even if it is unlikely to be achieved in the near future) is not completely out of the question.

Klíčová slova

Evropská unie, Evropská republika, evropská politika, Německo, Ulrike Guérot, integrace, federace, volební programy

Keywords

European Union, European Republic, European policy, Germany, Ulrike Guérot, integration, federation, electoral programmes

Title

A Europe of nations, or a nation of Europeans? An analysis of electoral programmes of the strongest German parties for the 2024 European elections 2024 in the light of the concept of a „European Federal Republic“.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Davidu Emlerovi, PhD. a doc. JUDr. Vladimíru Handlovi, CSc. za velmi přínosné konzultace, rady a podporu při tvorbě práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
Úvod	11
Předmět práce, výzkumná otázka a metodologie	13
Diskuse literatury a zdrojů a kontroverzní osobnost Ulrike Guérot	16
1. „Leitbilder“ německé evropské politiky: kontext německých integračních představ	20
1.1 Principy obsažené v „Leitbilder“ evropské integrace	22
1.1.1 Hlavní motivy evropské integrace	23
1.1.2 Federalismus	25
1.1.3 Ordoliberalismus	25
1.1.4 Supranacionalismus a intergovernmentalismus	25
1.2 Základní „Leitbilder“ evropské integrace	26
1.2.1 Evropský spolkový stát aneb „Spojené státy evropské“	27
1.2.2 Evropské společenství států (Europäischer Staatenbund)	28
1.2.3 Evropa regionů či Evropská republika se silnými regiony	29
1.2.4 Diferencovaná integrace (Differenzierte Integration)	29
1.2.5 Evropská pevnost	30
1.2.6 Důraz na „unii stability“	30
2. Koncept „Evropské federativní republiky“: teoretický základ a strukturální předpoklady	33
2.1 Národ: historický kontext a paralely k vývoji EU	34
2.1.1 Kontroverzní pojem národa	34
2.1.2 Relevance pro Evropu	36
2.2 Vývoj evropského uspořádání a jeho možný vliv na budoucnost EU	38
2.3 Současné problémy EU	42
2.4 Strukturální předpoklady k bližší integraci a vzniku evropského „národního“ státu 45	
2.4.1 Solidarita a sociální sjednocení jako jádro nacionality	45
2.4.2 Občanská a politická práva	49
2.4.3 Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu	51
2.4.4 Formování národa společnou ekonomikou a průmyslem	54
2.4.5 Evropské občanství, aneb národ jako společenství občanů státu	57
3. Analýza volebních programů	59
3.1 CDU/CSU	63
3.1.1 Solidarita a sociální jistoty	64

3.1.2	Občanská a politická práva.....	65
3.1.3	Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu.....	66
3.1.4	Společná ekonomika a průmysl.....	67
3.1.5	Evropské občanství.....	69
3.2	AfD.....	69
3.2.1	Solidarita a sociální jistoty	71
3.2.2	Občanská a politická práva.....	73
3.2.3	Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu.....	73
3.2.4	Společná ekonomika a průmysl.....	75
3.2.5	Evropské občanství.....	76
3.3	SPD.....	77
3.3.1	Solidarita a sociální jistoty	77
3.3.2	Občanská a politická práva.....	79
3.3.3	Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu.....	80
3.3.4	Společná ekonomika a průmysl.....	81
3.3.5	Evropské občanství.....	84
3.4	Bündnis 90/Die Grünen	84
3.4.1	Solidarita a sociální jistoty	85
3.4.2	Občanská a politická práva.....	87
3.4.3	Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu.....	89
3.4.4	Společná ekonomika a průmysl.....	92
3.4.5	Evropské občanství.....	96
	Závěr.....	97
	Summary	104
	Zdroje	108
	Primární zdroje	108
	Sekundární literatura.....	110
	Internetové články a zdroje.....	112

Seznam použitých zkratek¹

- AfD – Alternative für Deutschland (Alternativa pro Německo)
- BpB – Bundeszentrale für politische Bildung
- CBAM – Carbon Border Adjustment Mechanism
- CDU – Christlich Demokratische Union Deutschlands (Křesťanskodemokratická unie Německa)
- CSU – Christlich-soziale Union in Bayern (Křesťansko-sociální unie Bavorska)
- CFSP – Common Foreign and Security Policy (Společná zahraniční a obranná politika)
- CSDP – Common Security and Defense policy (Společná bezpečnostní a obranná politika)
- ECB – Evropská centrální banka
- EDL – European Democracy Lab
- EHS – Evropské hospodářské společenství
- EK – Evropská komise
- EOS – Evropské obranné společenství
- EP – Evropský parlament
- ER – Evropská rada
- ESUO – Evropské společenství uhlí a oceli
- ESVČ – Evropská služba pro vnější činnost
- EU – Evropská unie
- EZP – Evropská zahraniční politika
- NATO – North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
- NGEU – Next Generation EU
- OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
- OSN – Organizace spojených národů
- PESCO – Permanent structured cooperation (Stálá strukturovaná spolupráce)
- SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Německá sociálnědemokratická strana)
- SRN – Spolková republika Německo
- UG – Ulrike Guérot
- WHO – World Health Organisation (Světová zdravotnická organizace)
- WTO – World Trade Organisation (Světová obchodní organizace)

¹ U většiny zkratek je použita jejich originální podoba, v případě existence ustálených českých variant jsou tyto varianty použity (např. OSN či SRN).

Úvod

Idea evropského sjednocení má kořeny sahající daleko před 20. století. Filozofové, spisovatelé i politici jako Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), Immanuel Kant (1724–1804), Victor Hugo (1802–1885), Aristide Briand (1862–1932) či Gustav Stresemann (1878–1929) se zamýšleli nad rozličnými koncepcemi mírového soužití evropských států, jejich představy však přes velkou rezonanci ve veřejném prostoru neměly vliv na politickou praxi až do druhé světové války, která vedla ke změně myšlení a k prvním politickým krokům v tomto směru.² Na počátku poválečného vzestupu tak stála německá snaha o překonání národního státu, o vyrovnání (zejm. s Francií či Polskem) formou integrace a o potvrzení vlastní identity jako „civilní mocnost“ či „Handelsstaat“ s pevným zakotvením v demokratické společnosti západních států.³ Postupem času se tak evropská integrace stala důležitým prvkem německého politického diskursu („realpolitische Wirklichkeit“).⁴ Německo postupně dosáhlo velké míry vlivu na vývoj a rozhodovací procesy evropské integrace a zároveň díky dnešní EU získává na akceschopnosti.⁵ Důvodem pro zapojení do evropského projektu jsou tak do velké míry vlastní (ekonomické) zájmy, hovoří se často o „pragmatismu“ německé evropské politiky, ještě zřetelnějším za vlády Gerharda Schrödera. Jak ukazuje vývoj 2. poloviny 20. století, SRN se aktivně zapojuje do vícero nadnárodních projektů, EU však nabízí nejlepší jednací rámec pro německé zájmy ve srovnání s NATO, kde mají vedoucí pozici USA, či v OSN – tam SRN není stálým členem rady.⁶ Jakožto symbolický krok a přiznání se k integračnímu zájmu v rámci EU může být vnímána transformace článku 23 německé ústavy, který by před rokem 1990 cílený na německé znovusjednocení a po něm se přetransformoval do tzv. „evropského článku“.⁷

Současná EU a s ní i Německo se však nachází v nelehké situaci. V geopolitickém prostoru je ohrožována jak agresivním Ruskem, tak rozpínajícími se čínskými zájmy a další její směřování do značné míry závisí i na blížících se amerických prezidentských volbách. Jak podotýká nizozemská publicistka Caroline de Gruyter, EU se potýká s nedostatkem

² SCHMUCK, Otto, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“, *Bundeszentrale für politische Bildung*, 17.12.2020, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/europaeische-union-345/324573/motive-und-leitbilder-der-europaeischen-einigung/> (staženo 8.1.2024).

³ BÖTTGER, Katrin a Mathias JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, in *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021), 16.

⁴ BÖTTGER, Katrin a Mathias JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, 13

⁵ *Ibid.*, 13.

⁶ *Ibid.*, 19–20. Více viz *kapitola 1*.

⁷ MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela, „Germany and the European Union: How the Chancellor Merkel Shaped Europe“ (Cham: Springer International Publishing, 2022), 137.

mocenské projekce a je nezbytné, aby mírový projekt EU zároveň sledoval mocenskou politiku: „Jen jako tržní společenství a ‚společenství sdílených hodnot‘ nepřežijeme“.⁸ I společenství sdílených hodnot je však pod tlakem. Vnitropolitická situace a rozpolcenost společnosti související s rostoucí nejistotou, životními náklady i frustrací z fungování Unie se vyostřují vzestupem extrémně pravicových i populistických stran (ať už v Německu, Itálii, Francii, Rakousku či jinde). Jak uvádí Jacques Rupnik, jednotlivé státy se navíc brání nárůstu moci celku, přitom ale váha jejich slova a jejich vlastní moc má šanci růst především prostřednictvím tohoto celku.⁹ Vzniká tak jakýsi začarovaný kruh.

EU si však další větší krizi nemůže dovolit,¹⁰ změna je tudíž nezbytná. Od poslední změny smluv o Evropské unii (tzn. od ratifikace Lisabonské smlouvy) přitom uplynulo již 15 let. Vzhledem k současným krizím tak již delší dobu leží na stole evropských institucí návrhy na její změny, aby byla schopna jednat efektivněji, demokratičtěji a v souladu s požadavky na potřebnou bezpečnostní či ekologickou transformaci. V rezoluci přijaté 22. listopadu 2023 volá Evropský parlament (EP) po zásadních změnách obou nejdůležitějších smluv, na kterých je EU založená. Jednak je to tzv. Maastrichtská smlouva, tedy „Smlouva o Evropské unii“ („Treaty on European Union“, TEU), která obsahuje obecná ustanovení o definici Unie, zadruhé pak „Smlouva o fungování Evropské unie“ („Treaty on the Functioning of the European Union“, TFEU) obsahující konkrétní ustanovení o institucích a politikách Unie. Cílem je především zlepšit integraci členských států, posílit Unii a dát jejím občanům větší možnost vyjadřovat se k zásadním otázkám. Velká část obsahu usnesení vychází z „Konference o budoucnosti Evropy“,¹¹ ročního „experimentu“ participativní demokracie v letech 2021–2022, kterého se účastnilo 800 náhodně vybraných občanů EU.¹² Otázkou zůstává, k jakým změnám dojde po nedávných volbách do Evropského parlamentu.

⁸ DE GRUYTER, Caroline, *Das Habsburgerreich – Inspiration für Europa?* (Wien: Böhlau, 2022), 204.

⁹ Ibid., 120n.

¹⁰ Rechtsruck in Europa. Die Rechtsaußen-Parteien gewinnen an Einfluss“, *Deutschlandfunk.de*, 22.5.2024, <https://www.deutschlandfunk.de/rechtspopulismus-rechtsextremismus-europa-rechtsruck-100.html> (staženo 8.7.2024)., a LADURNER, Ulrich, „Ursula von der Leyen: Präsidentin der falschen Erwartungen“, *Zeit Online*, 18.7.2024, https://www.zeit.de/politik/ausland/2024-07/ursula-von-der-leyen-eu-kommission-praesidentin-wiederwahl-erwartungen?mj_campaign=nl_ref&mj_content=zeitde_text_link_x&mj_medium=nl&mj_source=int_zonaudev_Was%20jetzt%3F (staženo 19.7.2024).

¹¹ Srov. „Brüssel will's wissen: Bürgerräte in der EU“, *Bertelsmann Stiftung*, 24.6.2022, <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/unsere-projekte/demokratie-und-partizipation-in-europa/projektnachrichten/bruessel-wills-wissen-buergerraete-in-der-eu> (staženo 18.7.2024).

¹² GENOVESE, Vincenzo, „Reforming the European treaties, the challenge facing 2024“, *Euranet Plus News Agency*, 11.1.2024, <https://euranetplus-inside.eu/reforming-the-european-treaties-the-challenge-facing-2024/> (staženo 15.7.2024)., a

PINGEN, Anna, „EP proposed amendments rto EU treaties“, *Eucrium*, 20.12.2023, <https://eucrium.eu/news/ep-proposed-amendments-to-eu-treaties/> (staženo 15.7.2024).

Předmět práce, výzkumná otázka a metodologie

Problematikou budoucnosti Evropy a evropské integrace se již delší dobu zabývá i německá politoložka Ulrike Guérot (UG). V rámci svých úvah operuje s možností nejtěsnější integrace, tedy vzniku společného evropského státu na bázi federativní republiky. Jedná se sice o koncept do jisté míry utopický, na druhou stranu zřetelně vychází z dlouhodobých principů, představ a tendencí německé evropské politiky. Ve světle nejistého vývoje EU se tak má diplomová práce zaměřuje na tento koncept jakožto hypotetický (ač nepravděpodobný) směr, kterým by se EU mohla v budoucnu ubírat. Důvod a relevance výběru tohoto tématu spočívá rovněž v kontextu obecné politologické kritiky moderního státu. Z globálního pohledu, jak uvádí Ivo Šlosarčík, je tradiční stát neefektivní pro řešení ekonomických aktivit (např. výběr daní) či globálních problémů (např. klimatická změna), a tím je nelegitimní.¹³ Konceptu pracující s vytvořením nového progresivního státního celku tak může jít této kritice naproti.

V teoretické kapitole 1 se nejdříve zaměřuji na rozbor a kontextualizaci motivů a principů německého prointegračního směřování. Věnuji se rovněž dlouhodobým tendencím německé evropské politiky, teoretiky často nazývaným jako tzv. „Leitbilder“. Jednou z dimenzí debaty o „Leitbilder“ je německá historie a vztah k národu: pojmy federalismus a ordoliberalismus tak zastoupily tradiční identitární konstrukty a staly se vizemi a vzory pro evropské sjednocení. Německý diskurz dalekosáhlé europeizace ovlivňují kategorie jako pravidla, právo, pořádek, bezpečnost či stabilita, založené na jeho historické zkušenosti a příliš mnoho na tom nemění ani výrazné turbulence v podobě nedávných krizí (finanční krize, dluhová krize, migrační krize, krize azylové politiky, brexit, koronakrize atd.). Německo se tak dále vcelku úspěšně pohybuje v mantinelech těchto svých základních parametrů evropské politiky a od počátku udržuje jasný kurz, krize překonává a evropskou politiku dále rozvíjí. Nedávné i současné krize nicméně vystavovaly a vystavují politiky zvýšenému tlaku, aby přesvědčivěji vysvětlovali svou evropskou politiku; dřívější relativně obecný proevropský konsensus na politické scéně (tzv. permissivní konsensus) i ve společnosti je výrazně podkopáván (např. působením antisystémových stran). Na druhou

¹³ ŠLOSARČÍK, Ivo, „Stát a suverenita“, on-line přednáška č. 6 v rámci kurzu Politika a mezinárodní vztahy 2023/24 na FSV UK, kurz dostupný z <https://dl3.cuni.cz/enrol/index.php?id=85> (staženo 15.1.2024). Srov. KYSELA, Jan, „Stát rozpínající se, drolicí“ *Budoucnost státu?*, ed. Petr AGHA (Praha: Academia, 2017), 37–50.

stranu obavy o budoucnost EU vedly k větší angažovanosti obyvatel a podpoře evropského projektu (vznikem hnutí jako např. „Pulse of Europe“).¹⁴

Ve druhé kapitole pak rozebírám samotný koncept UG. Nejkomplexněji jej politoložka zpracovává ve své knize *Co je to národ?* (v orig. *Was ist die Nation?*)¹⁵, stěžejním teoretickým eseji z roku 2019, který v mé práci slouží jako hlavní podklad jejich společensko-politologických úvah o Evropě. Nejdříve se věnuji různorodým kontextům pojmu *národ* a následně i souvislostem vzniku národních států v Evropě a současných problémů Evropy. Osvětlit toto sociologické i historické pozadí je podstatné, jelikož politoložka považuje za důležité, aby se Evropané v rámci integračních procesů stali svébytným a jednolitým národem. Ústřední myšlenka jejich úvah o národu zakotvených v názorech významných teoretiků (mj. Maxe Webera) zní, že *jazyk, kultura, vlast* či *identita*, tradičně národa považované za stavební prvky, národ v zásadě netvoří a že do strukturálních podmínek národa nepatří ani nacionálně homogenní původ. Pro těsnější propojení a vznik evropského národa a evropského národního státu (federativní republiky) tak existuje prostor, neboť národ je konstituován společenskými strukturami, které *lze měnit*.¹⁶

Shrnutí do uceleného rozboru velmi rozrůzněné myšlenky a sice bohaté, avšak vzhledem ke značné provázanosti až poněkud chaoticky působící úvahy bylo do určité míry výzvou. Vyabstrahoval jsem dohromady pět strukturálních kategorií, aspekty, které jsou pro vznik národa a homogenního (evropského) státu stěžejní. Na prvním místě považuje za stěžejní funkcionální stavební prvek národa mnohvrstevnatou a mnohovýznamovou *solidaritu* ve společnosti, tedy sociálně integrovanou společnost s vizí jednoty. Zároveň je tak důležitým požadavkem odbourávání nežádoucí soutěživosti mezi státy, nejen na poli hospodářském, ale i právě sociálním. Dalšími nezbytnými oblastmi jsou rovná *občanská a politická práva, společná mocenská projekce, společná ekonomika a průmysl*, a nakonec zastřešující homogenní a plnohodnotné *evropské občanství*.

Ač je UG ve svých úvahách pokročile vizionářská a je přesvědčena o nutnosti uvažovat o Evropě jako o celku, nelze přehlédnout její značný pesimismus ve vztahu k současné nestabilní situaci a tím i ke své vlastní koncepci. Uvádí, že nový stát je těžké

¹⁴ GROBE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, in *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021), 50.

¹⁵ GUÉROT, Ulrike, *Co je to národ? Od Evropy národů k národu Evropanů* (Praha: Prostor, 2021)., německý originál GUÉROT, Ulrike, *Was ist die Nation?* (Göttingen: Steidl, 2019).

¹⁶ GUÉROT, Ulrike, *Co je to národ?*, 39.

budovat hlavně z toho důvodu, že uvnitř Evropy byly nastaveny a časem upevněny mocenské struktury a nerovnosti, do kterých politici nemají odvahu vstoupit, a zároveň chybí i horizontální propojení evropských občanů. Vize společenské jednoty, sociálně integrovaná společnost, rovnost práv ani mocenská projekce dnes dle UG navíc nefungují ani v mnoha dnešních národních státech. Pojem národa je v současných debatách opět často spojován s etnickou homogenitou a nacionalistickým vymežováním.¹⁷ V „protifukuyamovském“ duchu však zároveň podtrhává, že Evropa není „na konci dějin“, neboť stát a národ jsou velmi abstraktní a nestabilní entity (jen Německo za dvě stě let zažilo 7 ústav),¹⁸ a uvažuje tak o tom, zda není prostor pro utvoření „něčeho nového“.

Zmíněných pět strukturálních kategorií, které přibližují v rámci *druhé kapitoly*, slouží jako základ pro stěžejní část této práce, analýzu *volebních programů* pro volby do evropského parlamentu 2024. Vzhledem k absenci vstupní klauzule (tzv. Sperrklausel) prošlo v SRN evropskými volbami 14 subjektů.¹⁹ Součástí mé analýzy však budou čtyři nejsilnější strany, které zároveň zastupují rozdílné politické směry. Jako první se umístili tradičně silní křesťanští demokraté (CDU/CSU), dále extremistická Alternativa pro Německo (AfD), sociální demokraté (SPD) a po výrazném propadu skončili čtvrtí Zelení (Bündnis 90/Die Grünen).²⁰ Jednotlivé programové body těchto stran zkoumám prizmatem zmíněných pěti kategorií, jejichž naplnění je potřebné k realizaci společného evropského státu. Nejde přitom o prognózu, nakořik je uskutečnění programových slibů pravděpodobné, či dokonce nakořik je pravděpodobná federalizace Evropy. Cílem není ani komplexní analýza všech programových bodů politických stran (která by byla daleko nad rámec této práce).

Výzkumná otázka zní, zda a nakořik tento zajímavý teoretický koncept (který sice vychází z dlouhodobého směřování německé evropské politiky, avšak je ve svém významu okrajový, protože extrémní až fantazijní) odpovídá reálným záměrům hlavních politických stran. Mimo jejich umístění ve volbách, a tedy váhy v rozhodovacím procesu, je výběr prvních čtyř stran příhodný i z toho důvodu, že reprezentuje rozdílné politické směry a dle mé hypotézy tak i odlišný přístup k evropské integraci, resp. výrazně rozdílně koreluje

¹⁷ GUÉROT, Ulrike, *Co je to národ?*, 39, 129, 146.

¹⁸ *Ibid.*, 137.

¹⁹ „Europawahl 2024“, *Die Bundeswahlleiterin*, <https://www.bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse/bund-99.html> (staženo 16.7.2024).

Dále srov. „Sperrklausel für Europawahlen“, *Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg*, <https://www.europawahl-bw.de/sperrklausel> (staženo 16.7.2024).

²⁰ Viz „Europawahl 2024“, *Die Bundeswahlleiterin*.

s vytyčenými teoretickými strukturálními kategoriemi. Jedná se tak zaprvé o dvě tradiční a vlivné německé strany Německa (pravici i levici), dále extrémní pravici, která odráží tendence ve společnosti a u níž bude zajímavé sledovat, v jakých všech aspektech se diametrálně liší nejen od svých politických soupeřů, ale zejména od zkoumaného konceptu politoložky Guérot. Je totiž zřejmé, že program AfD bude nejvíce vzdálen od záměru koncipovat Evropu jako úzký svazek států a regionů na federalistickém či republikánském půdorysu, naopak je záměrem dekonstrukce Unie. Liberálně levicoví němečtí Zelení, kteří jsou svým prointegračním směřováním známí, pak stojí ve vztahu k EU na opačné straně spektra. Zelení vzhledem ke svému dlouhodobému prointegračnímu směřování²¹ budou mít ve svém programu pravděpodobně nejvíce bodů korespondujících s představou UG o evropské integraci.

Z hlediska výzkumu se tato diplomová práce opírá diskurzivní analýzu, jelikož zkoumá argumenty a formulace v teoretickém textu (tedy knize *Co je to národ?* Ulrike Guérot), kategorizuje je a následně je hledá a posuzuje v politickém diskurzu reprezentovaném vybranými volebními programy. Jak uvádí Vít Beneš, „diskurzivní analýza předpokládá, že text dává význam jiným textům a zároveň je jeho význam utvářen jinými texty“.²²

Diskuse literatury a zdrojů a kontroverzní osobnost Ulrike Guérot

Co se týče zdrojů, které tato práce využívá, jsou jimi v teoretické části zejména odborné články a sekundární literatura především německých autorů. Mezi nimi zmiňme např. Katrin Böttger a Mathias Joppa, editory rozměrné publikace *Handbuch zur deutschen Europapolitik*,²³ a v rámci ní jejich obsažnou kapitolu k německé evropské politice „*Grundlinien deutscher Europapolitik*“²⁴ Ze zmíněné publikace čerpám rovněž ze zajímavé kapitoly Martina Große Hüttmanna věnující se německým „Leitbilder“.²⁵ Nosným zdrojem k tomuto tématu je rovněž příspěvek dvojice Barbary Lippert a Otto Schmucka

²¹ Srov. i např. zapojení Joschky Fischera do ústavního procesu – viz kapitola 1.2.1

²² Srov. BENEŠ, Vít, „Diskurzivní analýza“, in *Jak zkoumat politiku*, ed. Petr Drulák (Praha: Portál, 2008) https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/503754/mod_resource/content/1/drulak_jak_zkoumat_politiku.pdf (staženo 29.7.2024), 98.

²³ BÖTTGER, Katrin a Mathias JOPP, eds., *Handbuch zur deutschen Europapolitik* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021).

²⁴ BÖTTGER, Katrin a Mathias JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, in *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021), 13–30.

²⁵ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, in *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021), 33–53.

„Europapolitische Leitbilder: Wissenschaftliche Glasperlenspiele Oder Notwendiger Kompaß?“²⁶ či jen Schmuckův „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“.²⁷ Ve své práci rovněž využívám informací ze skvělé studie Gisely Müller-Brandeck-Bocquet *Germany and the European Union: How the Chancellor Merkel Shaped Europe*.²⁸

Na tomto místě je velmi důležité zmínit, že studie *Co je to národ?*, o kterou se tato práce opírá, a která slouží jakožto primární zdroj,²⁹ nemá spojitost s pozdější společensko-akademickou diskreditací politoložky. V rámci smýšlení UG totiž došlo v posledních letech ke značnému posunu k desinterpretacím a konspiračnímu směru se silným příklonem k Rusku.

V roce 2014 založila v reakci na „nedemokratické struktury EU“, které údajně vyšly najevo při bankovní krizi, think-tank „European democracy lab“ (EDL). V jeho rámci se precizovaly teorie a myšlenky obsažené v konceptu decentralizované Evropské republiky, který je předmětem této práce. Velkou umělecko-společenskou akcí byl v roce 2018 tzv. *European balcony project*, tedy happening, při němž byla, jak uvádí UG na stránkách EDL, ve 140 městech za účasti cca 25 tisíc „evropských občanů“ symbolicky vyhlášena Evropská republika.³⁰

Průběhem času však původně renomovaná politoložka své evropské vize začala ve svých knihách i v rámci EDL stavět do vyhraněně pozitivního a dogmatického vztahu k Rusku a východním zemím obecně. Mj. i v rámci svých postojů k pandemii covidu či ruské válce na Ukrajině (tedy zejména relativizace vztahu agresor-oběť a požadavku na zastavení dodávek zbraní na Ukrajinu za účelem mírových vyjednávání)³¹ se také začala přiklánět ke konspiračnímu společenskému proudu. Děje se tak kupříkladu v knize *Endspiel Europa – Warum das politische Projekt Europa gescheitert ist und wie wir wieder davon träumen können* (tedy *Finálový zápas Evropa – proč ztroskotal evropský politický projekt a*

²⁶ LIPPERT, Barbara, a Otto SCHMUCK, „Europapolitische Leitbilder: Wissenschaftliche Glasperlenspiele Oder Notwendiger Kompaß?“, *Integration* 13, č. 1 (1990): 35–42. <http://www.jstor.org/stable/24219621> (staženo 28.1.2024).

²⁷ SCHMUCK, Otto. „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“. *Bundeszentrale für politische Bildung*. 17. prosince 2020. <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/europaeische-union-345/324573/motive-und-leitbilder-der-europaeischen-einigung/> (staženo 8.1.2024).

²⁸ MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela, *Germany and the European Union: How the Chancellor Merkel Shaped Europe* (Cham: Springer International Publishing, 2022).

²⁹ GUÉROT, Ulrike. *Co je to národ? Od Evropy národů k národu Evropanů* (Praha: Prostor, 2021).

³⁰ Webové stránky think-tanku *European Democracy Lab*, <https://www.europeandemocracylab.org> (staženo 11.7.2024).

³¹ „Mission statement“, *European Democracy Lab*, <https://www.europeandemocracylab.org/mission> (staženo 11.7.2024).

jak o něm opět můžeme snít)³², kterou vydala spolu s publicistou Haukem Ritzem. V duchu ruské propagandy prezentuje konflikt na Ukrajině, která má dle jejich názoru kulturně patřit k Rusku, jakožto „zástupnou válku USA“. Ty mají mít na válce zájem za účelem rozšíření zóny svého vlivu. Knihou, která „porušuje minimální standardy vědeckých prací“³³ pobouřila nejen své kolegy; na protest vyzval studentský výbor univerzity v Bonnu, kde Guérot působila, k jejímu vyloučení.³⁴ K němu nakonec opravdu došlo, a to oficiálně na základě podezření z plagiátorství v rámci monografie, se kterou se politoložka ucházela o profesuru.³⁵

Tyto názorové pozice ji nicméně přivedly ke spolupráci se Sahrou Wagenknecht, čímž se dostala do spojení s nacionalisticky populistickým politickým spektrem. K němu se přitom v knize *Co je to národ?* stavěla otevřeně kriticky. Transfer kompetencí v oblastech zahraniční, bezpečnostní, obranné, daňové či energetické politiky z národní na evropskou úroveň, který je stěžejním požadavkem celého konceptu, paradoxně stojí v přímém protikladu k názorům Sahry Wagenknecht, která naopak klade důraz na význam národních států. S odvoláním na tyto okolnosti rovněž podotýkám, že i pro rozbor volebních programů práce používám pouze věcné teoretické návrhy nezávislé na následných postojích politoložky, které vedly k její diskreditaci.

Pro zachování objektivit doplňuji rozbor konceptu UG i analýzu volebních programů³⁶ dalšími zdroji. Těmi jsou jednak rovněž primární zdroje jako oficiální stránky evropských institucí, Parlamentu, Komise či Evropské rady. A jednak čerpám z odborných

³² Srov. GUÉROT Ulrike a Hauke RITZ, *Endspiel Europa. Warum das politische Projekt Europa gescheitert ist und wie wir wieder davon träumen können* (Frankfurt am Main: Westend, 2022).

³³ DAVIES, Franziska, Anna Veronika WENDLAND, „Guérot & Co: Pro-Russische Verschwörungsmythen im deutschen Buchmarkt“, *Volksverpetzer*, 15.9.2023, <https://www.volksverpetzer.de/analyse/guerot-pro-russische-verschwoerungsmythen-buchmarkt/> (staženo 11.7.2024).

³⁴ KISSLER, Alexander, „Kündigung nach Plagiatsvorwürfen: Universität Bonn trennt sich von Ulrike Guérot“, *Neue Zürcher Zeitung*, 24.2.2023, <https://www.nzz.ch/international/ulrike-guerot-universitaet-bonn-trennt-sich-von-der-politologin-ld.1727611> (staženo 11.7.2024).

³⁵ „Kündigung der Politologin Ulrike Guérot ist rechtmäßig“, *Zeit Online*, 24.4.2024, <https://www.zeit.de/kultur/2024-04/kuendigung-politologin-ulrike-guerot-urteil> (staženo 11.7.2024).

³⁶ Program CDU/CSU: „Mit Sicherheit Europa. Für Ein Europa, das schützt und nützt“, Wahlprogramm von CDU und CSU zur Europawahl 2024, *CDU/CSU*, https://www.europawahl.cdu.de/sites/www.europawahlprogramm.cdu.de/files/docs/europawahlprogramm-cdu-csu-2024_0.pdf (staženo 19.7.2024).

Program AfD: „Europa neu denken!“, Europawahlprogramm 2024, *AfD*, https://afd-bw.de/afd-bw/wahlprogramme/AfD-Europawahlprogramm%202024_web.pdf (staženo 17.7.2024).

Program SPD: „Gemeinsam für ein starkes Europa.“, Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, *SPD*, https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/EuroDel/20240128_Europaprogramm.pdf (staženo 19.7.2024).

Program Bündnis 90/Die Grünen: „Was uns schützt“, Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, https://cms.gruene.de/uploads/assets/20240306_Reader_EU-Wahlprogramm2024_A4.pdf (staženo 16.7.2024).

článků a sekundární literatury diskutovaných výše a rozbor doplňují rovněž aktuálními analýzami, např. Tobiaše Gehrkeho a Filipa Medunice k otázce geoekonomické strategie EU, Vincenza Genovese k tématu reforem evropských smluv či Amandine Hess pro oblast zamýšlených strukturálních změn Unie.³⁷

³⁷ GEHRKE, Tobias, Filip MEDUNIC, „Fortune favours the bold: Upgrading the EU’s geoeconomic strategy“. *European Council on Foreign Relations*, 27.6.2024, <https://ecfr.eu/publication/fortune-favours-the-bold-upgrading-the-eus-geoeconomic-strategy/> (staženo 15.7.2024).
či GENOVESE, Vincenzo, „Reforming the European treaties, the challenge facing 2024“, *Euranet Plus News Agency*, 11.1.2024, <https://euranetplus-inside.eu/reforming-the-european-treaties-the-challenge-facing-2024/> (staženo 15.7.2024).
či HESS, Amandine, „Does the European Union have the resources to match its ambitions?“, *Euronews*, 31.3.2024, https://www.euronews.com/2024/03/31/does-the-european-union-have-the-resources-to-match-its-ambitions_ (staženo 19.7.2024).

1. „Leitbilder“ německé evropské politiky: kontext německých integračních představ

Ač v průběhu evropské integrace můžeme sledovat celou škálu na první pohled protichůdných rozhodnutí, je směřování a tvorba německé evropské politiky do jisté míry ovlivňována latentními představami a koncepty založenými na historickém i politicko-sociálním vývoji, které bývají v okruhu politologů i politiků označovány za tzv. „Leitbilder“.³⁸ S tímto pojmem se lze běžněji setkat zejména v rámci komunální politiky či v dokumentech organizací a firem, kde platí jakožto psané normy. „Leitbild“ je tak dle jedné z možných definic *písemně zakotvený program*, obecný a zpravidla spíše stručnější dokument, vytvořený politickým vedením či správními orgány daného správního celku, který udává strategické cíle a obsahuje obecné linie, v rámci kterých by se ve svém jednání měli političtí či úřední činitelé řídit. Formulované cíle mají zpravidla abstraktní charakter a jsou vytvářeny s ohledem na dlouhodobé strategie. Například v případě komunálněpolitických „Leitbilder“ se tak jedná o oblasti významného politického zájmu (hospodářství, finance, bytová či sociální politika apod.) a mohou být spoluutvářeny za pomoci členů samospráv i občanů.³⁹

V oblasti související s tématem této práce, tedy v německé evropské politice, se však nejedná o psaná pravidla či normy. Pojem bývá politology a politiky používán pro označení dlouhodobých tendencí, představ či orientační „politické kultury“⁴⁰ (a to nejen v Německu, ale i v rámci jakéhokoliv státu), které spolu s politickými a ekonomickými zájmy, historickým i společenským kontextem apod. ovlivňují evropskou politiku. Fungují jako „majáky“, které dávají zobecňující pohled na velmi komplexní problematiku, zprostředkovávají potřebnou orientaci i vizi budoucnosti evropského sjednocovacího

³⁸ V českojazyčném prostředí k tomuto termínu neexistuje jednotný ekvivalent. Možno přeložit jako *vedoucí principy, stěžejní tendence, vůdčí ideje, hlavní parametry* atp.

Ve své práci tak budu pro přehlednost pracovat s originální verzí pojmu, tzn. „Leitbild“, resp. mn. č. „Leitbilder“. Německá podoba výrazu bývá používána i v anglickojazyčné literatuře, srov. BRINCKER, Gesa-Stefanie, Mathias JOPP a Anna ROVNÁ (eds.), *Leitbilder for the Future of the European Union: Dissenting Promoters of Unity* (Baden-Baden: Nomos, 2011).

³⁹ „Leitbild“. HaushaltSteuerung.de. Lexikon zur öffentlichen Haushalts- und Finanzwirtschaft. <https://www.haushaltssteuerung.de/lexikon-leitbild.html> (staženo 11.12.2023).

⁴⁰ EBERLE, Jakub, „Zahraničněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky SRN Spolkové republiky Německo“, in *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*, ed. Vladimír Handl (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011), 76–91.

Nebo EBERLE, Jakub, „Rozpolcená mocnost: Úvod a teoretický rámec“, in *Rozpolená mocnost. Krize a rozpory německé zahraniční politiky*, eds. Jakub Eberle a Vladimír Handl (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2020). 8–30.

procesu, a hrají tak klíčovou roli pro legitimitu politiky daného státu. Debaty o „Leitbilder“ se do velké míry vztahují k otázce národní identity a budoucnosti zejména v Německu, kde Evropa dodnes zprostředkuje jakousi „náhradní identitu“.⁴¹ Evropská politika tak byla vždy i politika německá; v duchu hesla „co je dobré pro Evropu, je dobré pro Německo“.⁴²

Rozsáhlá politologická debata o významu „Leitbilder“ v evropské politice byla významně ovlivněna Heinrichem Schneiderem. Zdůrazňoval jejich dvojitý význam spočívající jednak v popisu *normativně ideálního stavu* (Zielvorstellung), ke kterému se ve svém jednání chtějí politici přiblížit (když o nějakém „Leitbild“ hovoří). Druhý, mohli bychom říci konstruktivisticky laděný význam spočívá v tom, že jsou „Leitbilder“ také výpovědí o tom, jak protagonisty *některé* z evropských myšlenek vidí a interpretují současnou situaci (hovoří tak, podobně jako Helmut Kohl, o „Wahrnehmungs- und Deutungsmuster“).⁴³ Schneiderovou další premisou je, že evropských politických „Leitbilder“ působí vždy více najednou, bývají tak předmětem sporu, a tím i budování konsensu.⁴⁴ Rivalizující Leitbilder tím mají v politické komunikaci i v politické vědě důležitou funkci, neboť se občané i politici musí učit skloubit vlastní zájmy se zájmy všeobecnými.⁴⁵ Dále Schneider zdůrazňuje, že samy o sobě nemají „Leitbilder“ žádnou politickou moc, jsou však hnací silou pro politické zájmy. Začtvrté je nutné zohlednit kontext, ve kterém se utváří a případně působí.⁴⁶

Z uvedeného vyplývá, že se jedná o pojem velmi užitečný pro vysvětlení politických procesů, Schneider však zároveň varuje před jeho příliš statickým chápáním.⁴⁷ Jeho nevýhoda podle essenského historika Wilfrieda Lotha spočívá také v tom, že je pro analýzu podmínek integrace příliš kompaktní a málo precizní. Místo toho navrhuje zavést pojmy jako „impulsy“ či „hnací síly“ a ptát se na jejich priority a intenzitu, čímž lze dle něj vypořádat určité zákonitosti. *Sociologicky* se dají „Leitbilder“ vysvětlit jako společenské konstrukty

⁴¹ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, in *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021), 33.

⁴² „Kanzlerin im Interview mit europäischen Zeitungen. ‚Was gut für Europa ist, war und ist gut für uns‘“, *Die Bundesregierung*, 27. června 2020, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/interview-kanzlerin-sz-1764690> (staženo 2.2. 2024).

⁴³ GROßE HÜTTMANN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 41.

⁴⁴ Srov. SCHNEIDER, Heinrich, *Leitbilder der Europapolitik 1, Der Weg zur Integration* (Bonn: Europa Union Verlag, 1977).

⁴⁵ LIPPERT, Barbara, a Otto SCHMUCK. „Europapolitische Leitbilder: Wissenschaftliche Glasperlenspiele oder notwendiger Kompaß?“ *Integration* 13, č. 1 (1990): 37, <http://www.jstor.org/stable/24219621> (staženo 28.1.2024).

⁴⁶ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 35.

⁴⁷ LIPPERT, SCHMUCK, „Europapolitische Leitbilder“, 35.

(v demokratické společnosti disponující velkou orientační silou), které vytváří v politice referenční rámec (Bezugsrahmen), v němž dochází k neustálému soupeření o konkrétní podobu a její uskutečnění. Ze sociologického hlediska je podle Burkarta Holznera, profesora Pittsburské univerzity, rovněž poučná analýza vztahů mezi jednotlivými „Leitbilder“ a jejich obhájcí, neboť odráží vnímání současnosti i budoucnosti, přání i obav.⁴⁸

V následujících podkapitolách se tak budu nejdříve věnovat principům a hodnotám, které stojí v základu „Leitbilder“ evropské integrace. Následně se zaměřím právě na jednotlivé „Leitbilder“, které měly či stále mají na německou evropskou politiku vliv. V evropské politice jich existuje velmi mnoho a jsou velmi rozdílné, stejně jako je celoevropský vývoj velmi multidimenzionální (můžeme tak definovat např. i ekonomickou rovinu, přičemž ekonomické „Leitbilder“ a na nich založená výsledná rozhodnutí měla a mají na výsledný integrační proces zásadní vliv).⁴⁹ Asi nejznámějším příkladem zastřešujícího „Leitbildu“ jsou i blíže rozebírané „Spojené státy evropské“ (evropská federace). Již svým názvem tento vzor odkazuje na obecně známou podobu politického zřízení USA a poskytuje tak základ pro to, jakým směrem je danou problematiku možno interpretovat.⁵⁰

1.1 Principy obsažené v „Leitbilder“ evropské integrace

Jak bylo naznačeno výše, jednotlivé politické úkony státu v rámci integračního procesu jsou v mnohém podřízeny jeho zastřešujícím představám o Evropě i o svém vlastním postavení v ní, podloženým jeho národním, politickým a kulturním pozadím.⁵¹ „Leitbilder“ jakožto „ideje“ či „světonázor“ na jedné a politické či zmíněné ekonomické zájmy na druhé straně jsou pak úzce provázány, jelikož ideje dávají konkrétním zájmům směr a jsou jejich výchozím bodem.⁵² Např. již Adenauer spojoval v problematice evropské integrace své vize i politické cíle, kterými byly vnější obrana proti Sovětskému svazu i vnitřní obrana proti návratu nacionalismu („Deutsche vor sich selbst zu schützen“), stabilizace nové spolkové

⁴⁸ LIPPERT, SCHMUCK, „Europapolitische Leitbilder“, 35–36.

⁴⁹ Ibid., 35 a 39.

⁵⁰ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 33.

⁵¹ BÖTTGER, Katrin a Mathias JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, in *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021), 17.

⁵² GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 34.

republiky a její plnohodnotné zařazení zpět mezi suverénní západní státy.⁵³ Na následujících řádcích představím hodnoty, principy a zájmy, které je možné v různém zastoupení a poměru v jednotlivých „Leitbilder“ pozorovat.

1.1.1 Hlavní motivy evropské integrace

Proklamovaný strategický závazek tzv. „Selbstbindungsbereitschaft“, tedy možnost ovlivňovat chod EU a zároveň být vnímán pozitivně a profitovat z toho, je založen z velké části na již zmíněném pragmatismu, tedy možnostech uplatňování vlastního vlivu vyplývajícího z evropského společného vnitřního trhu, společné obchodní politiky či jednotné měny, tedy centrálních prvků EU.⁵⁴ Důležitou hnací silou evropské integrace jsou však také „vyšší cíle“ (Oberziele), ke kterým patří témata jako „bezpečnost“, „blahobyt“, „demokracie“ či „právní stát“. V případě francouzské evropské politiky je to již tradičně vývoj Evropy ve směru „třetí mocnosti“ (Dritte Kraft) po boku USA a SSSR, resp. RF (Macronova vyjádření o „evropské suverenitě“ či „strategické autonomii“ navazují právě na tuto dlouhodobou vizi).⁵⁵

Dle politologa Otto Schmucka je zásadní hybnou silou evropského sjednocovacího procesu, jehož cíle vycházejí z historicko-integračního vývoje, šest hlavních motivů.⁵⁶ Jejich význam byl v průběhu času a v jednotlivých zemích různý, o konečném cíli sjednocené Evropy navíc ani dnes nepanuje shoda.⁵⁷ Po druhé světové válce zcela stěžejním a dnes opět aktuálním motivem je *zajištění míru*. Překonání nacionalismu a smíření států bylo tématem poválečných politických setkání (Hertenstein, Montreaux, Den Haag či Curych, kde W. Churchill pronesl svou známou řeč o nutnosti evropské spolupráce) a stálo za vznikem první oficiální spolupráce – Evropského společenství uhlí a oceli. Dalším výrazným motivem je *zvýšení hospodářského blahobytu* vyplývající z výhod společného vnitřního trhu EU, dnes největšího hospodářského prostoru světa. Důležitou hnací silou sjednocovacího procesu je i fakt, že mnoho politických problémů (např. klimatickou politiku) již nelze řešit na

⁵³ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 39.

⁵⁴ BÖTTGER, JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, 19–20.

⁵⁵ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 34.

⁵⁶ Které se objevují v rámci zastřešujících „Leitbilder“ (jako již zmíněné „Spojené státy evropské“) či které by bylo vzhledem k víceznačnosti pojmu „Leitbild“ možno brát za samostatné dílčí „Leitbilder“.

⁵⁷ SCHMUCK, Otto, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“, *Bundeszentrale für politische Bildung*, 17. prosince 2020, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/europaeische-union-345/324573/motive-und-leitbilder-der-europaeischen-einigung/> (staženo 8.1.2024).

samostatných státních úrovních, ale jediné *nadnárodní spoluprací*. Koordinovaný evropský postup je nutný i pro potírání mezinárodního terorismu, pašování drog, praní špinavých peněz, ale na druhé straně i posilování hospodářství, vytváření nových pracovních míst či řešení krizí (ať už migrační či pandemie). S tím souvisí i další motiv, tedy vize možnosti uplatňování *většího vlivu* na zahraniční a bezpečnostní politiku (s větším vlivem je spojen i prvek subsidiarity, v obsažený zejm. v „Leitbilder“ zaměřených na Evropu silných regionů). Neméně důležitý motiv, který Schmuck uvádí, je možnost příslušet ke *společenství hodnot* (Wertegemeinschaft). Od počátku sahaly cíle integrace i za „pouhé“ zvýšení blahobytu. Založení Rady Evropy (1949) mělo sloužit mimo zajištění míru i ochraně hodnot a lidských práv. Rovněž smlouvy o založení Montánní unie (1951), Římské smlouvy (1957) či Maastrichtská smlouva (1992) zakotvují základní společné hodnoty členských států. Lisabonská smlouva (2007) mimo dodržování lidských práv a svobod obsahuje požadavek tolerance či solidarity.⁵⁸ Ke společným hodnotám se váže i motiv *dobrých sousedských vztahů*, které jsou rovněž jedním z cílů evropské integrace. „Občanskému“ sjednocení tak na základě toho pomáhají partnerství mezi regiony, městy, školami či spolky i jejich výměnné programy.

Podobně také významný německý politolog Hans Maull v rámci své známé definice Německa jako „civilní mocnosti“ definuje čtyři základní dosavadní principy německé politiky. Jednak princip „*never alone*“, tedy zaměření na multilateralismus či „*never again*“ odkazující na chyby minulosti a zaměřující se v rámci zahraniční politiky na hodnoty, odmítání militarismu či antidemokratické a nacionalistické politiky. S tím souvisí i další princip „*politics before force*“, tedy nastavení, že vojenská síla je až poslední instrument po vyčerpání všech politických, diplomatických či ekonomických řešení. Princip „*norms define interests*“ reflektuje předpoklad, že zájmy musejí být v souladu s normativními požadavky kladenými na moderní společnost.⁵⁹

Mimo důležité motivy a vyšší cíle obsahují jednotlivé evropské integrační představy či „Leitbilder“ i následujících několik důležitých politicko-hospodářských prvků a principů, které se vyskytují v různém poměru a zastoupení.

⁵⁸ Důležitost dodržování zásad v praxi, viz např. zadržení příspěvků EK státům jako Polsko či Maďarsko za porušování lidských práv. MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela. *Germany and the European Union: How Chancellor Angela Merkel Shaped Europe* (Cham: Springer International Publishing, 2022), 156–163. Srov. kapitola 2.4.1.

⁵⁹ MAULL, Hans W., „Germany and the Use of Force: Still a ‚Civilian Power‘?“, *Survival* 42, č. 2 (léto 2000): 56–80, <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2019/01/Maull-Germany-and-the-Use-of-Force.pdf> (staženo 28.7.2024).

1.1.2 *Federalismus*

Federalismus, který je ústředním principem dlouhodobých německých představ o evropské integraci, má v Německu dlouhou tradici související s ústavní historií. Federální struktura poměrně pozdě vzniklého národního státu⁶⁰ je mezi ostatními západoevropskými státy jedním z jeho specifíků a platí za součást kolektivní historické paměti. Historická zkušenost tím ovlivňuje a zároveň i vysvětluje dlouhodobou náklonnost SRN vůči spolkovému uspořádání Evropy. Oproti tomu ve Francii či Velké Británii je pojem suverenity do více úrovní nedělitelný a pochopení pro federalistické koncepty je proto daleko menší.⁶¹

1.1.3 *Ordoliberalismus*

Celá legitimita SRN je dle vlastního chápání založena na zprostředkování volné hospodářské soutěže, která funguje nikoli díky „neviditelné ruce trhu“, ale díky pečlivě vytvořenému prostředí umožňujícímu svobodnou soutěž, hospodářský růst a pokrok, tzv. ordoliberalismu.⁶² Ač je dáván do souvislosti se známým „hospodářským zázrakem“, který se stal symbolem poválečného vzestupu Německa, jedná se o hospodářsko-teoretický koncept již ze 20. let vymezující se vůči liberalismu. Ordoliberalismus se později stal vedoucím hospodářským i společenskopolitickým principem⁶³ jakožto premisa, že teprve stanovením a státem garantovanými rámcovými pravidly je možné vytvořit prostor, kde funguje hospodářská soutěž, volný trh nebo autonomie vůle. Je tak dalším důležitým principem v rámci německých představ o Evropě, a tím i debaty o „Leitbilder“. Ordoliberalismus významně ovlivnil německou evropskou politiku (a evropský hospodářský systém, který je do jisté míry německým exportem) a projevuje se v ní i nadále.⁶⁴

1.1.4 *Supranacionalismus a intergovernmentalismus*

Jak v současném uspořádání EU, tak v evropských „Leitbilder“, je přítomen určitý poměr mezi supranacionálními rozhodovacími procesy (které jsou vzhledem k hlubší integraci států upřednostňovány) a naopak spoluprací mezivládní (tzv. intergovernmentalismem), která

⁶⁰ Německé sjednocení r. 1871, srov. debatu o německé Sonderweg.

⁶¹ GROBE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 44.

⁶² Ibid., 46–47.

⁶³ Ekonomové Eucken, Röpke či Böhm. Ibid., 46.

⁶⁴ Srov. např. postup v nedávných krizích či rozsudky německého Spolkového ústavního soudu. Ibid., 47.

ponechává v rámci Unie rozhodovací kompetence jednotlivým státům a která je tak v rámci integračních snah často vnímána jako nutné zlo.⁶⁵ Protože jsou evropské rozhodovací procesy kombinací supranacionálních a mezivládních prvků, střetávají se v nich i různé strategie a různá řešení.⁶⁶ Reformní návrhy z řad národních vlád jsou většinou založeny na intergovernmentálním principu, zatímco reformní návrhy Evropského parlamentu cílí na supranacionalismus a spolkový stát.⁶⁷ Kde je „supranacionalizace“ možná a funkčně nutná, tam ji spolková vláda podporuje, např. v případě nezávislosti Evropské centrální banky či fondu obnovy New generation (NGEU), který předpokládá silnější roli Evropské komise. Německo s orientací na „Vergemeinschaftung“, tedy přenesení národních *kompetencí na evropskou úroveň*, uspělo a má s ním dobré zkušenosti už proto, že je výrazně efektivnější než intergovernmentalismus. Model se prosazoval od r. 1986 (Jednotný evropský akt) a díky silnému provázání s evropskými strukturami, k jejichž stabilitě a vývoji přispělo, Německo navíc platí jako dobrý partner.⁶⁸

1.2 Základní „Leitbilder“ evropské integrace

Jednotlivé „Leitbilder“ v sobě různou měrou výše zmíněné principy kombinují. Velmi důležitý je tak například protiklad mezi federalistickými a mezivládními principy, který spočívá zejména v míře integrace. Federalistické „Leitbilder“ („Spojené státy evropské“) počítají se suverénním spolkovým evropským státem, ty intergovernmentalistické („Evropské společenství států“) zase počítají se společenstvím suverénních států spolupracujících na mezivládní úrovni. Kombinací těchto dvou principů jsou koncepty „Evropské republiky se silnými regiony“, „Evropy vlastní“ (idea Charlese de Gaullea)⁶⁹ či jiná pojetí intenzivní spolupráce států a jejich skupin. V politické praxi se nicméně žádný z modelů nevyskytoval ani nevyskytuje v čisté podobě.⁷⁰

⁶⁵ BÖTTGER, JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, 18.

Případy z nedávné minulosti evropské politiky SRN na druhou stranu ukazují, že vzhledem k tomu, že má spolková vláda i spolkový sněm poslední slovo, mají mezivládně dohodnutá ujednání větší šanci na akceptaci u veřejnosti. Jako v případě zahraničních nasazení v rámci „Gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik“ či německého krizového managementu v EU. Složitost dosažení výsledku i jeho následné prosazení je každopádně jednou z velkých nevýhod „mezivládní Evropy“, Ibid.

⁶⁶ LIPPERT, SCHMUCK, „Europapolitische Leitbilder“, 37.

⁶⁷ Ibid., 41.

⁶⁸ BÖTTGER, JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, 18.

⁶⁹ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 33.

⁷⁰ SCHMUCK, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“.

1.2.1 Evropský spolkový stát aneb „Spojené státy evropské“

V německých představách o evropské integraci zaujímá první místo federalistický „Leitbild“ „Spojených států evropských“, odkazující svým názvem i koncepcí na USA. Vize sledovaná zejména zakládajícími státy Evropského hospodářského společenství (kromě Německa také Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko) má právě v Německu speciální základ ve vlastní zkušenosti s víceúrovňovým fungováním federálního systému. Disponuje jasným vymezením kompetencí mezi státy a evropskou vládou. Všechny úrovně systému by v případě realizace federativního uspořádání rovněž nesly odpovědnost za systém jako celek. Nezbytností by rovněž byla ústava zakotvující základní hodnoty i kompetence spolku zahrnující obdobně jako v SRN zahraniční, bezpečnostní, hospodářskou či měnovou politiku.⁷¹ Už pojem „ústava“ pro Evropu může být brán jako „Leitbild“ sám o sobě, protože cílí na vybudování státních či pro jednotný stát typických struktur.⁷²

Přesvědčenými zastánci této idey byli již Konrad Adenauer či první předseda evropské komise (komise EHS) Walter Hallstein a velký význam měla až do raných 90. let. Rovněž Helmut Kohl tak vnímal „Spojené státy evropské“ jako nezvratný cíl evropské integrace, teprve s „maastrichtským rozsudkem“ německého spolkového ústavního soudu se musel této představy vzdát.⁷³ Kohlův „Leitbild“ byl i jeho následovníky zatlačen do ústraní. V rámci CDU po 1998 hrál ve věcech evropské politiky vedoucí roli Wolfgang Schäuble, a vize budoucího „spolkového státu Evropy“ rezonujícího před rokem 1989 v CDU vymizela. Na její místo nastoupily vize sice v základu podobné, avšak založené na méně závažných reformách současného systému.⁷⁴

Joschka Fischer pak v rámci debat o evropské ústavě na přelomu tisíciletí prolomil „tabu“, když rétoricky navázal na tento v té době již starší „Leitbild“ a prezentoval federalistické myšlenky pro budoucnost EU (i v souvislosti s nadcházejícím

⁷¹ SCHMUCK, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“, dále srov. kapitola 2.

⁷² LIPPERT, SCHMUCK, „Europapolitische Leitbilder“, 41.

⁷³ KRAUEL, Torsten, „Als Kohl die "Vereinigten Staaten von Europa" plante“, *Welt.de*, 30.8.2012, <https://www.welt.de/kultur/literarischewelt/article108870460/Als-Kohl-die-Vereinigten-Staaten-von-Europa-plante.html> (staženo 28.7.2024).

⁷⁴ THIELE, Matthias. „Die Leitbilder der CDU-Europapolitik von Helmut Kohl bis Angela Merkel“ (Seminární práce, Free University of Berlin, 2003), <https://www.grin.com/document/21823> (staženo 15.12.2023), 3.

východním rozšířením EU).⁷⁵ Jeho ideje se však lišily se od Adenauerova či Hallsteinova „Leitbildu“; neměl na mysli suverénní spolkový stát nahrazující státy národní, nýbrž „syntetický konstrukt“, který je mimo současné evropské pojetí.⁷⁶

Od té doby představa spolkového uspořádání na politické úrovni (i v důsledku rozsudků německého Spolkového ústavního soudu)⁷⁷ „bledne“ a vynořuje se spíše sporadicky v prohlášeních politiků. V roce 2011 tak „Spojené státy evropské“ jakožto cíl integračního procesu zmínila v interview Spiegelu např. Ursula van der Leyen, tehdy spolková ministryně práce a sociálních věcí.⁷⁸ Podobně i Martin Schulz (předseda SPD a dřívější předseda EP) vyjádřil v rámci voleb do německého spolkového sněmu přání, aby se EU do roku 2025 stala právě „Spojenými státy evropskými“.⁷⁹ K tomuto Leitbildu pak má nejbližší i koncept evropské federalistické republiky Ulrike Guérot, který je předmětem této práce.

1.2.2 Evropské společenství států (Europäischer Staatenbund)

V případě „společenství států“ se jedná se o pragmatický model podporovaný zejména středo- a východoevropskými zeměmi (vč. Rakouska), skandinávskými zeměmi či Británií. Spočívá na spolupráci vlád suverénních států, které disponují právem veta, přičemž zástupci zemí musí pro schválení hlasovat zpravidla většinou jednohlasně. Průvodním jevem tohoto intergovernmentalistického modelu tak jsou zdoluhavá jednání založená na hledání kompromisu ve společných orgánech. Tento „Leitbild“ je zároveň nejpodobnější současné evropské realitě, nepočítá však se silným parlamentem, který by omezoval manévrovací prostor jednotlivých vlád.⁸⁰

⁷⁵ Srov. FISCHER, Joschka, „Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration.“, Humboldt-Rede“, 12.5.2000, *Themenportal Europäische Geschichte*, www.europa.clio-online.de/quelle/id/q63-28290 (staženo 30.7.2024).

⁷⁶ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 35, 43.

⁷⁷ BÖTTGER, JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“17.

⁷⁸ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 43, 44.

⁷⁹ *Ibid.*, 44.

⁸⁰ SCHMUCK, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“.

1.2.3 Evropa regionů či Evropská republika se silnými regiony

Od poloviny 80. let se evropské regiony stále více hlásily o slovo a o spolupůsobení v integraci na principu Evropy „tří úrovní“. S Maastrichtskou smlouvou 1992, zakotvující princip subsidiarity, vylepšení svých pozic dosáhly, např. zřízením Výboru regionů (jedná se však o poradní a nepřiliš mocný orgán) či možností spolupůsobení regionálních ministrů v rozhodovacím procesu (v SRN se jedná o oblasti vzdělávání, kultury a rozhlasu, ve kterých působí regionální zástupci).⁸¹ Zřízení „Výboru regionů“ však nemohlo udělat krok vstříc k „Evropě regionů“, v 90. letech populárnímu „Leitbildu“ zakládajícímu integraci na evropských regionech a směřujícímu rozhodovací pravomoci do rukou regionálních správ. A to zejména vzhledem ke zcela odlišným parametrům regionálních úrovní jednotlivých členských států, co se týče velikosti, kompetencí i ekonomické síly. Nicméně článek 5 Lisabonské smlouvy posílil prvek subsidiarity a přenesl velkou část kontroly do rukou národních parlamentů.⁸² Zajímavé vize k roli regionů má UG či vlivný rakouský spisovatel, esejista a myslitel Robert Menasse. Nejen Guérot, ale i Menasse „pohrývá“ Evropu elit a vytváří Evropu regionů a občanů, která překonává a zavrhuje státních hranice.⁸³

1.2.4 Diferencovaná integrace (*Differenzierte Integration*)

Označení „diferencovaná integrace“ je názvem pro koncept snažící se dát alternativu státům, které mají zájem o těsnější integraci. V 70. letech s ním přišel Willy Brandt, v letech 90. na něj navázal koncept „evropského jádra“ a flexibilnější integrace (Kerneuropa) dvojice Schäuble-Lamers.⁸⁴ Vzhledem k složité realizaci pokroků v integraci rozšiřující se Unie byla „diferencovaná integrace“ pro svou uskutečnitelnost oblíbeným konceptem, jelikož může sloužit jako východisko při zdráhavosti některých států v určitých oblastech politiky.

Tento „Leitbild“ zahrnuje tři základní varianty, které nicméně vykazují zásadní nevýhody. První variantou je tzv. „*dvourychlostní Evropa*“, v rámci jejíhož fungování platí pro všechny členské státy závazné cíle, které jsou dosahovány v rozdílných časových horizontech. Hlavní idea tudíž spočívá v tom, že se státy dvěma i více rychlostmi pohybují ke stejnému cíli. Za rozličných výchozích podmínek tak mohou být zahájeny nové politické úkoly, přičemž jedna skupina států může jít s jejich plněním „v čele“ a ostatní se zaváží ji

⁸¹ SCHMUCK, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“.

⁸² MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, 136.

⁸³ SCHMUCK, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“.

⁸⁴ BÖTTGER, JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, 17–18.

následovat; tak může být koncept účinný i při nemožnosti najít společné řešení. Tzv. „*opting out*“, tedy právo neúčasti, pak jakožto další varianta „Leitbildu“ diferencované integrace připouští odchýlení jednotlivých států od společné cesty,⁸⁵ může ale způsobit institucionální problémy při hledání rozhodnutí a ohrozit solidaritu. Třetí varianta, koncept tzv. „variabilní geometrie“, vylučuje demokratickou legitimaci na evropské úrovni i solidaritu v EU tím, že se státy schází ve stále jiných formacích za účelem řešení aktuálních problémů (všech 27 států by tak například mohlo spolupracovat na záležitostech vnitřního trhu, 10 na výzkumné a 8 třeba na bezpečnostní politice). Jeho nevýhodou je tudíž velmi složitá proveditelnost.⁸⁶

Modely „diferencované integrace“ jsou tak založené na různých (částečně i zcela se překrývajících) vrstvách rozdílně hluboké integrace, které jsou semknuté kolem federalistického jádra. Členské státy se mohou dostat do různých uspořádání a s různými úkoly se zapojovat do spolupráce. Kritizována bývá složitost i překrývání institucí.⁸⁷

1.2.5 Evropská pevnost

Kontrastní a negativně laděný „Leitbild“ nazývaný „Evropská pevnost“ (Festung Europa) je odrazem diskuse, zda má být Evropa v migrační krizi uzavřenou „pevností“ či vstřícným „partnerem“. Tento „Leitbild“ zahrnuje zejména zesílené hraniční kontroly na vnějších unijních i mezistátních hranicích, a tím striktní kontrolu migrace i restriktivní azylovou politiku. Cílem je jednostranná „ochrana“ evropského „ostrova blahobytu“. Zachovává vnitřní trh, nicméně zároveň odmítá další integraci a zachovává suverenitu států.⁸⁸ Přímo se na něj odkazuje AfD ve svém volebním programu pro volby do Evropského parlamentu 2024.⁸⁹

1.2.6 Důraz na „unii stability“

Od Německa se (nejen) v současnosti mnoho očekává. V rámci minulých i současných hospodářských i společenských krizí je jedním z hlavních úkolů (německé) evropské krizové politiky zajistit přežití eurozóny, Schengenu i celé EU. Očekává se však i schopnost vysvětlit

⁸⁵ Tedy umožňuje vícero zvláštních cest („Sonderwege“). Srov. např. zavádění eura.

⁸⁶ SCHMUCK, „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Srov. kapitola 3.2.

svou evropskou politiku na základě nějakého přesvědčivého „Leitbildu“. Debata i systematické vysvětlování prováděné krizové politiky často bohužel chybí. Nedostatek nových idejí, a tím i „Leitbildů“ po přelomu tisíciletí⁹⁰ přispívá k setrvávání politiky v „krizovém módu“; návrhy na reformy s dlouhodobějším horizontem jsou vrcholnými evropskými politiky, jak bude zřejmé v následujících kapitolách, jen zřídka diskutovány. Většinou jsou argumentem složitost vyjednávání a změn evropských smluv.⁹¹

Finanční, dluhová a posléze uprchlická krize se odrazily v úbytku souhlasu německého obyvatelstva s EU a v nárůstu euroskepticismu. Naopak i odezva v proevropských hnutích („Why Europe“ a dalších) i velká účast v evropských volbách ukazovaly na velkou rezonanci evropských témat ve společnosti, a jak uvádějí Böttger a Jopp, proevropské tendence ve společnosti nabraly výrazněji na síle i od roku 2016 s problémem brexitu.⁹²

V rámci finanční krize a počáteční fáze evropské krizové politiky se navíc vynořil staronový „Leitbild“ tzv. „*unie stability*“ („Stabilitätsunion“) zaměřený hlavně na ujištění veřejnosti o spolehlivosti unie, který dále vykrystalizoval a upevnil se v rámci celé „polykrize“ (tedy kumulace až dodnes přítomných krizí jdoucích v těsném závěsu po krizi finanční). Měl jistou váhu již v „maastrichtském“ období, tedy v době vzniku měnové unie; byl používán např. německou radou ekonomických expertů a později čím dál více politiky německého spolkového sněmu jako vize k měnové unii. Kancléřka Angela Merkel jej pak v roce 2011 „oživila“ jakožto „Leitbild“ zaměřený na záchrannou politiku eura a založený na principech ordoliberalismu.⁹³ S důrazem na zodpovědnost se vztahovala k cíli stabilizovat rozpočty jednotlivých členských států i celou Unii, aby spolehlivě fungovaly nástroje konsolidace rozpočtu a nástroje pro dohled nad strukturálními reformami.⁹⁴

⁹⁰ Srov. MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, *Germany and the European Union*.

⁹¹ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 51.

⁹² BÖTTGER, JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, 15.

⁹³ „Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel zum Haushaltsgesetz 2012 vor dem Deutschen Bundestag am 7. September 2011 in Berlin“, *Die Bundesregierung*, 7.9.2011, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/newsletter-und-abos/bulletin/rede-von-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel-802338> (staženo 28.7.2024)., a „Regierungserklärung im Bundestag. „Europa muss eine Stabilitätsunion werden“, *Tagesschau.de*, 26.10.2011, <https://www.tagesschau.de/wirtschaft/rettungsschirm-ts-112.html> (staženo 28.7.2024).

⁹⁴ GROßE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 37, 48–49.

S tím souvisí i značné neshody v rozpočtové europolitice mezi Německem a Francií, které pramenily i z rozdílného ideového základu (označováno také jako „Kampf der Wirtschaftskulturen“).

Pravidla, přísnost a konsistence (tedy hluboce zakořeněný ordoliberalismus) na německé straně vs. důraz jižních států (vč. Francie) na flexibilitu, přizpůsobivost a inovace.

Ibid., 48.

Kupříkladu v rámci hospodářského rámce vnitřního trhu EU sledovala německá politika tento „Leitbild“ zřetelně: do začátku roku 2020 se držela odroliberálních zásad i soutěžního a měnového pořádku. První výraznější odklon od zásad ordoliberalismu nastal v rámci „koronakrize“.⁹⁵ Nevídaná forma spolupráce a solidarity a následný souhlas Německa s výpomocí zasaženým státům mohou být vnímány jako další krok nejen k „unii stability“, ale i směrem k silnější „federalistické“ unii.⁹⁶

⁹⁵ Podobně snahy francouzského prezidenta Macrona o nastartování debaty o budoucnosti Evropy se nejdříve setkávaly spíše se zdráhavou odezvou z německé strany a německo-francouzský „motor“ se probudil k životu hlavně v souvislosti s obnovou po koronakrizi.

GROBE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 51.

⁹⁶ Ibid. 49–50.

2. Koncept „Evropské federativní republiky“: teoretický základ a strukturální předpoklady

S oporou v předchozí kapitole je možné konstatovat, že se UG ve svém konceptu, který komplexně představí tato kapitola, příliš neodklání od německých tendencí v uvažování o evropské integraci. Tyto principy jako federalismus, supranacionalismus či teorie a představy o „Spojených státech evropských“ či „Evropě regionů“ dále vyvíjí a koncipuje do důsledků. Míni, že Evropa má velký potenciál stát se národem a jednotným státem.⁹⁷ V té souvislosti poznamenává, že i společný trh byl v 80. let kontroverzním projektem. Navíc rovněž sociální unii se spolu s trhem snažil tehdejší předseda EK Jacques Delors zahrnout do plánu, neuspěl však mj. v důsledku britského odporu. Podobně byl i projekt eura ve svých počátcích kontroverzní; UG píše, že se 80 % Němců původně vyslovovalo proti jeho zavedení, zhruba stejný počet by se ho dnes naopak nerad vzdal.⁹⁸ Politoložka a teoretička si tak klade otázky „co kdyby Evropa dostala šanci stát se podle určitých definic a kritérií národem, a tento národ by pak mohl být koncipován jako národní *stát*? Byli bychom ochotni o tom vážně diskutovat?“⁹⁹ V odpovědi uvádí, že postoj větší části Evropanů k EU je kladný – současná data tuto tezi potvrzují.¹⁰⁰ Pouze se „cítit evropsky“ však samozřejmě nestačí, proto je třeba mnoho strukturálních kroků ke zmíněným „definicím a kritériím“.

Tato kapitola nejdříve rozebere úvahy UG i jiných teoretiků k tématu národa a národního státu. Na ni naváže podkapitola věnující se relevanci těchto úvah pro Evropu a následně budou rozebrány stěžejní problémy EU, které v té souvislosti (i mimo ni) UG spatřuje. Těžiště této kapitoly a zároveň rámec následné analýzy programů pak představuje pět strukturálních kategorií, které jsem vyabstrahoval z konceptu politoložky a které zahrnují zásadní kroky potřebné k utvoření „evropského národa“, resp. „Evropské federativní republiky“.¹⁰¹

⁹⁷ GUÉROT, *Co je to národ?*, 34.

⁹⁸ *Ibid.*, 155.

⁹⁹ *Ibid.*, 20

¹⁰⁰ Srov. např. „Citizenship and democracy“, Europabarometer, *European union*, prosinec 2023, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2971> (staženo 24.7.2024).

¹⁰¹ Jak UG poznamenává, jde ve své podstatě o apolitickou strukturální institucionalizaci evropské demokracie. Jinými slovy by nešlo o konkrétní politická vyjednávání ohledně toho, jakou by daná sociální a jiná opatření měla konkrétní podobu, zda liberální či konzervativní. GUÉROT, *Co je to národ?*, 159, 160.

2.1 Národ: historický kontext a paralely k vývoji EU

2.1.1 Kontroverzní pojem národa

Chceme-li se zabývat kritérii, která UG předkládá jako nezbytná pro vznik evropského státu i evropského *národa*, je třeba komplexně definovat tento nejednoznačný pojem, který byl a je v rámci debat hojně diskutován. Neexistuje jedna jednoznačná, natož obecně platná definice, neboť pojmy takovéto důležitosti a rezonance mají různé významové a účelové roviny; mají jak normativní, tak ale i politicky legitimizační, symbolický a projekční (tedy zejména emocionální potřeby uspokojující) charakter. Ve studiích nacionalismu bývají rozlišovány čtyři základní pojmy: „Volksnation“ (tedy „etnický národ“ založený na příslušnosti k určitému etniku), „Kulturnation“ („kulturní národ“, odkazující na společnou kulturu, ať jde o jazyk, literaturu či hudbu), „Staatsnation“ („státní národ“, širší pojem předpokládající pouze formální sounáležitost v jednom celku, který může spočívat na různých základech, třeba právě „kulturním“ či „etnickém“ národě) a „Staatsbürgernation“ („občanský národ“, který se buduje na základech participativní demokracie).¹⁰² Pojem národ však často zdaleka neznamena jen tradiční aspekty, tedy etnicky homogenní jednotku formovanou dominantní kulturou, identitou, společnou vlastí či jazykem.¹⁰³

Co se týče například *identity*, s národem se často nepřekrývá (srov. problém Katalánska v rámci Španělska), podobně se *stát* nezřídka neshoduje s národem (srov. kurdský národ existující dosud bez vlastního státu), naopak obyvatelé mnoha evropských regionů se cítí být samostatnými národy (Skotsko, Tyrolsko, zmíněné Katalánsko apod., podobně srov. poválečné diskuse o Bavorsku a Sársku).¹⁰⁴ O relativitě identity či jazyka vypovídají jak příklady z historie (multinacionální a multilingvní státy jako habsburská monarchie či Jugoslávie) tak i ze současnosti, v případech států, pro které jsou tyto charakteristiky specifické (Švýcarsko, Indie, Rusko nebo Čína, které nejsou homogenní svou

¹⁰² BALA, Christian, „Der Begriff der Nation“, *Bundeszentrale für politische Bildung*, <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/handwoerterbuch-politisches-system/202074/nation/> (staženo 12.7.2024)., či rovněž BALA, Christian, „Nation“, in *Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland*, 8. aktualizované vydání, eds. Uwe, ANDERSEN, Wichard WOYKE (Heidelberg: Springer VS 2021), 644–648, https://doi.org/10.1007/978-3-658-23666-3_137 (staženo 12.7.2024).

¹⁰³ GUÉROT, *Co je to národ?*, 19.

¹⁰⁴ Ibid., 47, Otázka, kdo je dnes v Evropě „pouhý region“ a kdo národ a který národ se shoduje se svým národním státem, je velmi ošemetná. Zároveň se prakticky v žádném regionu nechce reálně osamostatnit více než polovina jeho obyvatel.
Ibid., 49

identitou a ani etnicky či nábožensky).¹⁰⁵ Národovorné proudy pozdního 18. a 19. století používaly pojem *národa* také velmi odlišně, společné však byly požadavky sebeurčení, svébytného vnitřního uspořádání a vnější nezávislosti.¹⁰⁶

UG se v progresivnějším vymezení pojmu národa opírá o práce renomovaných akademiků a myslitelů. Pohled na bádání o národu frekventované nejpozději od konce 19. století ukazuje pokrokovost myšlenek k tématu národní otázky.¹⁰⁷ Centrálním pojítkem většiny zmiňovaných úvah je prvek občanské solidarity. Max Weber tak tvrdí, že národ nelze definovat dle společných empirických kvalit, nýbrž jako společenství lidí založené na vzájemné solidaritě.¹⁰⁸ S pojmem národa jako fenoménem a jeho relevancí pro politickou realitu polemizoval rovněž Ernest Renan, který ve svém eseji *Qu'est-ce qu'une nation?* zdůrazňuje pro národ důležitou vůli a přání žít pohromadě v solidárním společenství za určitých osobních ústupků a obětí, které jsou vyústěním společné minulosti. Zakotvení solidarity ve společnosti považuje za nejdůležitější prvek v tvorbě národního společenství i francouzský sociolog Marcel Mauss, který národ definuje jako solidární svazek občanské „materiálně a morálně integrované společnosti“.¹⁰⁹ Rovněž badatelé 20. a 21. století Anthony Giddens, Hugh Seton-Watson,¹¹⁰ Dieter Langewiechse či Rolf-Ulrich Kunze¹¹¹ tradičnímu pojetí důležitosti etnicity či identity oponují.

Pro komplexnější obrázek je jistě vhodné zmínit i pohled Aleidy Assmann, dle které národ vytváří kultura společného vzpomínání, prožívání a projekce (tedy např. práce na společných vizích a snech). Tyto aspekty jsou důležité pro zajištění míru, demokracie a lidských práv.¹¹² Zajímavým poznatkem je, že v mírových dobách bývá „národ“ politickou formací zajímavou jen pro menšinu, nabývá však na frekventovanosti v dobách krize (v

¹⁰⁵ GUÉROT, *Co je to národ?*, 42

¹⁰⁶ BALA, „Der Begriff der Nation“.

¹⁰⁷ Uvádí však již názory osvícence J.J. Rousseaua, dle kterého na konci 18. století již neexistují jednotlivé národy, nýbrž jen „Evropané“ co do kulturního významu., GUÉROT, *Co je to národ?*, 137.

¹⁰⁸ WEBER, Max, *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie* (Tübingen: Mohr Siebeck, 1980), 528., paraf. v BALA, „Der Begriff der Nation“.

¹⁰⁹ GUÉROT, *Co je to národ?*, 24, 66, 84., dále viz kapitola 2.4.1.

srov. MAUSS, Marcel, *Die Nation oder der Sinn fürs Soziale*, Instiut für Sozialforschung, Frankfurter Beiträge zur Soziologie und Sozialphilosophie, sv. 25 (Frankfurt a. M.: Campus-Verlag, 2017).

¹¹⁰ GUÉROT, *Co je to národ?*, 39, 40.

¹¹¹ Srov. LANGEWIESCHE, Dietrich, *Nation, Nationalismus, Nationalstaat in Deutschland und Europa*, (München: Beck, 2000)., či KUNZE, Rolf-Ulrich, „Nation und Nationalismus“, In: *Kontroversen um die Geschichte* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2005).

¹¹² GUÉROT, *Co je to národ?*, 19., srov. ASSMANN, Aleida, *Der europäische Traum: Vier Lehren aus der Geschichte* (Mnichov: C.H.Beck, 2018).

extrémním případě války) a s přeskupováním „politické nadstavby“ – dle UG se to v současnosti týká právě i EU.¹¹³

Aktuální je tak v Evropě i otázka politického zneužití pojmu národa. Jak uvádí Christian Bala, nebezpečí nastává, je-li pojem národa zbaven svých funkčních charakteristik, kladen na rovinu s národním státem a identitou; stává se z něj ideologie.¹¹⁴ Účelem je obzvláště navodit zdání naprosté jednoznačnosti pojmu a shody etnických a politických hranic a následné vymezování se.¹¹⁵ Počátkem mylného chápání národa jakožto prvotní jednotky založené na rase apod. je rovněž moment, kdy je sociální formování národa dokončeno a kdy přestává být národ vnímán jeho příslušníky jako *proces*, nýbrž jako neměnná a až posvátná veličina.¹¹⁶ UG hovoří rovněž o problematičnosti pojmu „národ“ pro evropskou levici, pro kterou je vlastně tabu. V té souvislosti ale zmiňuje „levicový nacionalismus“ (např. dnes již nefunkční hnutí „Aufstehen“ Sahry Wagenknecht)¹¹⁷, který chce být zároveň sociální a nacionální.¹¹⁸ Nacionálně sociálnímu populismu je nutné předcházet, tedy ho neutralizovat změnou fungování EU: přeměnou v solidární svazek.

2.1.2 *Relevance pro Evropu*

Na základě kompatibility evropské společnosti s výše zmíněnými rozličnými národotvornými kritérii tak spojení v jeden evropský národní stát dává dle UG přes její v úvodu zmíněnou skepsi velký smysl.¹¹⁹ Již však na konci 19. století vidí zmíněný Ernest Renan jako budoucnost starého kontinentu *evropskou konfederaci*, která by měla nahradit

¹¹³ GUÉROT, *Co je to národ?*, 40. Velikost této „politické nadstavby“, s níž člověk cítí sounáležitost, je relativní, a ne vždy má význam. Za doby míru nás nezajímá, co se děje na konci republiky a necítíme s ním nějakou zvláštní sounáležitost. Situace se mění, když se tam něco zlého přihodí.

¹¹⁴ Ibid., 41, 42.

¹¹⁵ BALA, „Der Begriff der Nation“.

¹¹⁶ GUÉROT, *Co je to národ?*, 78, 79. S tím se pojí i zneužívání státních symbolů, nejvýrazněji vlajky, které se pak často stávají vizuálním synonymem pro nacionalisticky-populistické strany jako AfD či v českém prostředí příznačně hnutí „Trikolora“.

Ke studiu nacionalismu více viz např. BISWAS, Debajyoti, Panos ĒLIOPOULOS a John C. RYAN, eds., *Global perspectives on nationalism: political and literary discourses* (Oxon: Routledge, Taylor & Francis Group, 2023).

¹¹⁷ Sahru Wagenknecht zmiňuje v souvislosti s populismem v kritickém duchu, dnes s ní nicméně názorově do velké míry souzní a spekulovalo se rovněž o možné kandidatuře UG do nové strany „Bündnis Sahra Wagenknecht“ pro volby do EP 2024, srov. BODKORB, Mathias, „Ulrike Guérot für Kandidatur offen. Wagenknecht sammelt Kandidaten für Europawahl“, *Cicero* 20.8.2023, <https://www.cicero.de/innenpolitik/ulrike-guerotbei-parteigrundung-dabei-wagenknecht-sammelt-kandidaten-fur-europawahl> (staženo 21.7.2024).

¹¹⁸ GUÉROT, *Co je to národ?*, 22.

¹¹⁹ Ibid., 48.

národní státy, jež jsou vzhledem k politické vůli aktérem s velmi nejistou budoucností.¹²⁰ Podobný náhled má rovněž historik Brendan Simms, který se na evropskou budoucnost dívá poměrně negativně, pokud budou nadále existovat národní státy.¹²¹ V kontextu úvah nad pojmem národa spatřuje UG velký manévrovací prostor. V parafrázi na objemnou studii Dietera Borchmeyera „*Was ist deutsch?*“ si klade otázku, „*Co je evropské?*“.¹²² Jinými slovy, do jaké míry je nezbytné k vytvoření národa jakési tradiční „předpolitické substance“, tedy zmíněného jazyka, kultury, vlasti, historie a do jaké míry hraje oproti tomu roli „jen“ vůle občanů. Ta je dle průzkumů relativně vysoká.¹²³ Důležitými parametry jsou však i vůle politická (což je dnes v rámci roztržitého politického prostředí a populistických nálad značný problém) a tvorba společenských struktur, solidárního společenství či propojování sociálních a občanských práv. V těchto souvislostech uvádí, že se Evropa nachází ve fázi latentního procesu proměny v jednotnou společnost a formuje svou „sociální substanci“. Pouto politické jednoty, tedy stát, se pak utvoří kolem existujícího solidárního svazku, „národa“.¹²⁴

Milník proměny v jednotné národní společenství by nicméně následně bylo třeba podle Aleidy Assmann verbálně označit a pojmenovat. Důležitost symbolických a rétorických kroků je tak stvrzením opravdové změny. Založení nového evropského státu by bylo místem evropské národní paměti samo o sobě. Dosavadní evropská místa paměti, tedy milníky jako Římské smlouvy, Maastrichtská smlouva, zavedení eura či rozšíření na východ nejsou tolik populární a pro obecnou akceptaci je třeba nových symbolů – motivů směřujících do budoucnosti.¹²⁵ Situace v Evropě není nejstabilnější, (zvláště nyní s válkou na Ukrajině), navíc zde zápolí dvě protichůdné kultury vzpomínání, evropská a již nastíněná nacionální, která historii a tím i vzpomínky tendenčně ohýbá.

¹²⁰ GUÉROT, *Co je to národ?*, 34., srov. RENAN, Ernst, „Was ist eine Nation?“, in: *Grenzfälle: über alten und neuen Nationalismus*, eds. Michael Jeismann, Hennig Ritter (Leipzig: Reclam, 1993), 290–311.

¹²¹ VOLLMER, Frank, „Nach dem Nationalstaat“, *RP-online*, 22.4.2019, https://rp-online.de/politik/deutschland/eu-und-brexit-nach-dem-nationalstaat_aid-38247993 (staženo 4.7.2024).

¹²² 23, srov. BORCHMEYER, Dieter, *Was ist deutsch? Die Suche nach einer Nation nach sich selbst* (Berlin: Rohwolt, 2017).

¹²³ Srov. „All surveys“, Eurobarometr, *European Union*, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/browse/all> (staženo 29.7.2024).

¹²⁴ GUÉROT, *Co je to národ?*, 19, 20, 30.

¹²⁵ *Ibid.*, 135, 136, 138

2.2 Vývoj evropského uspořádání a jeho možný vliv na budoucnost EU

Šanci na variabilitu politického uspořádání Evropy vidí UG rovněž ve faktu, že národní státy jsou na mapě Evropy fenoménem až posledních cca 200 let. Existenci mnoha národů přitom považuje za *to „evropské“* (tedy za jednu z dalších možných odpovědí na výše zmíněnou otázku *co je evropské*), a jako jeden z možných obsahů „evropské identity“.¹²⁶ Na tomto místě se nabízí srovnání i s německými multiplicitními identitami (ovlivněnými historicko-politickými i sociologickými faktory), o kterých pojednává např. Jakub Eberle¹²⁷ a které jsou i pro Evropu a její fungování velmi relevantní. Borchmayer v tomto duchu dodává, že se Německo na otázku své identity (svých identit) stále ještě výrazně upíná (což je naopak nemyslitelné v případě Anglie či Francie) a tato nejistota pak vzhledem k jeho velké roli v rámci EU úzce souvisí s problematickým fungováním Unie a jejím nejistým směřováním.¹²⁸ To zachycují i William Patterson a Simon Bulmer ve svém konceptu analyzujícím povahu současné SRN, tzv. „zdráhavé hegemonie“ („reluctant hegemon“).¹²⁹

Evropu je nicméně vzhledem k mladému věku národních států možné vidět Evropu jakožto jeden kulturní prostor, který se procesem proměny ve společnost („Vergesellschaftung“) vyvine v národ a bude se moci zakotvit v jednotném národním státě.¹³⁰ S odvoláním na polského historika Krzysztofa Pomiana¹³¹ shrnuje, že od dob Římské říše sice v různých částech Evropy existovaly různé národnostní skupiny, Evropa však byla prakticky jednotným kulturním, převážně křesťanským prostorem, strukturovaným přísně vymezenými vrstvami - „klérus, šlechta a duchovenstvo“ a spojovaným meziměstskými obchodní svazy či obchodními „dynastiemi“. Tato relativní jednota panovala až do nástupu protestantského hnutí raného 16. století, které můžeme považovat za počátek pozvolného utváření moderních národů.¹³² Dobové dělicí linie však nespočívaly v „etnicitě“, nýbrž v náboženství (reformačním štěpení církve), jazyku (vytváření jazykových kultur

¹²⁶ GUÉROT, *Co je to národ?*, 38.

¹²⁷ EBERLE, Jakub, „Rozpolcená mocnost: úvod a teoretický rámec“, in Jakub EBERLE, Vladimír HANDL, *Rozpolcená mocnost. Krize a rozpory německé zahraniční politiky* (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2020), 8–31.

¹²⁸ GUÉROT, *Co je to národ?*, 44.

¹²⁹ Srov. BULMER, Simon a William, PATERSON, *Germany and the European Union: Europe's reluctant hegemon?* (London: Bloomsbury Publishing, 2018).

¹³⁰ GUÉROT, *Co je to národ?*, 20, 53, 54.

¹³¹ Srov. POMIAN, Krzysztof, *Europa und seine Nationen* (Berlin: Klaus Wagenbach, 1990).

¹³² GUÉROT, *Co je to národ?*, 54–57.

nahrazujících latinu), případně v sociálních vrstvách (rolníci, duchovní, válečnická, posléze městská šlechta). V rámci středověké klášterní mnišské scholastiky zároveň postupně vznikala „církevní šlechta“, tedy okruh učenců, který dal vzniknout celoevropské intelektuální kultuře, tzv. „Republique des Lettres“ („republika učenců“). Ta byla od renesance reprezentovaná významnými univerzitami.

Co se týče mocensko-politických poměrů, vládl ve středověké Evropě prakticky permanentní válečný stav, ukončený až vestfálským mírem. Následně se státy konstituovaly zejména politikou sňatkovou a většinová společnost – chudý lid – byla uzavřena víceméně do sebe bez ohledu na to, kdo jí vládl. Postupným odpoutáváním se od církve se formovala specificky světská státnost (srov. nejznámější dílo Nicola Machiavelliho „Vladař“), která zlepšovala sociální a hospodářskou správu poddaných i omezovala autonomii měst. Vytvířela se tzv. „biopolitika“ (Michel Foucault), tedy systematická evidence obyvatel a jejich systematická správa (vč. vzdělání či hygieny), která vedla k pozvolné transformaci poddaných v občany. Ti byli formováni a „socializováni“ správnými a mocenskými strukturami (ke kterým byli de facto přiřazeni), vytvářejícími se sociálními strukturami, brannými normami či školami. Tím se ve výsledku začaly tvořit rozdílné národy, jelikož tyto rozdílné socioekonomické struktury svým působením vedly k tomu, že se lidé začali cítit jako příslušníci určité skupiny, tedy „národa“ (nikoliv tedy ve smyslu identity či teritoria). Zároveň poznamenává, že teritoriální otázka v národotvorném procesu hrála jen malou roli vzhledem k časté proměnlivosti mocenského uspořádání, kvůli které se kulturní prostory nezdálo se neshodovaly s hranicemi vznikajících politických národních států. Spojitost národního státu a homogenního obyvatelstva se zde začínala tedy teprve rodit.¹³³

Spojitost národa se svým vlastním státem začíná pevně zakořeňovat až na přelomu 18. a 19. století v rámci národních hnutí. V té souvislosti nabízí UG značně zjednodušenou a schematickou, avšak zajímavou paralelu dosavadního a možného budoucího vývoje evropského uspořádání s vývojem „národa“ německého. Je samozřejmě potřeba brát ji s rezervou, jakožto myšlenkový koncept je však zajímavé ji zmínit (už jen proto, že podobně jako je dnes většinou nemyslitelný „evropský národ“, byla tehdy velká diskrepance mezi občanským – či „etnickým“ – a politickým dělením kontinentu, kdy dnes již

¹³³ GUÉROT, *Co je to národ?*, 54–60.

samozřejmě viděný „německý národ“ ještě neexistoval).¹³⁴ Za pomyslný první milník podněcující německou „cestu k národu“ považuje cyklus přednášek později nazvaný „*Reden an die deutsche Nation*“ (Promluvy k německému národu) Johanna Gottlieba Fichteho, které pronesl roku 1807 (rok po Napoleonově příchodu do Pruska) na Humboldtově univerzitě v Berlíně. V těchto poměrně nacionálně laděných a na svou dobu odvážných promluvách vyzýval ke sjednocení „německých kmenů“ Švábů, Sasů, Bavorů, Prusů i obyvatel Hesenska a Falce. Paralelu k Fichteho řeči spatřuje v eseji francouzského filozofa Juliána Benda „*Discours à la nation européenne*“ (Projev k evropskému národu) z roku 1933.¹³⁵ Benda v období pro Evropu krizovém uvažoval rovněž provokativně „proti duchu doby“ o jednotném národu. Srovnává Hitlera a Mussoliniho s panovníky uplynulých staletí, ať už s Justiniánem, Karlem V. či Napoleonem, aby demonstroval nemožnost sjednotit Evropu shora. Vzhledem k palčivosti otázky o budoucnosti Evropy a častých diskusích o evropských občanech a jejich právech vidí Guérot prostor pro sjednocování „zdola“ právě v nynější době.¹³⁶

Jako další milník uvádí známou „Hambašskou slavnost“ konanou roku 1832 (tedy v době revolučním duchem již do značné míry prodchnuté), která se proměnila v politickou demonstraci. V „assmanovském“ pojetí byla důležitým momentem národní vzpomínky, kdy nacionalismus jako sociální hnutí vyjadřoval přání po společenském sjednocení.¹³⁷ Jako „evropský Hambach“ pak by se mohla jevit vznikající transnacionální evropská sociální hnutí projevující podobnou vůli evropských občanů žít společně.¹³⁸

Další významný krok, tedy zasedání tzv. frankfurtského parlamentu roku 1848, kdy byla vyjednána nakonec neuskutečněná federální podoba německého státu mj. zaměřená na rovná občanská práva a soužití pod „jedním zákonem“,¹³⁹ by bylo možno přirovnat k vyjednávání o nakonec rovněž neúspěšné evropské ústavě na přelomu milénia. Mimo významnou porážku Francie a samozřejmě důležitý moment německého sjednocení (které se roku 1871 uskutečnilo přes politický odpor některých regionů) se dá považovat za důležitý krok Bismarckovo zavádění všeobecného sociálního pojištění, kterým začaly být uplatňovány zásady solidární společnosti, které přineslo institucionální stabilitu

¹³⁴ GUÉROT, *Co je to národ?*, Ibid., 26.

¹³⁵ Srov. BENDA, Julien, *Discours à la nation européenne* (Paris: Gallimard, 2016).

¹³⁶ GUÉROT, *Co je to národ?*, 31, 32.

¹³⁷ Ibid., 26, 28.

¹³⁸ Ibid., 32. Dále srov. např. MILAN, Chiara a Federico ALAGNA, „Transnational Political Contention in Europe (TraPoCo)“, <https://cosmos.sns.it/projects/transnational-political-contention-in-europe-trapoco/> (staženo 29.7.2024).

¹³⁹ GUÉROT, *Co je to národ?*, 26, 28.

a na které EU stále čeká (srov. výše a dále viz *kapitola 2.4.1*). Završením tvorby německého národa a státnosti pak byly přelomové poválečné volby r. 1918 do Národního shromáždění za první účasti žen a dle zásad všeobecného, tajného, přímého a rovného volebního práva vedoucí ke zvolení německého Národního shromáždění (k nutnosti „stmelujících“ politických práv pro Evropu rovněž viz *kapitolu 2.4.2*).¹⁴⁰

K vytvoření národa tedy potřebovalo Německo od prvotní myšlenky ke vzniku první německé republiky přibližně 110 let. Zde můžeme odkázat rovněž na známý pojem Helmuta Plessnera „verspätete Nation“ („opozděný národ“), narážející na poměrně pozdní a komplikované utváření národního státu i co se týče zahrnování rozličných etnik a národních menšin. K nejednoznačné cestě německého národa se pak přidalo samozřejmě poválečné rozdělení, které skončilo až po poměrně novou jednotou.¹⁴¹ Guérot nicméně dodává, že ne všechny národy samozřejmě vznikaly cestou unitárních hnutí jako v Německu nebo i Itálii. Upozorňuje tak na již dlouho existující identitu českou či situaci ve Francii, kde vzniku národa předcházelo utvoření státu.¹⁴² Podobně i Evropa prochází různými etapami vývoje národa a oněch pomyslných „německých“ 110 let by dle tohoto značně fantazijního konceptu měla EU naplnit a „národní stát“ dotvořit okolo roku 2042.¹⁴³ Nicméně při nutnosti již zmíněné zásadní politické i občanské shody vyznívají příznačně ironicky průzkumy, dle kterých je většina Evropanů přesvědčena, že okolo roku 2040 nebude EU existovat.¹⁴⁴ Jako alternativu tak uvádí takříkajíc „na francouzském půdorysu“ utvoření státního útvaru a až na jeho základě spojení do národotvorného solidárního svazku – národa.¹⁴⁵ Nicméně uvádí, že „*to, který region či dokonce národ bude žít s jiným pospolu v národním státě jakožto solidárním svazku, určuje nakonec jen nahodilost dějin*“.

¹⁴⁰ GUÉROT, *Co je to národ?*, 27, 29.

¹⁴¹ Srov. BALA, „Der Begriff der Nation“.

K teorii o německé „zvláštní cestě“ srov. např. DVOŘÁČEK, Adam, „Debata a přístupy k německé zvláštní cestě, tzv. „Sonderweg““ (seminární práce, Univerzita Karlova, 2024).

¹⁴² Utváření národa francouzského mělo navíc revoluční povahu, přičemž byl na rozdíl od německého počátečního antimodernistického a antirevolučního nacionalismu přítomen zejména nacionalismus jakobínský, tedy ve svých počátečních hodnotách radikálně demokratický. Rozdílné chápání pojmů „národ“, „stát“ či „republika“ ovlivňuje německo-francouzský tandem dodnes. GUÉROT, *Co je to národ?*, 37, 38.

¹⁴³ *Ibid.*, 31–33.

¹⁴⁴ *Ibid.*, 128.

¹⁴⁵ *Ibid.*, 67.

2.3 Současné problémy EU

Fakt, že EU ztrácí orientaci a má velké deficity ve funkčnosti, je dnes obecně uznávanou skutečností, která v praxi nahrává již výše teoreticky načrtnutým nacionalistickým a populistickým tendencím.¹⁴⁶ UG přitom vidí vinu hlavně na straně EU samotné, která do velké míry selhává, a to jak v neschopnosti dále se vyvíjet, tak v důrazu na upřednostňování ekonomických zájmů před posilováním právních principů. Větší vinu tak nespatřuje ani v populistech či nacionalistech, natož v občanech, kteří z větší části nejsou protievropští, ale v rámci své kritiky a zklamání z EU by si přáli větší právě její lepší funkčnost.¹⁴⁷ V aktuálních debatách o Evropě nicméně přání ohledně náplně evropské politiky (mezí, důchodů či vzdělání) nejsou reflektována chybí důsledně evropská politická nabídka. Problémem je i její nesrozumitelnost, odrážející se i v samotné kritice fungování EU, kdy kritici často neví, co vlastně kritizují, zda Komisi, Parlament či Radu.¹⁴⁸

Současná Unie je navíc konfrontována s dvojitou polarizací. Na jedné straně je podrobována zkoušce její vnitřní soudržnosti, kdy, jak již bylo načrtnuto, společenská a politická polarizace oslabuje jednotlivé demokracie (i ve smyslu zmíněné solidarity, která se vytrácí jako základní stavební kámen), zvláště v kombinaci s nedávnými krizemi (pandemie, války na Ukrajině a v Gaze i ekonomické napětí co se týče energetiky a inflace). Na druhé pak bojuje o svou pozici na mezinárodním poli v rámci geopolitické polarizace (živené soutěží mezi USA a Čínou), která vychyluje globální rovnováhu nezřídkem v neprospěch evropských průmyslových či strategických zájmů.¹⁴⁹ Navíc probíhá sociální a kulturní

¹⁴⁶ GUÉROT, *Co je to národ?*, 114, 181 (pozn. 241).

¹⁴⁷ Ibid., 139, 165. Dle průzkumů byla r. 2019 ve většině států Evropy nadpoloviční část občanů toho názoru, že nefunguje politický systém na evropské, ale ani na jejich národní rovině. Oproti tomu překvapivě „pouze“ 14 % lidí je přesvědčeno, že národní stát funguje, jen EU ne. 86 % vidí reálné problémy, neznamená to ale, že jsou apriori antievropští – 62 % je pro Evropu, ale za podmínky zásadních reforem. Ibid., 102–104, a KRASTEVA, Ivan, Mark LEONARD a Susi DENNISON, „What europeans really want“, *European Council on Foreign Relations*, 16.4.2019, https://ecfr.eu/special/what_europeans_really_want_five_myths_debunked/ (staženo 29.7.2024). Aktuální data jsem od tohoto tým autorů nenašel, možno srov. na „All surveys“, Eurobarometr, *European Union*, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/browse/all> (staženo 29.7.2024). Dále: dle průzkumů 75 % Němců vidí původ většiny problémů EU v sociálních a hospodářských rozdílech a v nerovnosti. POSTHOFEN, Martha a Friedrich SCHMID, „Gerechter. Sozial. Weniger Ungleich: Was die Deutschen von Europa erwarten“ (Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2018): 3, <https://library.fes.de/pdf-files/fes/14913-20190402.pdf> (staženo 29.7.2024).

Nakonec: zajímavostí budiž zmíněný možný symbolický milník uzavření tvorby evropského národa okolo roku 2040, který se paradoxně překrývá s přesvědčením větší části občanů EU, že do r. 2040 nebude Unie existovat.

¹⁴⁸ GUÉROT, *Co je to národ?*, 146

¹⁴⁹ DE HOOP SCHEFFER, Alexandra, „Emmanuel Macron Runs the Risk of Isolating France in Europe“, *German Marshall Fund*, 13.6.2024, <https://www.gmfus.org/news/emmanuel-macron-runs-risk-isolating-france-europe> (staženo 13.7.2024).

štěpení mezi městem a venkovem (centrem a periferií), tedy urbanizační rozdíly spojené s technickou modernizací.¹⁵⁰ Jde o oblasti nereflektující státní hranice a dodnes řešící podobné problémy (např. Podunají, oblast Baltského moře, černomořská oblast, severní Středomoří apod.), kterým EU poskytuje speciální politické či podpůrné programy, nedostává se jí za to politické přízně, ba naopak.¹⁵¹

UG navíc míní, že bez společné strategie související se společným státem EU dříve či později ztroskotá, a v současné konstelaci tak vidí možnost vývoje ve společný stát jako prakticky nemožný úkol.¹⁵² Historik David Engels ve svých kontroverzních pracích dokonce současnou situaci v Evropě přirovnává k okamžiku rozpadu Římské říše.¹⁵³ V té souvislosti mluví Guérot extrapoloaně o větší pokrokovosti idey Římské říše (principy republiky – právní rovnost, uvědomělá participace, samostatné rozhodování) než jaký je současný obsah a vize EU. Ta je vzdálená i ideálům formulovaným intelektuály jako Immanuel Kant, J.J. Rousseau či Hannah Arendt.¹⁵⁴ Unie sice staví na poválečném mírovém narativu, vzniká však „bludný kruh vzájemných averzí“ ohledně toho, který stát může za kterou krizi a přetrvává mnoho předsudků - „líní Řekové“, „Francouzi neschopní reforem“, „ti hrozní Němci“ apod.¹⁵⁵ Od přelomu století a pokusů o ústavu navíc prošla Evropa regresí; o podobách ústavy se tehdy diskutovalo v politických, sociálních, ekonomických i právních vědách velice intenzivně, a to za účasti autorit jako zmíněného Joschky Fischera či Jürgena Habermase. Ústava je tedy velmi důkladně připravená a probádaná, chybí však nová politická vůle, což je zásadní překážka i právě v národotvorném procesu. Problémem ústavní smlouvy prosazované „shora“ v roce 2003 byla mj. i její nesrozumitelnost, pranýřovaná jako „technokratismus“ např. právě ve Francii v rámci protiústavních kampaní, které vyústily v její odmítnutí.¹⁵⁶ Dnes je šance i díky technologiím udělat to lépe, provádět průzkumy

¹⁵⁰ Jedná se o jev permanentní. V předchozích staletích odlišný vývoj zemědělství, utváření městských svazků (př. hanzy), odlišné pronikání ústřední moci do různých teritorií atd. způsobovalo vznik nových státních struktur či národů nebo přetváření starých., GUÉROT, *Co je to národ?*, 86, 94.

¹⁵¹ GUÉROT, *Co je to národ?*, 86, 88, 94. Nabízí se zajímavá otázka, kterou se podobně jako UG zabývá třeba i rakouský spisovatel Robert Menasse (mj. nositel Evropské knižní ceny založené Jacquesem Delorseem) v rámci konceptu „Evropy regionů“, jaké důsledky pro současné hranice budou mít nová štěpení měst či jednotlivé prostory evropské kooperace.

¹⁵² GUÉROT, *Co je to národ?*, 127, 164.

¹⁵³ Ibid., 114. Srov. např. ENGELS, David, *Auf dem Weg ins Imperium: Die Krise der Europäischen Union und der Untergang der römischen Republik: historische Parallelen* (Berlin – München: Europa Verlag, 2014).

¹⁵⁴ GUÉROT, *Co je to národ?*, 114.

¹⁵⁵ Ibid., 128.

¹⁵⁶ Ibid., 142, 148, 149.

online a „evropský frankfurtský sněm“ provádět po celé Evropě. Nicméně existovaly i další pokusy přiblížit se více evropskému federativnímu státu, zdráhavé Německo je však zastavilo (což nepomohlo ani síle pověstného tandemu s Francií) - např. výzva předsedy EK José Manuela Barrosa na vytvoření evropské federace ze září 2012 a související návrhy svolat konvent k zahájení procedury o změně fungování EU (dle čl. 48 Smlouvy o EU).¹⁵⁷

Kritika Unie má ale co do činění i s obecnou skepsí vůči zastupitelské parlamentní demokracii, a to na obou stranách politického spektra – v proevropských skupinách a občanských iniciativách i populistických kruzích. Děje se tak na základě vnímání lidí, kteří se cítí být nedostatečně sociálně spravedlivě zastoupeni ve svých parlamentech (kde nejsou zastoupeni např. lidé bez vysokoškolského vzdělání či nižší příjmové skupiny) a zároveň pak parlamenty nedostatečně zastoupeni v evropských otázkách. Tím se dle UG diskuse o Evropě prakticky „přesouvá na ulici“. Politoložka si tak klade otázku, zda by se daly vytvořit struktury společenské reprezentace v lokálních kruzích (které by došly v mnoha ohledech k odlišným výsledkům než parlamentní skupiny) a zda by se tento princip dal použít i při tvorbě evropské ústavy, protože mnoho otázek evropské státnosti se týká bezprostředně lokálního života občanů (např. zda by bylo možné třeba propojit lokální občanské zájmy přímo se strukturami EU).¹⁵⁸ Pozitivním faktem pro evropskou integraci však na druhou stranu je, že dle průzkumů existuje i relativně rozšířená touha po společné evropské politické reprezentaci¹⁵⁹ a podle novějších empirických výzkumů je i solidarita mezi evropskými občany vyšší, než jak by mohlo být patrné z obvyklého (často nacionálního mediálního) úzu.¹⁶⁰

Zároveň se čím dál více obyvatel Evropy cítí být Evropany, a to i přes silný vliv populismu a nacionalismu.¹⁶¹ Ten je na vzestupu (jak můžeme vidět i na případě předvolebních kampaní před zkoumanými evropskými volbami) v mnoha (nejen) evropských národních státech, kde občané přicházejí o své sociální jistoty: ty jsou jakožto jeden ze zmíněných stavebních kamenů národa nahrazovány příklonem k idejím etnicky,

¹⁵⁷ Srov. „José Manuel Durão Barroso. Předseda Evropské komise. Projev o stavu Unie. 2012. Plenární zasedání Evropského Parlamentu. Štrasburk 12.9.2012“, *Evropská komise*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/SPEECH_12_596 (staženo 7.7.2024).

¹⁵⁸ GUÉROT, *Co je to národ?*, 149, 150.

¹⁵⁹ *Ibid.*, 33.

¹⁶⁰ Srov. GERHARDS, Jürgen et al., „How Strong is European Solidarity?“, *Berliner Studien zur Soziologie Europas*, 37 (Berlín: Freie Universität Berlin, 2018), <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-56927-5> (staženo 7.7.2024).

¹⁶¹ V Maďarsku, Polsku či Rumunsku tak byl dle průzkumů pro 60 % obyvatel důležitější evropský kontext než vlastní národnost. GUÉROT, *Co je to národ?*, 104, 105.

kulturně, jazykově či nábožensky identitárního původu. Často navíc tam, kde společnost uvažuje proevropsky, zůstává politika nacionální a nereflektuje zájmy občanů, což se odráží např. v neshodách Evropské rady a parlamentu, tedy mezi „vládními a občanskými zástupci“.¹⁶² Obavy z dalších „exitů“ z Evropy, požadované populisty, však UG vyvrací s tím, že by to reálný přínos pro tyto státy neznamenal.¹⁶³

2.4 Strukturální předpoklady k bližší integraci a vzniku evropského „národního“ státu

Následující kapitola představí pět *nejdůležitějších strukturálních kroků* nutných pro přerod těsnější evropské integraci až do podoby federální republiky, které je možno z konceptu Ulrike Guérot vyabstrahovat. Tyto strukturální aspekty jsou sice mnohdy úzce propojené, daly by se však rozdělit do pěti kategorií, které předkládám v této kapitole. V analýze jednotlivých volebních programů v druhé části diplomové práce se pak budu držet právě těchto kategorií, aby bylo možno názorně demonstrovat, nakolik a jak konkrétně se slibovaná evropská agenda blíží vyhraněným představám o těsné evropské integraci „ztělesněným“ v konceptu UG „Evropské federativní republiky“.

2.4.1 Solidarita a sociální sjednocení jako jádro nacionality

Nejzásadnějším a již několikrát zmíněným momentem tvorby národa, resp. národního státu je zakotvení vzájemné solidarity a její *institucionalizace*, tedy zavedení funkčních sociálních mechanismů umožňujících rovnou měrou profitovat ze sociálních práv bez ohledu na původ a identitu.¹⁶⁴ V podobném duchu se vyjádřil již francouzský ministr zahraničí Robert Schuman ve své známé řeči z roku 1950 navrhuující založení ESUO, kdy hovořil o nutnosti postupně v Evropě zakotvit „skutečnou solidaritu“.¹⁶⁵ Dle sociologa Marcela Mause národ

¹⁶² GUÉROT, *Co je to národ?*, 25.

¹⁶³ Ibid., 33.

¹⁶⁴ Zároveň na bázi federalismu jako v SRN, kde existují procedury k finančnímu vyrovnávání mezi zeměmi, Ibid., 66–69.

¹⁶⁵ „Solidarität der Tat schaffen“, viz „Schuman-Erklärung von Mai 1950“, *European Union*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_de (staženo 14.7.2024)., fr. orig. „une solidarité de fait“, viz „Déclaration Schuman – mai 1950“, *European Union*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_fr (staženo 14.7.2024).

Zde je třeba upozornit na nepřesnost UG, kterou ve svém textu má, když výrok na straně 24 přisuzuje jakožto „známou větu“ Walteru Hallsteinovi. Ten však Roberta Schumana o 10 let později pouze parafrázoval. Rovněž odkaz na zdroj není uspokojivý (srov. problémy akademických prací UG zmíněné v úvodu).

tvoří morálně i materiálně integrovaná a jednotná společnost se stabilní a konstantní úřední mocí, pevnými hranicemi i relativní kulturní a duchovní jednotou obyvatel, kteří stát a jeho zákony vědomě hájí. K tomu UG uvádí, že EU této definici až „jen“ na státní zřízení odpovídá: materiální integrace se projevuje v jednotném vnitřním trhu, částečně pak v eurozóně, morální integrace ve společných základních hodnotách, hranice jsou v rámci aktuálních 27 států více méně stabilní a existuje rovněž ústřední moc (ač se jedná spíše o „správu“) v podobě ER, EP a EK. Důležité a utvoření národa bezprostředně předcházející je dle Mause zároveň uvědomění si ekonomické a sociální závislosti a rozhodnutí tuto závislost proměnit v kolektivní kontrolu a konstantní vůli.¹⁶⁶

EU sice deklaruje vůli spravedlivě zahrnovat všechny členy a administrativně je sjednocovat a regulovat, podstatnější sjednocování aspektů sociálních však zatím chybí.¹⁶⁷ Evropa si musela projít dvojitou válečnou zkušeností, aby se soupeřící (a modernizaci doprovázející) průmysl pod hlavičkou ESUO a později EHS dostal pod *společnou* kontrolu a aby následným společným trhem byla solidarita institucionalizována alespoň na ekonomické rovině.¹⁶⁸ Negativní a válku potenciálně podněcující průmyslová soutěž tak sice možná není, rivalita se však přesunula do sociální sféry a na občanskou úroveň.¹⁶⁹ Jednotný trh a eurozóna naráží na rozdílné sociální poměry jednotlivých členských států EU, způsobuje tak konkurenci mezi občany a podněcuje souboj o socioekonomické výhody vlastního působíště. Občané EU jsou dle velmi kritického náhledu UG vnímáni (a chráněni) především jako aktivní „podnikatelé posilující euro“, konzumenti či kdekoliv použitelná pracovní síla.¹⁷⁰

Je tudíž třeba, aby se EU stala *sociálně* tržním hospodářstvím, pak nebude docházet k animozitám mezi jednotlivými státy ohledně toho, kolik kdo „platí za druhé“. Soupeření neprospívá občanům evropských států, kteří si dle průzkumů naopak

¹⁶⁶ GUÉROT, *Co je to národ?*, 66, 67.

¹⁶⁷ Viz známý cíl „Ever closer union“, obsažený v preambuli Římské smlouvy z roku 1957, srov. BRASCHE, Ulrich, „Ever Closer Union? Wie sich die EU produktiv weiterentwickeln kann“, 29.5.2020, *Bundeszentrale für politische Bildung*, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/310569/ever-closer-union/> (staženo 5.7.2024). a GUÉROT, *Co je to národ?*, 68.

¹⁶⁸ GUÉROT, *Co je to národ?*, 70, 71.

¹⁶⁹ Dnešní EU sice dosáhla mírového cíle znemožněním válek mezi evropskými národy, ale dle UG přehlíží rizika budoucnosti; nebezpečím může být latentní evropská občanská válka, která by mohla probíhat ne na půdorysu státních hranic, nýbrž v rámci sociálních tříd, klimatických problémů (uprchlíci/lidé klimatem zvýhodnění), mezi strukturálně slabšími a silnějšími regiony (metropolemi) a jinými politickými štepnými liniemi. GUÉROT, *Co je to národ?*, 71, 101.

¹⁷⁰ *Ibid.*, 71–73.

sociální a politickou solidaritu ve velké míře přejí.¹⁷¹ V té souvislosti je možno zmínit i nakonec neúspěšný návrh na strukturální europeizaci fiskálních a sociálních otázek, který roku 2018 předložil i francouzský prezident Emmanuel Macron v rámci svých plánů na společný rozpočet eurozóny či návrh zřídit evropské ministerstvo financí.¹⁷²

Promeškanou šanci na institucionalizování solidarity dle UG na vrcholu krize mezi lety 2010 a 2012 bylo nevytvoření bankovní unie či evropského pojištění v nezaměstnanosti. Záchrané balíčky v eurokrizi závisely na sporných usneseních a spontánních rozhodnutích.¹⁷³ V situaci, kdy solidaritu musí dosud ve značné míře přebírat národní státy, se upevňují politické struktury, posiluje se soupeření mezi státy a celoevropsky sílí agitace „nacionálněsociálně“ laděného populismu (tedy na půdorysu spojování sociální otázky a nacionálního vymezování navenek) – živěného uprchlickou krizí, která začala navíc působit jako rozklad sociální struktury společnosti.¹⁷⁴

V rámci solidarity jsou důležitým prvkem *sociální jistoty*, o nichž je třeba rozhodovat ve společných procesech a rovněž tak zabránit „sociální soutěži“ mezi národními státy.¹⁷⁵ Již v listopadu 2017 EP, ER i EK společně vyhlásily na summitu v Göteborgu evropský pilíř sociálních práv, tedy 20 zásad pro členské země, které mají směřovat k „silné sociální Evropě“ (mj. aktivní podpora v nezaměstnanosti, začleňování osob se zdravotním postižením, přístup k základním službám či problematika mezd a boje proti chudobě);

¹⁷¹ GUÉROT, *Co je to národ?*, 75, 76, 81.

¹⁷² GUTTENBERG, Lucas, „Ein Haushalt für die Eurozone - was soll das?“, *Jacques Delors Institut Berlin – Bertelsmann Stiftung*, 27.6.2018 <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/publikationen/publikation/did/ein-haushalt-fuer-die-eurozone-was-soll-das> (staženo 11.7.2024).

¹⁷³ Srov. OPPERMAN, Kai, „Between a Rock and a Hard Place? Navigating Domestic and International Expectations on German Foreign Policy“, *German Politics* 28, č. 3 (11.6.2018): 482–498, <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1481208> (staženo 7.1.2024).

Eurokrizi i do jisté míry současnou situaci UG přirovnává k situaci ve zdecimované Evropě 20. let 20. století, vyznačující se na jedné straně neklidem, sociálními krizemi a společenským zbržděním kontrastujícím s technologickým vývojem a přecházením k masové spotřebě na straně druhé. Takový stav dle politologů často vede k válkám vnějším či občanským (tedy ve smyslu konfliktu mezi skupinami sociálními).

GUÉROT, *Co je to národ?*, 66–69.

¹⁷⁴ Ibid., 70, 82, 99. Např. Marine Le Pen a její zdůrazňování národa jako opatrovatele chudých, srov. VINOUCUR, Nicholas, „How Le Pen turned respectable (and why you shouldn't be fooled)“, *Politico*, 12.2.2024, <https://www.politico.eu/article/marine-le-pen-turned-respectable-france-presidential-election/> (staženo 14.7.2024)., opět zmiňuje i Sahru Wagenknecht a její neúspěšné hnutí „Aufstehen“ (srov. dnešní postoje UG). V roce 2019 UG navíc uvádí, že problematika přeměny EU na aktéra s novou úrovní solidárního propojení štěpí evropskou sociální demokracii a evropskou levicí obecně. „*Výhledka na sociálně liberální Evropu je velkým politicky neobsazeným prostorem, protože evropský střed už dávno vypadl ze hry.*“

GUÉROT, *Co je to národ?*, 82.

¹⁷⁵ Ibid., 72, 120

tyto zásady byly potvrzeny usnesením na „sociálním summitu“ v Portu 2021.¹⁷⁶ O otázku sociálních garancí se pak vedly před volbami 2019 velké debaty a politické souboje i v rámci evropských frakcí (náhled do letošních programů v následující kapitole pak ukazuje rovněž na velký důraz na sociální jistoty viz *kapitola 3*). Uvažovalo se tak např. právě o evropském pojištění v nezaměstnanosti či evropské minimální mzdě.¹⁷⁷

Rovněž co se týče německé evropské politiky, sociální sjednocení Evropy se občas dostane na jednací stůl, většinou ale bez většího výsledku. Kupříkladu z řad německé sociální demokracie SPD přicházely různé návrhy, Olaf Scholz ještě jako ministr financí předložil návrh na evropský fond pro případ nezaměstnanosti, narazil však na odpor koaliční CDU/CSU i FDP.¹⁷⁸ Hubertus Heil (od roku 2018 spolkový ministr práce a sociálních věcí) pak navrhoval evropskou minimální mzdu.¹⁷⁹ Ta v určité podobě nicméně skutečně byla schválena – EK předložila Radě za německého předsednictví v roce 2020 návrh směrnice o přiměřených minimálních mzdách, jejíž konečné znění přijala ER dne 4. října 2022, tedy zhruba tři roky po vydání analyzovaného eseje z pera UG. Toto schválení tak patří k jednomu z nejdůležitějších sociálních opatření dosud přijatých na evropské úrovni.¹⁸⁰ O plnohodnotně univerzální předpis se však stále nejedná: „*Od členských států, které minimální mzdy uplatňují, se požaduje, aby zavedly rámec pro stanovení a aktualizaci těchto minimálních mezd na základě souboru jasných kritérií. Směrnice však nepředepisuje konkrétní výši minimální mzdy, které musí členské státy dosáhnout.*“¹⁸¹

¹⁷⁶ „Prosazování silnější sociální Evropy“, *Evropská rada – Rada Evropské unie*, 2021, <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/social-europe/> (staženo 14.7.2024).

¹⁷⁷ GUÉROT, *Co je to národ?*, 36, 37.

¹⁷⁸ „Scholz legt Plan für europäische Arbeitslosenversicherung vor“, *Spiegel.de*, 17.10.2018, <https://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/olaf-scholz-legt-plan-fuer-europaeische-arbeitslosenversicherung-vor-a-1233695.html> (staženo 5.7.2024).

Podobný návrh měla i Francie, srov. GUTTENBERG, Lucas, „Ein Haushalt für die Eurozone - was soll das?“

¹⁷⁹ „Hubertus Heil kündigt Initiative für europäischen Mindestlohn an“, *Zeit Online*, 12.1.2019, <https://www.zeit.de/wirtschaft/2019-01/arbeitsminister-hubertus-heil-initiative-mindestlohn-eu> (staženo 5.7.2024).

¹⁸⁰ MÜLLER, Torsten, Thorsten SCHULTEN, „Die Europäische Mindestlohn-Richtlinie: Paradigmenwechsel für ein soziales Europa“, *AK Wien*, březen 2023, https://wien.arbeiterkammer.at/interessenvertretung/eu/infobrief/IB23_1_Artikel01_Europaeische_Mindestlohn-Richtlinie.html (staženo 29.7.2024).,

a „Přiměřené minimální mzdy v EU“, *Evropská rada – Rada Evropské unie*, <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/adequate-minimum-wages/> (staženo 14.7.2024).

¹⁸¹ „Přiměřené minimální mzdy v EU“, *Evropská rada – Rada Evropské unie*.

Jak uvádí UG, k důslednému zakotvení sociálního zajištění by byla potřeba společná ústava, která by poskytla rámec pro jeho uplatňování. V té souvislosti UG navrhuje kroky jako nutnost vytvořit evropské sociální pojištění (podobně jako bankovní IBAN by mohlo vzniknout sociální *ESSN* – „*European social security number*“). To by pak postupně harmonizovalo agendy jak evropské minimální mzdy (v důslednější podobě než nyní), tak i evropského pojištění pro případ nezaměstnanosti či evropského tarifního systému. Samo o sobě to ještě nic neříká o konkrétní výši příspěvků či tarifů, tedy zda by zvítězila politicky ve větší míře sociální, či liberální koncepce; o konkrétní podobě by se rozhodlo až na půdě EP na základě nutných celoevropských politických debat.

Na častý argument hovořící proti společnému sociálnímu systému, tedy na existenci různých tradic sociálních systémů v jednotlivých členských zemích reaguje UG tím, že i v případě eura se musely sjednotit různé fiskální a politické tradice a modernizačním procesem „digitálního věku“ je navíc třeba projít společně.¹⁸²

2.4.2 Občanská a politická práva

Rovnost a nedělitelnost trojice občanských, politických, ale i výše zmíněných sociálních práv pro všechny, jejichž splnutí by bylo v současné době v Evropě potřeba dosáhnout, je to, „co dělá národ národem“ (i vzhledem k tomu, že vývoj práva je i sociálním procesem). Tím je tato trojice i v naší analýze strukturálních prvků dalším nepostradatelným stavebním kamenem národa.¹⁸³ Důležitost podléhat společnému zákonu a univerzální politické moci zmiňují i Anthony Giddens či Karl W. Deutsch.¹⁸⁴ Hartmut Kaelble přitom poznamenává, že již několik desítek let byla přání evropských občanů ohledně zastoupení jejich politických zájmů v rámci evropského sjednocování přezírána.¹⁸⁵ Tedy rovnost sociálních, občanských i politických práv se omezuje na národní státy, implikující rozdílný vývoj a rozdílné

¹⁸² GUÉROT, *Co je to národ?*, 74, 156–159.

Značně fantazijně pak vyznívá návrh na rozčlenění Evropy do regionů, resp. městských správních jednotek, tedy odbourání dosavadních hranic, přičemž by města zodpovídala za své okolí – stala by se tzv. „funkčními městy“, vzájemně provázanými (podobně jako třeba hanza); identita by byla vázaná na právě město, středobod – v souladu s předpoklady některých výzkumných prací, že národní státy v budoucnu mohou být nahrazeny globální sítí měst, tedy nejen v rámci Evropy. Ibid. 118.

Dalo by se však namítnout, že by došlo pouze k přeskládání a přeorganizaci politických celků, mezi nimiž by mohla vzniknout nezdravá soutěživost a obdoba nacionalismu.

¹⁸³ Ibid., 61, 63

Požadavky rovných práv souvisí i se vznikem transnacionálních politických stran (jako Volt Europa, DiEM25 či European Alternatives).

¹⁸⁴ Ibid., 28., srov. GIDDENS, Anthony, *Social Theory and Modern Sociology* (Oxford: Polity Press. 1992).,

¹⁸⁵ Ibid., 18

zkušenosti, např. co se týče sociálního systému.¹⁸⁶ Z této „trojice práv“ stojí na počátku práva sociální, jak již bylo nastíněno výše. Většina sporů v rámci EU tak souvisí s jejich nerovností – na sociální otázku je nahlíženo jako na problém národní. V rámci eurokrize však dle UG vznikla potřebná sebereflexivní evropská společnost, jelikož většina evropských občanů pochopila provázanost a dopady socioekonomických rozhodnutí mezi jednotlivými zeměmi navzájem, které jsou větší, než by se zdálo (rozhodnutí učiněná v Itálii, Řecku, Rumunsku nebo Německu mají dopady na ostatní).¹⁸⁷ Vzájemně se však podobně ovlivňuje i populismus napříč EU, kdy jedno hnutí brojí na základě akcí druhého. Řešením vnitrouijních konfliktů by byla právě rovná sociální práva.

Další oblast práv, která se rovněž v době eurokrize hojně diskutovala, jsou práva občanská. Do sféry občanské rovnosti spadá evropské spolkové právo, evropské nadační právo, daňové právo či např. kdo a za jakých podmínek má právo na příjem na úrovni životního minima. Krize posílila i přání na rovnost *politických* práv, tedy v daném případě rozhodovat o úsporných opatřeních.

Politická práva (rovné volební právo a možnost společného rozhodování o mocenské otázce či statut evropských politických stran) jsou nicméně až završením, ne počátkem úspěšného utváření národa. Jinými slovy potvrzením, kdo k národu patří a je tedy součástí sociálního „organismu“ (soudí s ostatními, má společnou zkušenost a již i stejná sociální práva apod.), a smí tak o národu spolurozhodovat.¹⁸⁸ Velkým politickým problémem v EU je v současnosti stále diskontinuita právního a sociálního státu, kdy nedochází k propojení občanské svobody a sociální spravedlnosti.¹⁸⁹ V té souvislosti je také důležitým deficitem dosavadní absence republikánské stránky evropské integrace, kterou je třeba zahrnout do zatím nanejvýš federalistické debaty. Jak zdůrazňuje UG, federace je spojením, unií států, zatímco republika je „unií občanů“, a tedy spočívá právě na rovnosti práv. Z toho důvodu by bylo nutné, aby se podařilo skloubit „evropský federalismus“ a „evropský republikanismus“.¹⁹⁰

¹⁸⁶ GUÉROT, *Co je to národ?*, 61, 119–122, 140.

Jako další z mnoha historických exkurzů a referenčních bodů zmiňuje „promeškané šance“ pro evropskou právní jednotu – Velkou Francouzskou revoluci (tedy že i dle Hannah Arendt bylo důvodem selhání revoluce nedocílení rozšíření zásad a principů shrnutých do známého motta *volnosti, rovnosti, bratrství* na celou Evropu, ale že suverenita evropských království byla přenesena na nově vznikající národní státy), srov. ARENDT, Hannah, *O revoluci* (Praha: Oikoymenh, 2012).

¹⁸⁷ GUÉROT, *Co je to národ?*, 61–65.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid., 73, 74.

¹⁹⁰ Pro hypotetickou Evropskou republiku navrhuje dvoukomorový parlament i přímo voleného prezidenta „Our solution“, *The European Republic*, <https://european-republic.eu/en/#why> (staženo 11.7.2024).

Jistý krok na cestě k rovným sociálním právům jsou zásady přijaté na „sociálním summitu“ v Portu (viz výše) či aktuálně v rámci posilování evropské „capacity to act“ přijetí dvou směrnic v květnu 2024 Evropskou radou, které mají posílit úlohu „orgánů pro rovné zacházení v celé EU“. „Orgány pro rovné zacházení byly zřízeny za účelem podpory rovného zacházení, boje proti diskriminaci a poskytování pomoci obětem. Nová pravidla (...) zlepší účinnost těchto orgánů a zaručí jejich nezávislost. Uvedené směrnice stanoví společné celounijní minimální požadavky na orgány pro rovné zacházení v řadě klíčových oblastí“ včetně boje proti „diskriminaci na základě náboženského vyznání nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku a sexuální orientace v oblasti zaměstnání a proti diskriminaci na základě pohlaví v oblasti sociálního zabezpečení“¹⁹¹ Směrnice by měly zajistit všem občanům zemí EU bez rozdílu práv na rovné zacházení.¹⁹²

2.4.3 Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu

V rámci solidárního zakotvení jsou zásadní i bezpečnostní jistoty. Když občan ztratí sociální zázemí a bezpečí, je náchylný k tomu, aby podlehl strachu a projikoval svůj hněv ze sociálních deficitů do oblasti, kterou pak populisté vhodně instrumentalizují. Jako poražený z politického soupeření mezi pravicovým i levicovým nacionalismem pak vychází sociálně liberální antinacionální střed, jelikož sociální demokratická Evropa nyní „není v politické nabídce“, jak situaci shrnuje UG.¹⁹³ Na sociální politiku chudší a mimoměstské obyvatelstvo velmi slyší (PiS a Fidesz tak mají přes xenofobii, deformaci právního státu, neoliberální machinace i přes příklon ke konzervativismu velké zisky, neboť se líbivými opatřeními „starají o lid“). Měšťanské voličstvo neřeší sociální otázku, ale reaguje právě na přísliby bezpečnosti. Strany, které obě linie spojují, pak dokážou mobilizovat

Zajímavě by tak došlo ke spojení tradic německo-francouzského tandemu – republiky a federace – odrážejících se i v jejich odlišných evropských představách. GUÉROT, *Co je to národ?*, 151, 152.

¹⁹¹ „Posílení úlohy orgánů pro rovné zacházení v celé EU: Rada přijala dvě směrnice“, tisková zpráva, *Evropská rada – Rada Evropské unie*, 7.5.2024, <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2024/05/07/strengthening-the-role-of-equality-bodies-across-the-eu-council-adopts-two-directives/> (staženo 15.7.2024).

Srov. také „EU Treaties reform: MEPs submit proposals to strengthen EU capacity to act“, tisková zpráva, *Evropský parlament. Zpravodajství*. 15.10.2023, <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20231023IPR08163/eu-treaties-reform-meps-submit-proposals-to-strengthen-eu-capacity-to-act> (staženo 14.7.2024).

¹⁹² „A milestone for equality rights in Europe: directives on standards for equality bodies adopted!“, *Equinet*, 7.5.2024, <https://equineteurope.org/a-milestone-for-equality-rights-in-europe-directives-on-standards-for-equality-bodies/> (staženo 15.7.2024).

¹⁹³ POSTHOFEN, SCHMID, *Gerechter. Sozial. Weniger Ungleich: Was die Deutschen von Europa erwarten*, 3.

velké množství voličů.¹⁹⁴ Postupně však od sociální agendy začnou přecházet k neoliberalnímu a radikálnímu programu.¹⁹⁵

Obě dělicí linie – socialita a bezpečnost – hrají v jednotlivých členských státech roli nejen u populistických, ale i tradičních stran, které zase štěpí otázka otevírání se Evropě.¹⁹⁶ Zásadním problémem tak je, že sociální otázka zůstává věcí nacionálního vymezení, pro její ideální ukotvení na celoevropské úrovni zase chybí politická vůle, a tím vzniká těžko zastavitelný začarovaný kruh. Východiskem z této situace by bylo jediné nalezení shody pro celoevropské řešení nedělitelných otázek bezpečnosti a sociality (policie, armáda). Zásadní nicméně zůstává, kdo bude mít konečné slovo – zda sociálně liberální či pravicově populistické strany. Neboť prvně zmiňované s týmiž požadavky jako populisté bodovat nemusí, protože ti je umí vhodně zabalit „do nacionálního hávu“.¹⁹⁷

S otázkou (vnější) bezpečnosti souvisí i projekce politicko-vojenské moci, která je dalším z typických národovorných prvků. Sociolog Anthony Giddens poznamenává, že „*národní stát, který existuje v rámci komplexu jiných národních států, je souborem institucionálních forem vlády udržujících administrativní monopol nad daným teritoriem s vytyčenými hranicemi, jeho vláda je dána zákonem a přímou kontrolou nad prostředky vnitřního i vnějšího násilí*“.¹⁹⁸ V té souvislosti UG uvádí, že EU by se v tomto ohledu mohla národnímu státu blížít, jelikož v Evropě, kde existuje představa společenství, politického systému i sociální jednoty, kde existuje i ambice na vytvoření ústavy, by určitá forma vojensko-mocenské projekce mohla také existovat. Pro EU založenou na mírovém paradigmatu by to byl velký posun (jakožto obranné společenství (EOS) však původně koncipována být měla). I v narážce na uprchlickou krizi odkazuje Guérot na výše rozebíraný „leitbild“ „pevnost Evropa“, kterému je třeba se sice vyhnout, ale utvoření do určité míry uzavřeného státu je potřeba pro akceschopnost, obranyschopnost, suverenitu i výslednou otevřenost. Pokud chce být EU solidární k jiným regionům světa, musí nejprve

¹⁹⁴ GUÉROT, *Co je to národ?*, 83–85.

¹⁹⁵ Jako alarmující příklady reakce na rozpad sociální struktury uvádí Brexit, hnutí žlutých vest, Ligu Severu či Pegidu. Ibid., 79, 80.

¹⁹⁶ Upozorňuje však na to, že pravicově populistické strany nejsou nutně antievropské a může být nebezpečné to tvrdit (v souvislosti s Italskou Ligou severu zmiňuje, že i Benito Mussolini byl za silnou Evropu) – a priori se nechtějí vzdát obrovských finančních a systémových výhod EU – jsou ale proti liberální Evropě. Ibid., 82–84.

¹⁹⁷ Ibid., 84

¹⁹⁸ Ibid., 35. cit. GIDDENS, Anthony, *Social Theory and Modern Sociology* (Oxford: Polity Press, 1992):171.

umět „pomoci sama sobě“. ¹⁹⁹ Za zárodek určité mocenské projekce nicméně lze považovat nesmělou tzv. evropskou zahraniční a bezpečnostní politiku (Common Foreign and Security Policy, CFSP). ²⁰⁰ Byla ustavena Smlouvou o EU v roce 1993 a od té doby posílena o další smlouvy a instituce (např. zřízení funkce „vysokého představitele pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku“, který má rovněž funkci místopředsedy EK a který je „lisabonskou náhradou“ funkce ministra zahraničí zamýšlené v rámci plánované ústavy). ²⁰¹ Největší regulační vliv na CFSP má EP (zejména pomocí rozpočtu), ač jeho formální rozhodovací pravomoci v tvorbě evropské „zahraniční politiky“ (která má doposud velké rezervy) nejsou velké. ²⁰²

Co se týče SRN, ač je podpora evropské integrace součástí německého „reason of state“, byly bezpečnostní a obranná politika nicméně v souladu s německým poválečným nastavením upozaděny. Evropě navíc i kvůli neshodám států dlouho chyběla strategie v těchto oblastech – potřeba jednomyslnosti tak výrazně ovlivňovala i proces tvorby společné obranné politiky. Vývoj CFSP a následně právě obranné CSDP (Common security and defense policy) byl formován četnými konflikty vč. války v Jugoslávii. Dlouhodobou stagnaci CSDP pak ukončil „annus horribilis“, tedy rok 2016, poznamenaný referendem o brexitu či zvolením D. Trumpa prezidentem. Bocquet uvádí, že lídrem v této oblasti zdrženlivé Německo sice není, nicméně již se „učí novou roli“, jejímž katalyzátorem byl rok 2014 (a anexe Krymu) a následně právě rok 2016. Došlo tak k více integračně působícím institucionálním (dříve Británií blokovaným) změnám v zahraniční a obranné politice za výrazného přispění Německa i Francie (př. vznik PESCO – Stálé strukturované spolupráce, EII – Evropské intervenční iniciativy či „Strategic Compass for Security and Defense“ z r. 2021). Přes hledání jednoty EU i v bezpečnostních a obranných záležitostech v rámci CSDP

¹⁹⁹ GUÉROT, *Co je to národ?*, 35, 36, 133.

²⁰⁰ MALOVEC, Michal, „Zahraniční politika: cíle, nástroje a dosažené výsledky“, *Fakta a čísla o Evropské unii, Evropský parlament*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements> (14.7.2024).

²⁰¹ Snaha o svébytnou bezpečnostní a obrannou politiku jakož i zřízení plnohodnotného evropského ministerstva zahraničí byla i součástí plánů na evropskou ústavu ze začátku tohoto milénia a byla rovněž i důvodem, proč se ústavě snažily nenápadně odporovat Spojené státy. GUÉROT, *Co je to národ?*, 144, 184. Otázka transatlantického vztahu je dnes s ohledem na výsledek brzkých prezidentských volby v USA na stole s o to větší závažností, srov. FIX, Liana, a Michael KIMMAGE, „Trump’s Threat to Europe. His First Term Tested the Transatlantic Relationship—but His Second Would Break It, *Foreign Affairs*, 22.3.2024, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/trumps-threat-europe> (staženo 14.7.2024)., či MAZUR, Sylwia K., "Doubtful Ally or Ally Full of Doubts? The Course of Transatlantic Relations under Donald Trump’s Presidency", *Studia Europejskie – Studies in European Affairs* 2 (2020): 9–23, <https://doi.org/10.33067/SE.2.2020.1> (staženo 14.7.2024).

²⁰² MALOVEC, *Zahraniční politika: cíle, nástroje a dosažené výsledky*.

však Německo dlouhodobě vidí prioritu v těsné spolupráci s NATO. V souvislosti s mnoha hrozbami současné doby (terorismus, války, kyberkriminalita apod.) pak Bocquet zmiňuje vytvoření nového evropského „role model“, tzv. evropské strategické suverenity. V posledních letech rovněž Evropa lépe artikuluje zahraniční politiku (ať už směrem k problematické Číně, k USA či nově vůči Rusku), nicméně kvůli blokadám ze stran jednotlivých států (Kypr, Maďarsko apod.) se Německo dlouhodobě snaží zrušit princip jednomyslnosti, který „paralyzuje“ evropskou akceschopnost²⁰³ (mezi menšími státy není CFSP příliš kladně přijímána a vyžaduje velké úsilí).²⁰⁴ Bocquet každopádně uvádí, že trend „bruselizace“ evropské zahraniční politiky trvá už několik dekád a odhodlanost velkých států vč. SRN k prohlubování integrace i v bezpečnostní a obranné oblasti lze očekávat i nadále.²⁰⁵ Bude mě tedy v dalších pasážích zajímat, jak jednotlivé strany ve svých programech k vnitřní i vnější bezpečnosti přistupují, resp. zda cílí na celoevropská řešení.

2.4.4 Formování národa společnou ekonomikou a průmyslem

Na přelomu 19. a 20. století byly nejen sociální procesy úzce svázány s národními dějinami, ale formativní silou pro společenskou transformaci disponoval i průmysl. Dnes je průmysl často globalizovaný a internacionalizovaný, a navíc EU pro něj netvoří rámec jako tehdejší národní stát.²⁰⁶ Průmyslové podniky tak tehdy stály u zrodu národních států a poskytovaly jim prostředky na „národovorné“ sociální zajištění (velké průmyslové podniky pomocí lukrativních zakázek od „pečujících“ národních států přispívaly např. výstavbou infrastruktury). Zdanění těžebního či zpracovatelského průmyslu přinášelo státům potřebné prostředky na financování sociálního přerozdělování (nutného k uspokojení dělnictva, jelikož by jinak nové zátěže dopadající na pracovní síly mohly vést k rozvrácení systému).²⁰⁷ UG si tak klade otázku, zda by dnešní průmysl nemohl mít naopak zájem na vytvoření evropského národa z důvodu vlastního finančního prospěchu. S průmyslovými odvětvími,

²⁰³ Závěrečná zpráva konference EU o budoucnosti Evropy, předložená 9. května 2022 předsedům EP, ER, EK, již opravdu obsahuje návrh, „aby EU zlepšila svou schopnost přijímat rychlá a účinná rozhodnutí, zejména v oblasti SZBP [Společná zahraniční a bezpečnostní politiky], vystupovat jednotně a jednat jako skutečně globální hráč, zastávat ve světě pozitivní úlohu a dokázat reagovat na jakoukoli krizi“. Viz „Report on the final outcome“, Conference on the Future of Europe, *Evropská unie*, květen 2022, <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20220509RES29121/20220509RES29121.pdf> (staženo 14.7.2024).

²⁰⁴ GUÉROT, *Co je to národ?*, 35, 36.

²⁰⁵ MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, *Germany and the European Union*, 95–115.

²⁰⁶ GUÉROT, *Co je to národ?*, 90.

²⁰⁷ *Ibid.*, 89., srov. POLANYI, Karl, *The Great Transformation* (New York: Farrar & Rinehart, 1944).

resp. jejich komunitarizací jsou přitom také úzce spjaté i začátky samotné EU.²⁰⁸ Vystává tak otázka, co by dnes mělo být komunitarizováno, aby bylo možné projít modernizačním procesem v Evropě společně, ne proti sobě.²⁰⁹

Evropu je dle UG možno vnímat jako jeden sociální a kulturní prostor podobně jako ve středověku, neboť jednotný trh dává vzniknout nižší, střední a vyšší vrstvě, které nejsou podchytilné ve státních hranicích. Toto rozvrstvení vychází odpovídá (v poněkud schematizované podobě) zhruba evropskému východu a jihu (nižší vrstva), střední Evropě (jakožto zároveň střední třídě) a severní Evropě (vyšší třída). Národní hospodářství pak z tohoto pohledu nedávají smysl, tím spíš, že nejsou stejným způsobem „suverénní“; v EU existují diametrálně odlišně veliké ekonomiky, přičemž ty menší jsou závislé na velkých (zejména např. na SRN).²¹⁰ Evropský jednotný vnitřní trh pak vyvolává dynamické procesy, ke kterým se nedávno přidaly i procesy vyvolané evropskou bankovní a dluhovou krizí a krizí eura, kdy „politiky na záchranu eura“ vytvořily „opevněnou frontovou linii“ mezi státy evropských dlužníků a evropských věřitelů a způsobily tektonické společenské posuny napříč EU. Politika v rámci krize tedy způsobila, že už linie v kapitole 2.3 načrtnutého společenského štěpení probíhají přeshraničně a staly se rovněž živnou půdou pro dělení politické a vzestup evropského populismu.²¹¹

Dle UG by mj. pomohlo jednak zřízení federální pracovní agentury a jednak celoevropské statistiky mapující pracovní trh, která by pomohla ilustrovat závislosti a reciprocitu evropského průmyslu a pracujících za účelem ideálního rozvrstvení pracovních sil (srov. nedostatek lékařů v některých zemích). Bylo by tudíž třeba evropského státu, který by sice převzal autonomii rozhodování, poskytl by však ochranu před sociálními propady. Měla by vzniknout „skutečná evropská bankovní unie“ se společným zajištěním vkladů, jednotné zdanění firem a zejména *evropský rozpočet* (na jehož zavedení se z německé strany již v minulosti návrhy objevily), kterým by byl vytvořen evropský finanční trh a posílila by se politická suverenita EU.²¹²

²⁰⁸ GUÉROT, *Co je to národ?*, 89.

²⁰⁹ Podobně jako bylo důležitým národotvorným prvkem v USA, když státy Severu i Jihu roku 1866 komunitarizovaly své válečné náklady., GUÉROT, *Co je to národ?*, 102.

²¹⁰ *Ibid.*, 95–97.

²¹¹ Tedy např. politika nízkých daní evropské centrální banky urychlila transnacionální dělení, když znevýhodnila drobné spořitelé oproti kapitálovým investorům). *Ibid.*, 98, 99.

²¹² *Ibid.*, 95–100, 126

Klíčové pro vytvoření evropského národa a státu je také společný rozvoj a správa evropských veřejných statků. Jedině v rámci vzniklého společného státního útvaru by bylo dle UG možné realizovat potřebný modernizační skok, tedy co se týče New Green Deal, digitalizace, mobility či „ekosociálního obratu“. Nezbytností pro realizaci „ekosociálního obratu“, kterou ale může řešit jen suverénní evropský stát, by byla socioekonomická a technologická modernizace evropského prostoru jako celku, tedy jakási forma „územního plánování“. Zabránilo by to tomu, aby byla EU jen „konečnou stanicí hedvábné stezky“: přesouváním provozů do Asie a jiných zemí mimo EU Evropané přichází o páteřní provozy průmyslu, které by mohly zmíněné společenské modernizační procesy doprovázet. Zamezováním fúzování velkých evropských podniků se pak podporuje nežádoucí soutěživost evropských národních států.

V současném fungování vnitřního trhu vidí tedy zásadní problém.²¹³ Vhodné by bylo dle UG navázat na společné evropské projekty Airbus, Eurofighter či družicový navigační systém Galileo, neboť v současnosti ve velkém panuje závislost na USA či Číně. Navrhuje vytvoření „Evropské GAFA“²¹⁴ jako páteře geoeconomiky, aby i průmyslová odvětví měla zájem na vytvoření evropského národa a jeho státnosti. Ta jsou velmi podstatným aktérem, občanská společnost je sama v tomto ústavním procesu bezmocná.²¹⁵ UG tak upozorňuje na nezbytnost společné geoeconomické a hospodářské strategie (která by nicméně dle ní byla podmíněna vznikem společného státu), jejíž absence způsobuje v rámci globalizovaného světa nejen nesoběstačnost či závislost na Číně (na kterou má s ohledem na související rizika poměrně negativní pohled),²¹⁶ bez které však nelze bojovat ani proti krizím, jako je uprchlická či změna klimatu.²¹⁷

²¹³ GUÉROT, *Co je to národ?*, 91–94, 123.

²¹⁴ Zkratka označující globální digitální firmy Google, Amazon, Facebook a Apple, které získávají stále větší globální ekonomickou a resp. i politickou moc.

²¹⁵ Ibid., 156–159.

Je nyní globálním trendem, že se čím dál většími aktéry stávají nadnárodní firmy a korporace, jejichž vliv i s ohledem na rozpočet často přesahuje vliv menších států.

WEISS, Tomáš, „Aktérství v mezinárodních vztazích“, on-line přednáška č. 4 v rámci kurzu Politika a mezinárodní vztahy 2023/24 na FSV UK, kurz dostupný z <https://dl3.cuni.cz/enrol/index.php?id=85> (staženo 15.1.2024).

²¹⁶ UG má navíc za to, že obchodní roztržky mezi USA, Čínou i Evropou navíc mohou vyústit do války, neboť dle francouzského politického ekonoma Jean-Francois Melona je každá válka válkou obchodní. GUÉROT, *Co je to národ?*, 120, 123–125.

²¹⁷ Ibid., 127. Připomíná tak například vytvoření německo-francouzského hospodářského zákoníku z roku 1919 vytvořeného k 55. výročí podpisu Elysejské smlouvy, který by bylo třeba „europeizovat“. Ibid., 116.

Co se týče aktuální strategie vůči Číně (na úrovni členských států ji přijala např. SRN teprve v červenci 2023 a mimo ni ji má zatím oficiálně pouze Finsko, Nizozemsko a Švédsko),²¹⁸ závěry Evropské rady z června 2023 zdůrazňují společný zájem EU a Číny na podpoře konstruktivních, stabilních vztahů, zapojení Číny do prosazování zájmů a hodnot EU i ambicióznějšího řešení „globálních výzev“.²¹⁹ Jak uvádí Evropská komise, EU považuje Čínu za partnera i konkurenta a zároveň upřednostňuje snížení zranitelnosti a posílení odolnosti, tedy strategické zaměření na snižování rizik interakcí s Čínou (tzv. de-risking). Takový postup zdůraznila i předsedkyně EK v březnu 2023.²²⁰ Se svou strategií ekonomické bezpečnosti a paradigmatem „de-risking“ začala EU znovu budovat spojení mezi bezpečností a ekonomickou politikou. Nicméně poměrně „krátkozraké“ zaměření na pouhé snížení rizika znemožňuje unii efektivně utvářet svoji geoeconomickou pozici, a to v době, kdy je riziko, že ambice ostatních mocností zúží její manévrovací prostor. EU by tak měla dle think tanku European Council on Foreign Relations (ECFR) po nedávných volbách do EP – tedy spolu s novým „institucionálním cyklem“ – vylepšit svou strategii zahrnující proaktivní přístup či lépe zajistit strategické zásobovací řetězce, aby mohla upevnit svou geoeconomickou pozici a být lépe připravena na budoucí výzvy spojené se směřováním ať už USA, Číny nebo Ruska.²²¹

2.4.5 Evropské občanství, aneb národ jako společenství občanů států

Završením výše zmíněných reforem a proměn by byl institut evropského státního občanství. Francouzský filozof Étienne Balibar považuje již jednotný vnitřní trh a měnovou unii za zásadní pro proces sociálního formování Evropy, které by logicky vyústilo ve státní občanství.²²² Socioložka Dominique Schnapper, která pracuje s pojmem „společenství

²¹⁸ MARDELL, Jacob, „Towards a common European China strategy? Mapping EU Member States’ policy documents on China“, *Heinrich-Böll-Stiftung European Union*, říjen 2023, https://eu.boell.org/sites/default/files/2023-12/study_china_strategies_final_web.pdf (staženo 15.7.2024).

²¹⁹ „Závěry Evropské rady o Číně, 30. června 2023“, tisková zpráva, *Evropská rada – Rada Evropské unie*, 30.6.2023, <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2023/06/30/european-council-conclusions-on-china-30-june-2023/> (staženo 15.7.2024).

²²⁰ „Čína“, Mezinárodní partnerství, *Evropská komise*, https://international-partnerships.ec.europa.eu/countries/china_en?prefLang=cs&ettrans=cs (staženo 15.7.2024).

²²¹ GEHRKE, Tobias, Filip MEDUNIC, „Fortune favours the bold: Upgrading the EU’s geoeconomic strategy“, *European Council on Foreign Relations*, 27.6.2024, <https://ecfr.eu/publication/fortune-favours-the-bold-upgrading-the-eus-geoeconomic-strategy/> (staženo 15.7.2024).

Geoeconomické poměry i co se týče obchodu mezi USA a Čínou a EU můžou nabrat dramatického směru se zvolením D. Trumpa, jak již bylo zmíněno.

²²² GUÉROT, *Co je to národ?*, 116, 132, 169, 235, 267., srov. BALIBAR, Étienne, *Sind wir Bürger Europas? Politische Integration, soziale Ausgrenzung und die Zukunft des Nationalen* (Hamburger Edition: Hamburg, 2003).

státních občanů“, hovoří o „občanském národě“, přičemž občanství uvádí jako institut umožňující překonat soukromou, biologickou, sociální, ekonomickou či kulturní příslušnost a definovat tak národ.²²³ O státnosti a státním občanství v podobné souvislosti hovoří už dříve i Max Weber či Karl W. Deutsch.²²⁴ Současné občanství EU je však dle hodnocení UG jakýmsi „neúplným státním občanstvím“,²²⁵ neboť se s ním nepojí rovná celounijní politická (volební), sociální a občanská práva, která by vznikla až s evropskou státností.²²⁶ Jinými slovy tak musí jít o proces demokratizace, neboli změnu paradigmatu od evropské integrace k evropské demokracii, která předpokládá zmíněnou zásadu všeobecných práv a politické rovnosti pro všechny občany. Teprve tím se občané EU stanou „opravdovými evropskými občany“.²²⁷

V návaznosti na zmíněné ESSN by se nabízelo vytvoření evropského identifikačního průkazu („pasu“) a v důsledku toho by se otevřela cesta k evropskému státnímu občanství. Znamenalo by to dalekosáhlé horizontální propojení evropských správ, které by přineslo rovněž vytvoření společné evidence osobních dat v Evropě, čímž by byla podpořena a ve velkém prohloubena mobilita občanů. To by ve výsledku mělo i hospodářský přínos.²²⁸ O evropském občanství se nicméně diskutovalo již před 50 lety a pak například i v souvislosti s jednáními v souvislosti s ústavní smlouvou v roce 2003.²²⁹ Evropský pas byl pak před volbami 2019 předmětem aktivistických demonstrací spojených s přáním vzniku evropského občanství.²³⁰

I v souladu s hypotézou je samozřejmě velice nepravděpodobné, že by některá ze stran pracovala ve svých programech s tématem evropského státního občanství. V rámci této „národotvorné kategorie“ mne nicméně bude zajímat, zda se neobjevují v jejich záměrech prvky, které nějakým způsobem současnou podobu unijního „neúplného“ občanství zamýšlejí pozměnit či v některém ohledu posílit.

²²³ Ibid., 107, 108., srov. SCHNAPPER, Dominique, *La communauté des Citoyens: Sur l'idée moderne de la Nation* (Paris: Gallimard, 1994), 49.

²²⁴ Ibid., 108.

²²⁵ GUÉROT, *Co je to národ?*, 109., srov. oficiální stránky EU k tématu občanství „Občané Unie a jejich práva“, Fakta a čísla o Evropské unii, *Evropský parlament*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/de/sheet/145/die-unionsburger-und-ihre-rechte> (staženo 18.7.2024).

²²⁶ Ibid., 109, 110, 156–159.

²²⁷ Ibid., 65.

V té souvislosti UG opět poukazuje na problém populistických nacionálně sociálních hnutí, která chtějí po nechat sociální práva jednotlivým národním státům.

²²⁸ Ibid., 156–159.

²²⁹ Srov. GUÉROT, Ulrike, „(Ver)fassungslose EU“, in *Internationale Politik* 4 (2004).

²³⁰ GUÉROT, *Co je to národ?*, 105, 106.

3. Analýza volebních programů

V návaznosti na občanskou vůli k vytvoření společného státu UG uvádí, že ze situace okolo minulých voleb do EP (2019) vzešlo dosud nevídané proevropské občanské hnutí („zárodek evropské veřejnosti“)²³¹ – evropské občanské iniciativy, nevládní organizace (NGOs) či také transnacionální strany jako Volt Europa.²³² Byly připravovány návrhy ústavy požadující silný EP a menší roli národních států či referendum o ústavě.²³³ Docházelo i k demonstracím, či happeningům za Evropu, psaly se manifesty; např. v rámci tzv. *European balcony project* v listopadu 2018, kdy iniciátoři ve vzpomínce na konec války a vyhlášení republik roku 1918 uspořádali divadelně pojaté vyhlášení „Evropské republiky“.²³⁴ Po celém kontinentu se konaly stovky oficiálních „občanských dialogů“ o Evropě zjišťujících zájmy občanů EU (2015 jen 53, 2016 73, 2017 už 317, 2018 přes 600), kterých se zúčastnilo cca 150 000 lidí.²³⁵ Podobně zmiňuje Martin Große Hüttmann, že nedávné i současné krize stavěly a staví politiky pod zvýšený tlak přesvědčivěji vysvětlovat svou evropskou politiku a dřívější Europa-Konsens na politické scéně i ve společnosti je výrazně podkopáván, nicméně že obavy o budoucnost EU vedly k větší angažovanosti obyvatel a podpoře evropského projektu (hnutí jako např. „Pulse of Europe“).²³⁶

UG dále na jedné straně tvrdí, že v mnoha kategoriích potřebných k cestě ke společnému státu má EU nakročeno nadějně. Za znaky „reálné proměny v evropskou společnost“ považuje mezinárodní sňatky (i na základě programu Erasmus) a z nich mnoho

²³¹ V mírné hyperbole zmiňuje, že přes velké uzavření národních států dnes „neexistuje vlastně skoro nic“, co by nemělo do určité míry institucionalizovanou evropskou strukturu (z různých pohledů latentní evropská společnost. GUÉROT, *Co je to národ?*, 131, 132.

²³² V letošních volbách získala strana Volt 5 křesel, z toho 3 v SRN, tedy o 2 více než 2019, srov. „Europawahl 2024“, *Die Bundeswahlleiterin*, <https://www.bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse/bund-99.html> (staženo 16.7.2024).

²³³ GUÉROT, *Co je to národ?*, 34, 134., 143, srov. DOBBERT, Steffen a Stefan LORENZMEIER, „Die EU braucht eine neue Verfassung“, *Zeit Online*, 29.6.2018, <https://www.zeit.de/politik/2018-06/europaeische-integration-eu-verfassungsaenderung-recht-asyllpolitik> (staženo 20.7.2024).

²³⁴ *Ibid.*, 173 (pozn. 47).

²³⁵ *Ibid.*, 37, 131, 132., Pro letošní rok srov. např. „Civil Dialogue Group - Online Info Session: Call for proposals European Remembrance - 2024 (CERV-2024-CITIZENS-REM)“, *European Commission*, https://www.eacea.ec.europa.eu/news-events/events/civil-dialogue-group-online-info-session-call-proposals-european-remembrance-2024-cerv-2024-citizens-2024-04-18_en (staženo 24.7.2024).

Zajímavé je, že ve výročních zprávách o EU od roku 2020 není možné nalézt zmínku o občanském dialogu, srov. např. zprávu pro rok 2023: „The EU in 2023: Succeeding amidst challenging times“, *European Commission*, https://commission.europa.eu/news/eu-2023-succeeding-amidst-challenging-times-2024-03-13_en (staženo 24.7.2024).

²³⁶ Viz GROBE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 50.

narozených „evropských“ dětí. Evropské rámcové programy daly dále vzniknout propojenému badatelskému prostředí (srov. se středověkou *République des lettres*), byly v rámci EU odstraněny roamingové poplatky. Zmiňuje i evropské burzy a burzovní indexy, vesmírnou agenturu ESA, automobilový a letecký průmysl na evropské úrovni (př. Airbus), mediální formáty Euronews a Euractiv či evropské fotbalové týmy apod.

Pro další vývoj by ale bylo třeba zmíněné důsledné vůle. Na straně druhé tak vůli a vzepětí evropské občanské společnosti před volbami do EP roku 2019 hodnotí jako pravděpodobně poslední takový pokus²³⁷ (ve zkušenosti se situací okolo voleb 2024 můžeme konstatovat, že toto nadšení skutečně opadlo). Svůj pesimistický pohled potvrzuje i v kontextu svých zmíněných současných velmi sporných tvrzení. UG tak prohlašuje, že EU dávno překročila bod, kdy by se dle systémových teorií ještě byla schopna regenerovat, a že vzdálila se svým občanům.²³⁸

Od doby vydání knihy sice propukly významné krize, na druhou stranu určité další impulzy směrem k integraci patrně jsou. Jak zmiňuje Amandine Hess, v uplynulých letech bylo na jednacím stole evropských institucí nejen rozšíření, ale i vnitrouijní reformy. Na konci listopadu 2023 dal EP zelenou návrhům na reformy unijních smluv. Mezi lety 2021 a 2022 podávali občané své návrhy na směřování EU v rámci série debat „Konference o budoucnosti Evropy“. Ty se týkaly zejména následujících sedmi oblastí: rozhodovací procesy a rozšíření EU (poslanci chtějí zavedení principu kvalifikované většiny a vytvoření jisté formy bikameralismu – srov. záměr Die Grünen v kapitole 3.4.2), mír a bezpečnost (záměr posílení obranyschopnosti – vybudování obranné unie), konsolidace principů právního státu ve členských zemích (vylepšení účinnosti článku 7 Smlouvy o EU), klimatická změna (zahrnout do Smlouvy jakožto cíl EU), energetický obrat (vytvoření energetické unie pro možnost zásobovat finančně dostupnou a udržitelnou energií), digitální obrat (vytvořit globálně digitálně bezpečnou unii včetně práva na možnost žít bez digitálního zapojení) a lepší koordinace zdravotnictví.²³⁹

²³⁷ GUÉROT, *Co je to národ?*, 162.

²³⁸ „Our solution“, *The European Republic*, <https://european-republic.eu/en/#why> (staženo 11.7.2024).

²³⁹ HESS, Amandine, „Does the European Union have the resources to match its ambitions?“, *Euronews*, 31.3.2024, <https://www.euronews.com/2024/03/31/does-the-european-union-have-the-resources-to-match-its-ambitions> (staženo 19.7.2024).

Jak bude patrné v následujících podkapitolách, programy zkoumaných stran (mimo AfD) jsou v mnoha případech v souladu s těmito body, dále je rozvíjejí a prohlubují. Co se však týče aktuální situace po posledních volbách, dle analýz se Evropská unie potýká s dvojitou polarizací, která podrobuje zkoušce její kohezi i pozici na mezinárodním poli. Jednak společenská a politická polarizace, posílena pandemií či dnes zejména válkami a ekonomickým napětím, oslabuje demokracie. Podle Alexandry de Hoop Scheffer však nejde tolik o krizi demokracie jako spíše o její projev. V době, kdy se občané EU bojí zaostávání Evropy a zpochybňují její politiku nebo poukazují na její nedostatečnosti (toho pak využívají nacionalisticko-populistické strany – nejen vývoj v Německu ale i mnoho jiných evropských zemích ukazuje na vzestup krajní pravice). Na druhé straně i geopolitická polarizace zesílená soutěží mezi USA a Čínou proměňuje globální rozložení sil, často na škodu evropským průmyslovým a strategickým zájmům. Krize se pak projevuje i v horší funkčnosti německo-francouzského tandemu.²⁴⁰

Tato analýza si nicméně neklade za cíl být prognózou budoucího vývoje EU ani hodnocením pravděpodobnosti uskutečnění jednotlivých opatření.²⁴¹ Ač je (nejen) německým záměrem evropskou integraci dále podporovat, ta nejtěšnější forma, tedy evropská federace, „na pořadu dne“ zdaleka není nejen vzhledem ke kontextu současných krizí. Je tomu tak i s ohledem na to, že překlenout a sjednotit rozdílné kontexty, od historických přes kulturní až po politické, by byl velmi složitý a zdoluhavý proces. Podpora evropského spolkového státu se tak například sice dostala i do koaliční smlouvy současné „Ampelkoalition“ z roku 2021 (tedy vlády SPD, Bündnis 90/Die Grünen a FDP),²⁴² stalo se tak však pouze zásluhou europoslanců z řad vládních stran.²⁴³ Bude tak zajímavé sledovat, do jaké míry se v budoucnu bude Německo v rámci své evropské politiky chovat, jelikož jeho jednání odpovídá spíše tendence být „status-quo-power“,

²⁴⁰ DE HOOP SCHEFFER, Alexandra, „Emmanuel Macron Runs the Risk of Isolating France in Europe“, *German Marshall Fund*, 13.6.2024, <https://www.gmfus.org/news/emmanuel-macron-runs-risk-isolating-france-europe> (staženo 13.7.2024).

²⁴¹ Předmětem analýzy dále není ani rozbor současné situace či kompletní rozbor programových bodů. Pro přehled programových bodů viz např. „Synopsis Europawahlprogramme“, *Konrad Adenauer Stiftung*, únor 2024, <https://www.kas.de/documents/252038/29391852/Parteienmonitor-Synopse-Europawahl.pdf/b6b6e334-b305-38c5-3c8e-fd09788f76d5?version=1.0&t=1709733383608> (staženo 20.7.2024).

²⁴² Viz „Koalitionsvertrag zwischen SPD, Bündnis 90/Die Grünen und FDP“, *Die Bundesregierung*, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/gesetzesvorhaben/koalitionsvertrag-2021-1990800> (staženo 20.7.2024).

²⁴³ HANDL, Vladimír, v osobním nepublikovaném rozhovoru s autorem, 7.2.2024.

jak uvádí Frank Schimmelfennig či Peter Becker.²⁴⁴ Jak měl autor této diplomové práce možnost konzultovat s odborníkem na evropské právo Ivo Šlosarčíkem, pro úspěšnou realizaci evropského spolkového státu by bylo nutné několik důležitých kroků, na které však v současné době není prostor. Ve všech rozhodovacích procesech by musel být zaveden princip kvalifikované většiny. Rovněž by bylo nutné prolomit princip tzv. „Kompetenz-Kompetenz“, tedy zavést postižitelnost jednotlivých zemí v případě, když by hlasovaly proti zájmům státu – Evropy (srov. otázku umístování atomových zbraní v Německu, kdy stát zažaloval u soudu ty dvě spolkové země, které byly proti umístění). Další podstatnou komplikaci vidí Šlosarčík konkrétně v případě Německa v tom, že německý spolkový ústavní soud by podobnou změnu na německé úrovni nenechal projít (tzv. „lisabonský rozsudek“ z roku 2009 vymezil mnoho čistě národních kompetencí). Navíc by německá ústava potřebovala „ústavní revoluci“, aby byly rozhodovací procesy možné změnit. Zásadní problém spočívá také v tom, že integrační změna není v současnosti prioritou v programu evropských institucí (zvláště v souvislosti se současnými krizemi).²⁴⁵ Vzhledem k množství problémů, kterými se musí unijní i německá evropská politika zabývat, nelze v současné době očekávat výraznější kroky vedoucí k realizaci evropského spolkového státu.

I tak je však podstatné a podnětné se i z výše uvedených (srov. *Úvod*) důvodů možným vývojem zabývat a zjistit, zda a nakolik alespoň v rétorické rovině má stěžejní evropský aktér Německo, resp. jeho nejsilnější strany, v plánu Evropu dále vyvíjet a sbližovat. Jak poznamenává De Gruyter, Evropa není a nemůže být definitivně hotovým celkem, neboť se stále utváří a přetváří sama sebe. Ostatně i musí, jinak by neobstála („EU je podobně jako habsburská říše v procesu stálé metamorfózy“). V této fluidnosti se pochopitelně skrývá naděje i nebezpečí zároveň.²⁴⁶

²⁴⁴ SCHIMMELFENNIG, Frank, „Deutschland in der Europäischen Union: Hegemonie, intergouvernementalismus, status-quo-macht“, in *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021): 563–577., a

BECKER, Peter, „Germany as the European Union’s Status Quo Power? Continuity and Change in the Shadow of the Covid-19 Pandemic“, in *Journal of European Public Policy* 30, č. 8 (8. června 2022): 1473–1493, <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2085770> (staženo 28.7.2024).

²⁴⁵ ŠLOSARČÍK, Ivo, v osobním rozhovoru s autorem v rámci přednášky „Politika a mezinárodní vztahy“ na FSV UK, 13.12.2023

Dále Šlosarčík zmiňuje jako problém v integraci, že na celoevropské úrovni v zásadě chybí společná politická a společenská platforma a společenská – ať už jazyk, pracovní migraci v rámci státu či společná média., Ibid.

Požadavek evropských veřejnoprávních médií jakožto společné státotvorné platformy zmiňuje i UG, přičemž již v minulosti se např. diskutovalo o společném veřejnoprávním rozhlase. GUÉROT, *Co je to národ?*, 37, 174. Tato rovina bude komplexně rozebírána v kapitole 2.

²⁴⁶ DE GRUYTER, Caroline, *Das Habsburgerreich – Inspiration für Europa?*, 193.

Ve své analýze sleduji strukturální kategorie vytyčené v předchozí kapitole a založené na rozboru konceptu „evropské federativní republiky“. Vybírám z programů ty aspekty, které jsou relevantní ve vztahu k vytyčeným kategoriím a mají za cíl zúženou spolupráci, která se blíží hodnotám obsaženým v konceptu UG. Strany v analytické kapitole řadím dle jejich umístění ve volbách.²⁴⁷ Na prvním místě se opět umístili křesťanští demokraté CDU/CSU, přičemž se 23 křesly, resp. 23,7 %, obhájili výsledek voleb minulých. Na druhé místo se s 15 křesly (15,89 %), tedy o 4 více než v minulých volbách, dostalo pravicově populistické hnutí AfD v korelaci se vzestupem tohoto politického proudu v Evropě.²⁴⁸ Sociální demokraté skončili v těsném závěsu na třetím místě se 14 křesly (13,9 %), oproti roku 2019 si pohoršili o 2 poslance. Dle hypotézy nejvíce prointegrační němečtí Zelení se však s 12 evropskými křesly, resp. 11,9 %, umístili až na čtvrtém místě. Zažili tak oproti minulým volbám extrémní propad (největší v historii strany, ztratili téměř 3 miliony voličů),²⁴⁹ který byl zároveň zdaleka největším ze všech německých stran ucházejících se o mandáty v EP (v roce 2019 Zelení disponovali 21 křesly, tedy téměř dvojnásobkem). Je možné se domnívat, že tento propad však nejspíš není výrazem postoje voličů k jejich prointegračnímu směřování, ale reakcí na aktuální vnitropolitickou situaci.

3.1 CDU/CSU

Evropské volby v Německu s výslednými 23 křesly (stejně jako r. 2019) spolehlivě „ovládli“ křesťanští demokraté, kteří jsou v EP součástí rovněž nejsilnější frakce, Evropské lidové strany (188 ze 720 křesel).²⁵⁰ Pozoruhodně však CDU/CSU disponuje naopak výrazně nejstručnějším a nejkratším volebním programem o rozsahu pouhých 25 stran.²⁵¹ V něm se dají vyzorovat tři základní linie, a to potřeba garance svobody, bezpečnosti a konkurenceschopnosti sjednocené Evropy. Programem prostupující důraz na strategickou

²⁴⁷ „Europawahl 2024“, *Die Bundeswahlleiterin*, <https://www.bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse/bund-99.html> (staženo 16.7.2024).

Celoevropské výsledky srov. „Výsledky evropských voleb 2024. Ustavující zasedání - 23. 7. 2024“, *Evropský parlament*, <https://results.elections.europa.eu/cs/> (staženo 20.7.2024).

²⁴⁸ Srov. PAQUÉ, Karl-Heinz, „Rückkehr zur Realität. Der Sinkflug der Grünen bei der Europawahl ist ein Wegweiser für die Politik: Zeitenwende auch beim Zeitgeist“, *Friedrich Naumann Stiftung*, <https://www.freiheit.org/de/europawahl-2024-rueckkehr-zur-realitaet> (staženo 20.7.2024).

²⁴⁹ PAQUÉ, „Rückkehr zur Realität“.

²⁵⁰ „Výsledky evropských voleb 2024. Ustavující zasedání - 23. 7. 2024“, *Evropský parlament*, <https://results.elections.europa.eu/cs/> (staženo 20.7.2024).

²⁵¹ „Mit Sicherheit Europa. Für Ein Europa, das schützt und nützt“, Wahlprogramm von CDU und CSU zur Europawahl 2024, *CDU/CSU*, https://www.europawahl.cdu.de/sites/www.europawahlprogramm.cdu.de/files/docs/europawahlprogramm-cdu-csu-2024_0.pdf (staženo 19.7.2024).

Program Bündnis 90/Die Grünen má oproti tomu 113 stran, viz kapitola 3.4

bezpečnost napříč oblastmi a odvětvími. Ač na bezpečnost kladou až „úzkostlivý“ důraz, koncepčně i rétoricky je nicméně pojmána zcela jinak než v případě AfD, jejímž cílem je i vyvolávání nepřiměřeného strachu a nenávisti vůči reálně či zdánlivě ohrožujícím subjektům (viz kapitola 3.2).

Evropu vidí jako jednotný prostor, jehož koheze je založena na rozmanitosti, avšak zároveň na jednotném kulturním základu (o kterém je řeč v kapitole 2).²⁵² Upozorňují rovněž na křesťanskodemokratický politický původ důležitých osobností integrace a sjednocenou Evropu považují za své „cenné dědictví“ (obdobně pak ale i SPD). Zmiňují potřebnost evropského projektu také s ohledem na různorodé globální problémy jako ruskou válku na Ukrajině, mocenský vzestup Číny, klimatickou změnu, roli umělé inteligence ale i vzestup „extremistických antiliberalních sil“. Zdůrazňují nutnost nového nastartování německého tandemu s Francií, ale i větší spolupráci s východními sousedy SRN, vč. Polska a Česka. Vnímají i nutnost lepší společné dopravní infrastruktury, vědecké kooperace či kooperaci v pohraničních oblastech.²⁵³ Zároveň vidí potřebu reforem v rámci zlepšení akceschopnosti EU, vyrovnání se s chybami i vstřícnost vůči sociální a ekologické zodpovědnosti.²⁵⁴ Zda se v rámci těchto bodů zároveň jedná o krok směrem k těsnější integraci, bude rozebráno v rámci následujících pěti strukturálních kategorií.

3.1.1 *Solidarita a sociální jistoty*

Křesťanskodemokratický přístup k EU příznačně zrcadlí úvod třetí kapitoly programu:

*„J sme pro Evropu, která je regionálně zakotvená, opřena o národní státy, evropsky legitimizovaná a Evropu, která tu je pro občanky a občany.“*²⁵⁵ Strana má zájem na prohlubování spolupráce a partnerství mezi jednotlivými členskými státy, jak bude ještě patrné níže, co se však týče prvku všeobecné solidarity, je zde zřetelný konzervativnější a skeptičtější pohled. Strana prohlašuje, že je nutno utvořit takovou EU, která je přítomna tam, „kde je to třeba“ a koncentruje se na úkoly, které se řeší lépe na evropské než na národní či regionální úrovni (zejm. vnitřní a vnější bezpečnost, migrace, hospodářství, obchod, energetika a ochrana klimatu).²⁵⁶ Co se však týče sociálních jistot, stojí sice dle programu za

²⁵² Wahlprogramm von CDU und CSU, 2.

²⁵³ Ibid., 4.

²⁵⁴ Ibid., 1, 2.

²⁵⁵ „Wir wollen ein Europa, das regional verwurzelt, national getragen und europäisch legitimiert ist und das für die Bürgerinnen und Bürger da ist.“ Viz Wahlprogramm von CDU und CSU, 20.

²⁵⁶ Priority uvádí v tomto pořadí. Ibid., 21.

„sociální Evropou“, ta by však měla být zajištěna hlavně v rovině jednotlivých členských států, které by měly mít odpovědnost samy za sebe a sociální zabezpečení jako důchody i podporu pro sociálně nejslabší by si měly hradit samostatně. Mají proto zájem na silném a férovém pracovním trhu se sociálně zajištěnými zaměstnanci, kteří svými daněmi pak mohou „svůj“ sociální stát financovat. Strana tak odmítá nejen evropské sdílení dluhu (viz kapitola 3.1.4), ale i financování sociálních programů z evropských peněz, např. zamýšlené evropské pojištění v nezaměstnanosti, které by dle jejich prohlášení vedlo ke sdílení („Vergemeinschaftung“) rizik spojených s ručením.²⁵⁷

Obdobný kurz je přítomný i v oblasti zdravotnictví. Mají zájem na vytvoření „zdravotnické unie“, která je důležitá z hlediska společného výzkumu, zásobování léčivy, boje proti těžkým nemocem či v rámci společné účinné ochrany před zdravotními krizemi. Lepší zasílání evropských struktur, sdílení vědeckých poznatků a budování evropského prostoru bezpečného sdílení zdravotních (i dalších druhů) dat by pak mělo jít ruku v ruce se zpřehledněním a sjednocením ochrany osobních dat v EU. V oblasti evropské strategie péče o nemocné však kompetence celoevropsky pojímat nechtějí. Např. již dohodnuté zavedení evropského průkazu pro hendikepované tak vítají, nicméně dodávají, že jednotlivé členské státy by měly samy zavádět vlastní doplňující opatření.²⁵⁸

Zájem o zachování současných struktur závislých na jednotlivých národních státech se objevuje i v rámci jejich koncepce vzdělávání, tedy další důležité složce sociálních jistot. Jsou sice pro vzájemnou kooperaci a uznávání dosaženého vzdělání mezi jednotlivými státy, pro rozšířenou mobilitu mládeže (DiscoverEU) či větší rozsah výměnných či studijních programů apod., nicméně nikoli na základě nějakých zásadně nových společných platforem.²⁵⁹

3.1.2 Občanská a politická práva

Rovnost a principy právního státu uvádí CDU/CSU jako důležité prvky sjednocené Evropy již v preambuli svého programu.²⁶⁰ Evropa jakožto hodnotové společenství založené na ochraně lidské důstojnosti, svobody, tolerance či solidárního soužití by měla být dále posouvána směrem k větší soudržnosti. V souladu s důrazem na „silnou“ demokracii

²⁵⁷ Wahlprogramm von CDU und CSU, 17–19.

²⁵⁸ Ibid., 20.

²⁵⁹ Ibid., 19–21.

²⁶⁰ Ibid., 2

v Evropě, kde opravdu „rozhodují občané“, by tak jednotlivé státy v dodržování státoprávních zásad měly být strukturálně lépe kontrolovány.²⁶¹ Detailnější rozbor této problematiky či další témata dotýkající se nějakým způsobem společných politických práv však v programu zmíněna nejsou.

3.1.3 Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu

Jak bylo nastíněno výše, prvek bezpečnosti jakožto základ svobody považuje strana za klíčový a péči o ni vidí jako jeden z nejdůležitějších úkolů nejen EU, ale i Německa.²⁶² To se odráží i v rozsahu zpracování tohoto tématu v rámci jinak poměrně krátkého programu. Vzhledem ke zhoršující se mezinárodní bezpečnostní situaci (zejména ruské válce na Ukrajině) přikládají obranyschopnosti EU velkou váhu a navrhují zásadní kroky týkající se zlepšení účinnosti společné zahraniční a bezpečnostní evropské politiky (CFSP). Cílem je přitom, jak uvádí, „bezpečnostní a obranné společenství“ (Sicherheits- und Verteidigungsgemeinschaft), které umožní být EU akceschopným a zodpovědným aktérem se silnou pozicí v globálním měřítku. Toho by v rámci rozhodování mělo být docíleno zavedením principu kvalifikované většiny (v souladu s dlouhodobým německým zájmem).²⁶³

Další potřebou z hlediska této strany je rovněž vylepšení stávajících civilních i vojenských vedoucích struktur a vytvoření obsáhlé unijní bezpečnostní agendy, která by měla zahrnovat ustanovení funkce evropského „komisaře pro obranu“ (srov. s požadavkem Zelených na evropského ministra zahraničí, kapitola 3.4.3) nebo posílení pozic takřkajících „lisabonských“ institutů, tedy Vysokého představitele pro EU či role Evropské služby pro vnější činnost (ESVČ).²⁶⁴ V návaznosti na otázku bezpečnosti a obrany považují za důležitý i vnitřní trh z důvodu podpory zbrojního průmyslu, vývoje zbrojních artiklů, jejich exportu či společného nákupu. Uvádí, že je potřeba vyvinout společnou obrannotechnickou (wehrtechnisch) průmyslovou strategii, aby bylo možné evropský obranný průmysl posílit. Toho chtějí dosáhnout i výrazně vyššími investicemi v rámci příštího dlouhodobého evropského rozpočtu (víceletého finančního rámce).²⁶⁵ Dalším společným projektem, který by se dal přiřadit strategii a bezpečnosti, by měl být i kosmický a satelitní program (o kterém

²⁶¹ Wahlprogramm von CDU und CSU, 22–25.

²⁶² Odpovídá jejich současnému zdůrazňování role „silných národních států“, Ibid., 2.

²⁶³ Srov. BOCQUET, *Germany and the European Union.*, 95–115.

²⁶⁴ Ibid., 4, 21–22.

²⁶⁵ Ibid., 3–4.

mluví i UG, jakožto o důležité složce v rámci „státních“ zájmů).²⁶⁶

Spolupráci však chtějí prohloubit nejen uvnitř Unie, nýbrž i v rámci NATO, přičemž důležitost transatlantického vztahu a prohlubování spolupráce s USA vyzdvihují jako pilíř evropské zahraniční politiky. Obranné složky jednotlivých států by tak měly spolupracovat v „silné obranné unii“, zakotvené do struktur NATO, zároveň však i se zapojením Spojeného království jako „přední evropské vojenské mocnosti“.²⁶⁷ Strana má v té souvislosti v plánu podpořit i výstavbu společného protiraketového deštníku a prosadit větší příspěví Evropy k vojenskému odstrašení.²⁶⁸ Co se týče vztahu k Číně, považují za nutné vytvořit protiváhu „nové hedvábné stezce“ (o které hovoří i UG jako o potenciálním nebezpečí pro EU) a navázání hospodářského partnerství se zeměmi Afriky i globálního jihu. Zároveň však zmiňují nutnost bezpečnostní strategie ve vztahu k Africe.²⁶⁹ Popsanými plány tak CDU/CSU zamýšlí výrazně posílit mocenskou a vojenskou projekci, která je dle UG a dalších zmiňovaných teoretiků jedním ze stavebních kamenů jednotného státu.

V rámci vnitřní bezpečnosti, boje proti organizované kriminalitě či násilí na ženách a dětech, chce strana prohloubit spolupráci Europolu a jednotlivých členských zemí. Podobně jako Zelení zamýšlí i lépe propojit národní a mezinárodní systémy bezpečnostních institucí i posílit nástroj evropského zatykače. Vybudování evropské „kyberbrigády“ by pak mělo společně řešit otázku digitální bezpečnosti. Co se týče problému migrace, nevidí problém v příchozích odborných pracovních silách (a naopak je vítá), nýbrž v nelegální migraci, kterou chce řešit na společné úrovni a při zachování „humánních“ zásad. Jako důležité opatření v rámci ochrany vnějších hranic EU proti nelegální migraci chtějí posílit Frontex (až na 30.000 strážců hranic), v rámci hranic mezi jednotlivými členskými státy pak ale rovněž umožnit kontrolu. Volnost pohybu v rámci Schengenu považují za cennou hodnotu a (na rozdíl od plánů AfD) ji nechtějí nijak omezovat.²⁷⁰

3.1.4 Společná ekonomika a průmysl

CDU/CSU si vysoce cení vnitřního trhu a možnosti volného pohybu osob, zboží, služeb i kapitálu („blahobyt není samozřejmost“). Jakožto „centrální projekt EU“ je trh však potřeba prohloubit, reformovat a odstranit zbývající překážky, zároveň ale vnímat

²⁶⁶ Wahlprogramm von CDU und CSU, 10–12.

²⁶⁷ Ibid., 3–5.

²⁶⁸ Ibid., 4, 22, 23.

²⁶⁹ Ibid., 5.

²⁷⁰ Ibid., 6–8.

modernizaci hospodářství, energetickou otázku i ochranu klimatu jako komplexní problematiku.²⁷¹ V zájmu co nejlépe fungujícího hospodářství je pomocí dobrých rámcových podmínek nutné posílit konkurenceschopnost podniků v Německu i po celé Evropě. To se týká zejména závislosti na energiích a kritických surovinách i spolupráce se spolehlivými mimoevropskými partnery. Díky odbourání byrokracie by měl být trh lépe přístupný pro začínající podnikatele a rovněž by měl být kladen důraz na malé a střední podniky („Mittelstand“). Těm by chtěla strana svěřit větší rozhodovací pravomoci v rámci zákonodárných procesů EU.²⁷² Zamýšlí vytvořit evropskou strategii hospodářské soutěže pro konkurenceschopnost Evropy s dalšími regiony světa. Zároveň vidí nutnost ve *strategické obchodní politice*. Ta by měla zahrnovat uzavírání nových výlučně evropských („EU-only“) smluv o volném obchodu s USA, jihoamerickými státy či v Indopacifiku. V rámci interoperability vidí nutnost i v přístupu evropských podniků ke světovým digitálním trhům a v dalším rozvoji Světové obchodní organizace (WTO).²⁷³ Celoevropsky koncipované firmy či průmysl ve významu, jak je uveden v rámci konceptu evropské republiky, v programu nijak zmíněny nejsou. Už proto, že strana klade důraz na význam jednotlivých států a dává prostor soutěži mezi nimi.

Evropskou legislativu chtějí co nejvíce zjednodušit, vypustit „nadbytečné“ směrnice, např. týkající se „whistleblowingu“. Nová jednodušší pravidla by však měla být do národního práva zaváděna v plném rozsahu a kontrolována nezávislou evropskou kontrolní radou.²⁷⁴ V souvislosti s výše zmíněnou komplexní hospodářskou modernizací uvádí jako nezbytnost vybudovat evropskou strategickou suverenitu (v tomto ohledu směřují k větší integraci a profilování EU jako koherentnějšího aktéra). Té by mělo být docíleno jednak na poli technologií budoucnosti – vyslovují se pro společný výzkum klíčových technologií, vědeckou spolupráci napříč Evropou, společné inovace, digitalizaci i rozvoj dopravní infrastruktury. Strategická suverenita je však důležitá i z pohledu obnovitelných zdrojů energie. Cílem by tak měla být „energetická unie“ ve smyslu infrastruktury, dostupnosti i udržitelnosti.²⁷⁵ Za důležitý společný ekonomický pilíř považují i společnou zemědělskou

²⁷¹ Požadavky CDU/CSU k prohloubení je možno chápat v tom kontextu, že strana CDU/CSU podle svých vyjádření vidí vnitřní trh spíše jako výtobytek, který je nutné chránit, aby z něj mohlo Německo i ostatní státy prosperovat než jako popud k těsnější státotvorné integraci.

²⁷² Wahlprogramm von CDU und CSU, 8–14.

²⁷³ Ibid., 10

²⁷⁴ Ibid., 8–10.

²⁷⁵ Ibid., 12–14.

politiku zahrnující celoevropsky koncipovanou podporu regionálního a udržitelného zemědělství i implementaci nových technologií.²⁷⁶

Spatřují nutnost ve spolehlivé a na stabilitu orientované finanční politice, která je dle nich klíčová pro soudržnost evropského společenství států. Jimi užívaný pojem „Stabilitätsunion“ odkazuje na „Leitbild“ německé evropské politiky, který byl hojně používán v souvislosti s finanční krizí a evropskou krizovou politikou.²⁷⁷ Jasně se v té souvislosti (podobně jako AfD) vymezují proti sdílení dluhů „ostatních států“ s Německem. Každý stát by tak měl ručit za své vlastní dluhy i zároveň závazně dodržovat míru svého zadlužení.²⁷⁸ Podobně by neměla být možná ani záchrana jednotlivých národních bank na základě společného evropského ručení. Společně však chtějí posilovat kapitálovou unii a vnitřní trh pro finanční služby i pro společné předcházení rizikům.²⁷⁹

3.1.5 *Evropské občanství*

Na základě výše rozebraného diskurzu CDU/CSU neposkytuje volební program žádné významné referenční body k tomuto tématu.

3.2 *AfD*

Je možno konstatovat, že program AfD požadující „nové uvažování o Evropě“ („Europa neu denken“) představuje přesný opak myšlenek prezentovaných politoložkou Guérot v konceptu evropské federativní republiky i celkovou antitezi programu německých Zelených (srov. kapitola 3.4).²⁸⁰ Výslovně spolkové či federální uspořádání Evropy odmítá, neboť postrádá nacionální prvek, který je dle AfD pro úspěšný stát nezbytný. Strana uvádí, že EU jakožto „nedemokratický konstrukt“ kompletně selhala ve všech rovinách a považuje ji tak za „nereformovatelnou“. Proto chce EU rozpustit a vytvořit „spolek evropských národů“ („Bund europäischer Nationen“), jakožto hospodářské a zájmové uskupení.²⁸¹ Již

²⁷⁶ Wahlprogramm von CDU und CSU., 14–15.

²⁷⁷ Srov. GROBE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 37., a kapitola 1.2.6

²⁷⁸ Srov. kapitola 2.4

²⁷⁹ Wahlprogramm von CDU und CSU, 17, 18

²⁸⁰ „Europa neu denken!“, Europawahlprogramm 2024, AfD, https://afd-bw.de/afd-bw/wahlprogramme/AfD-Europawahlprogramm%202024_web.pdf (staženo 17.7.2024).

²⁸¹ Srov. kapitola 1.2.2 „Europäischer Staatenbund“

Připomeňme, že původní záměrem bylo EU kompletně rozpustit. Proti tomu se však vzedmula vlna kritiky, což vedlo k mírné úpravě jejich záměru. Viz SCHMIDT, Martin, „AfD wollte EU nur "aus Versehen" auflösen“, *Tagesschau.de*, 14.7.2023, <https://www.tagesschau.de/inland/afd-eu-100.html> (staženo 29.7.2024).

v preambuli se tak hlásí k heslu „Evropy vlastní“,²⁸² tedy evropského společenství suverénních, demokratických států, které spolupracují jen v těch úlohách, které se dají lépe zvládnout společně.²⁸³ Takováto koncepce Evropu pomyslně vrací do 50. a 60. let 20. století, kdy byla v rámci ESUO a následně EHS (z dnešního pohledu pouhým) hospodářským uskupením národních států. Za hlavní společné zájmy považují společný trh, účinnou ochranu hranic proti migraci, získání autonomie v bezpečnostní politice a ochrana „evropské kultury a rozdílných identit“.²⁸⁴

Hned první kapitola programu nese název „Evropa národů“. V tomto pojetí se jedná o nacionalistické heslo, které samo o sobě dává tušit absenci jakéhokoliv zájmu o vybudování solidárního evropského společenství.²⁸⁵ Dalším prvkem, kterého se v této práci analýza konceptu UG dotýkala, byl pojem identity. AfD uvádí, že chce ochraňovat „identitu národů“, přičemž v centru „odstraňování Evropou vybudovaných příkopů“. Mezi těmito příkopy má být migrační politika, jejíž výrazné zpřísnění strana požaduje. To znamená zejména její převedení do čistě národních kompetencí.²⁸⁶ Celý program navíc ukazuje, že se současným jak bezpečnostním, tak například modernizačním problémům či výzvám strana nechce postavit, jen se jim vyhýbá zdánlivě radikálními a pro své voličstvo líbivými řešeními. To vše je rétoricky doprovázeno vyvoláváním strachu z těchto problémů, nikoliv pragmatickým řešením, jak můžeme pozorovat u ostatních tří programů.

Nápadným rysem programu, který je zřetelný již při pohledu do obsahu a následné preambule, je populisticky, nacionalisticky, expresivně a až extremisticky laděná rétorika, včetně značného podílu hovorových slov. Jeho stylistika je i v zajímavém rozporu se zpravidla věcným pohledem ostatních stran. Hlubší analýza programu pak ukáže jeho schematičnost, neobornost, a právě značné nacionalistické zabarvení. Názorný pohled na poskytné i statistika použití výrazů spojených s tématem národních států. Hned pojem „*Nation*“ (národ), včetně jeho odvozenin jako „national“ (národní) či „Nationalstaat“

Pro propagaci svého záměru instrumentalizují chyby či nedostatky EU (vč. těch zdánlivých) jako dystopický nebezpečný konstrukt. Např. rozměrný byrokratický aparát EU (který chtějí ostatní analyzované strany reformovat) či velké náklady a platy jejich zaměstnanců.

Europawahlprogramm 2024, *AfD*, 11.

²⁸² Srov. zmíněný „Leitbild“ Charlese de Gaullea, *kapitola 1.2*

²⁸³ Europawahlprogramm 2024, *AfD*, 8.

²⁸⁴ *Ibid.*, 8–10.

²⁸⁵ *Ibid.*, 9.

²⁸⁶ V kontrastu např. s programem Zelených odmítají mezinárodně platné předpisy a závazky OSN. *Ibid.*, 13, 14.

(národní stát) apod., se v programu AfD vyskytuje 146krát. V případě více než dvakrát delšího programu Zelených je to 123 výskytů, v 75 případech však jako součást slova „international“, ve třech „transnational“ či samostatně zejména ve významu překonávání národních bariér. Analogicky s pojmem zachází i SPD, u níž se vyskytuje 71krát. Výrazně kratší program CDU/CSU pak pojem a jeho tvary obsahuje 20x. Pojem „Volk“ (tedy lid) včetně odvozenin jako „Volksstaat“ (lidový stát) apod., se v programu AfD objevuje 21krát. U Zelených pak 4krát, a to pouze v souvislosti s bojem proti nenávisti a ochranou národnostních menšin a v názvu Čínské „lidové republiky“.²⁸⁷ CDU/CSU používá tento pojem dohromady rovněž 4krát, jednak v souvislosti s názvem evropské frakce v EP do které přísluší (ELP, německy Europäische Volkspartei, EVP) a v souvislosti s „Volkswirtschaft“, tedy „národním hospodářstvím“ EU.²⁸⁸ U SPD se vyskytuje pojem na třech místech, a to opět jak ve spojitosti s hospodářstvím, tak v souvislosti s „lidovými zástupci“ v rámci lidové iniciativy.²⁸⁹ Dále „Souverenität“ (suverenita; pojem spojený s národní, nikoliv evropskou suverenitou) lze u AfD v různých tvarech nalézt 29krát. V případě SPD je to 12krát, u CDU/CSU 7x. Zajímavá situace nastává s pojmem „ideologie“ (opět v různých tvarech), kterým AfD ve svém programu hojně označuje takové koncepty (i exaktně podložená fakta), se kterými AfD nesouhlasí. Konkrétně se jedná o 45 výskytů. V programu CDU/CSU a SPD není ani jeden výskyt. V rámci programu Zelených se „ideologie“ objevuje jen jednou, a to paradoxně v rámci zmínky o nutnosti postupovat proti nenávisti vůči muslimům, které si vzala za cíl „pravicová konspiračně-ideologická hnutí.“²⁹⁰ Je možné se domnívat, že je tím myšlena i právě AfD, ke které se tak slovo „ideologie“ vrací z druhé strany.

3.2.1 *Solidarita a sociální jistoty*

Sociální aspekt je v rámci populistických hnutí důležitým prvkem. Hraje tak významnou roli i v programu AfD, nicméně sociální solidarita v rámci evropského společenství je zcela mimo politický kurz strany. Sociální politiku tudíž sice považují za důležitou (v čem se shodují např. s SPD či Zelenými, je požadavek proti mzdovému a sociálnímu dumpingu), nicméně ji chtějí svěřit do kompetencí jednotlivých národních států. Naopak výslovně

²⁸⁷ „Was uns schützt“, Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, https://cms.gruene.de/uploads/assets/20240306_Reader_EU-Wahlprogramm2024_A4.pdf (staženo 16.7.2024).

²⁸⁸ Wahlprogramm von CDU und CSU.

²⁸⁹ „Gemeinsam für ein starkes Europa.“, Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, *SPD*, https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/EuroDel/20240128_Europaprogramm.pdf (staženo 19.7.2024).

²⁹⁰ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 95.

odmítají evropskou sociální unii a jakékoliv sdílení sociálních nákladů (např. již v případě CDU zmíněné evropské pojištění v nezaměstnanosti). Zamýšlené hospodářské uskupení má pak jednotlivé národní sociální systémy financovat a pouze koordinovat sociálněprávní smlouvy tak, aby kupříkladu mohlo být vyhověno nárokům na sociální dávky vzniklým v jiné zemi EU. Minimální sociální standardy, které by byly závazné pro státy EU, paradoxně považují za porušení evropských smluv a pro žádnou větší celoevropskou solidaritu by tak neměl být prostor.²⁹¹

I v případě zdravotní péče požadují, aby byla ponechána v kompetencích národních států. Na společné evropské pojištění či plánované sdílení zdravotních dat pacientů (které by údajně omezilo právo na tajné informace a za nímž dle AfD stojí rovněž „ideologicky“ motivované – blíže nespécifikované – důvody) by tedy dle AfD vůbec neměla dojít řada, stejně tak ani na ostatní podobné strukturální změny.²⁹²

Rovné právo na vzdělání, rovněž patřící do sociálního zajištění, AfD také odmítá vzhledem k odporu ke společnému evropskému vzdělávacímu prostoru, ve kterém je možná studijní mobilita. Kompetence EU v rámci vzdělávání chtějí anulovat a vysoké školství uzavřít do hranic národních států (zmiňují v té souvislosti potřebu „ochránit“ „špičkové“ německé školství). V současnosti odstraňované či již odstraněné bariéry ve smyslu přístupnosti školství sociálně či jinak slabším skupinám mají v plánu opět zavést. Rovněž společný evropský program pro výzkum a inovace „Horizon europe“ je dle AfD „ideologický“ a výzkum by měl spadat do národní „svrchovanosti“.²⁹³ Mobilita v rámci vzdělání, kvalifikace a pracovních podmínek, zmiňovaná např. v programu Zelených, je v záměrech AfD omezována. Například požadují nutnost rekvalifikace, čímž by tak například uchazeč o práci v Německu musel skládat zkoušku na základě německých „národních standardů“.²⁹⁴

²⁹¹ Europawahlprogramm 2024, *AfD*, 23–25.

²⁹² *Ibid.*, 43–45.

²⁹³ *Ibid.*, 48–51.

Na posledních stránkách programu slovo „ideologický“ rétoricky již zcela svébytně nahradí spojení „pro AfD nevýhodný“

²⁹⁴ *Ibid.*, 24

3.2.2 *Občanská a politická práva*

Evropský parlament, o kterém se všechny tři ostatní strany zmiňují jako o důležité základně politických práv občanů EU, straně AfD pro jeho legislativní kompetence nevyhovuje. Chce jej proto jako „nedemokraticky volenou“ instituci rozpustit, do té doby pak skrze evropská nařízení omezit jakékoli další směřování k větší propojenosti států (tedy dle strany ke ztrátě suverenity).²⁹⁵ S ostatními stranami se shodují (avšak za jiným účelem) v konstatování chybějící blízkosti evropského aparátu občanům. Přitom ale „občanské rady“ (Bürgerräte) či „Konferenci pro budoucnost Evropy“ charakterizují jako zástěrku, simulaci a obcházení demokracie.²⁹⁶

3.2.3 *Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu*

Z hesla „jednota a síla navenek, národnostní různorodost uvnitř“²⁹⁷ by se dalo odvozovat, že v koncepci AfD bude hrát důležitou roli společná zahraniční i obranná politika. Zahraničně politické problémy globálního prostoru však strana považuje za záležitosti, se kterými jednotlivé státy nemají nic společného, do kterých je EU pouze „zatahuje“ a přitom se „vměšuje“ do jejich vlastních národních zahraničněpolitických záležitostí. Nadto uvádí, že všechny krize od roku 2008 – tedy od té finanční, přes migrační až po klimatickou, kterou AfD považuje za smyšlenou – byly zneužity k tomu, aby se EU „mohla stát státem“.²⁹⁸ Členské státy tohoto dystopického společenství, které AfD požaduje, by měly jednat autonomně a „flexibilně“, uzavírat mezinárodní smlouvy „dle vlastních potřeb“ a samy se bránit proti vlivu jiných subjektů včetně vlivu EU.

V rámci zahraniční politiky sice jako ostatní strany podporují třeba spolupráci s OBSE, ale opět jen v rámci jednotlivých členských států. Nejvyšší míru spolupráce tak spatřují jen v rovině mezistátních dohod.²⁹⁹ Dále uvádí, že zahraniční politika musí sloužit hospodářskému růstu jednotlivých států, nikoli „hospodářské válce“, a tak i co se zahraničního obchodu týká, žádá AfD nové uzpůsobení evropské spolupráce, všechny smlouvy by dle ní měly být ratifikovány národními parlamenty. Nutná je dle AfD reforma WTO (avšak samozřejmě v jiném významu, než požadují ostatní zkoumané strany) a

²⁹⁵ Europawahlprogramm 2024, *AfD*, 11.

²⁹⁶ *Ibid.*, 12.

²⁹⁷ *Ibid.*, 9.

²⁹⁸ *Ibid.*, 8

²⁹⁹ *Ibid.*, 28–31.

posílená spolupráce se státy BRICS, ASEAN či Mercosur. Nadto chtějí zrušit sankce vůči Rusku, Sýrii a odmítají i případné sankce vůči Číně.³⁰⁰

Jedním z hlavních rysů, které je možno vztáhnout ke kategorii „společné“ bezpečnosti, je silná obranná politika, ale ve smyslu uzavření hranic proti migraci (migrační politika a obrana proti migraci je zásadní linií vinoucí se celým programem a zpravidla je také úhelným kamenem působení strany AfD v německé spolkové i regionální politice). Obecně negativně vnímaný, v kapitole 1.2.5 zmíněný pojem „evropská pevnost“ („Festung Europa“) zde přitom nachází oficiální uplatnění.³⁰¹ V souvislosti s bezpečností chtějí zamezit „ztrátě národní kontroly“ a převést i tuto politiku do národních kompetencí. V rámci bezpečnosti zmiňují i ochranu proti pachatelům z řad migrantů, o „pachatelích“, tedy obecné kriminalitě však nemluví.³⁰² Záměrem strany je rovněž změna Schengenské smlouvy, protože prostupnost hranic je v důsledku svobodné migrace a volného pohybu mezinárodních zločineckých skupin či „lupičských band“ („Räuberbanden“) dle ní nebezpečím. Odkazují se přitom na oficiální, bohužel značně neveselé spolkové statistiky zachycující skokový nárůst fyzického násilí v rámci SRN. Podstatná část trestných činů byla přitom spáchána zahraničními podezřelými.³⁰³

V souvislosti s prostupností hranic spatřují nebezpečí rovněž v islamistickém teroristickém potenciálu. Pojem společných evropských hranic je pak zmiňován v kontextu odsouvání migrantů na hranice schengenského prostoru, ke kterému by měly být používány společně financované jednotky Frontexu. Justici a vnitřní bezpečnost, kterou si doposud „osobovala“ („anmaßen“) EU, však chtějí „vrátit“ národním státům. Na příkladu německo-švýcarské policejní smlouvy³⁰⁴ demonstrují záměr oslabit celoevropské instituce (Europol, Eurojust či Evropské státní zastupitelství) a kompetence i v této oblasti svěřit do rámce pouhých mezistátních dohod.³⁰⁵ Vojenská a strategická otázka by dle této strany měla být opět obecně jen věcí národních států. Společnou armádu odmítají; oproti tomu žádají posílení německého Bundeswehru.³⁰⁶

³⁰⁰ Europawahlprogramm 2024, AfD, 31.

³⁰¹ Ibid., 16, 17.

³⁰² Ibid., 13, 14.

³⁰³ „Polizeiliche Kriminalstatistik 2023 Ausgewählte Zahlen im Überblick“, Bundesministerium des Innern und für Heimat, https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/sicherheit/pks-2023.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (staženo 18.7.2024).

³⁰⁴ Srov. „Neuer Polizeivertrag zwischen Deutschland und der Schweiz tritt in Kraft“, Pressemitteilung, Bundesministerium des Innern und für Heimat, 1.5.2024, <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/DE/2024/04/de-ch-polizeivertrag-pm.html> (staženo 18.7.2024).

³⁰⁵ Europawahlprogramm 2024, AfD, 15–19.

³⁰⁶ Ibid., 28–31.

3.2.4 Společná ekonomika a průmysl

V souladu se zamýšlenou hospodářskou povahou nového sdružení evropských států je ekonomice a průmyslu věnován v programu velký prostor. Zcela logicky však přitom vzhledem k povaze celého konceptu nejde o státotvorný prvek. Přesto zdůrazněme ty nejdůležitější rysy.

V rámci měnové politiky AfD uvádí, že euro jakožto chybný konstrukt implementovaný do prostředí specifických ekonomik národních států „ztroskotalo“ („ist gescheitert“), a je tak potřeba navrátit se k národním měnám. SRN by se tak měla vrátit k „sociálnímu hospodářství“ a opustit „transferovou unii“. Výdaje spojené s novou měnou považují za výrazně nižší, než vytrvat v eurozóně a podílet se na „záchranné politice“. Politiku ECB hodnotí jako manipulativní, ideologickou (sic) a porušující evropské právo. Prosazují tak zastavení sdíleného dluhu přes ECB a odpojení národních bank od celoevropského systému. Rovněž odmítají společné evropské půjčky, namísto kterých by si směly půjčovat jen jednotlivé národní státy, a to výlučně na „národní“ investice. V té souvislosti tak například fond obnovy „NextGeneration-EU“ (NGEU) hodnotí jako „protiprávní“ a nežádoucí.³⁰⁷ Rovněž se vyslovují za snížení evropského rozpočtu, evropských výdajů a za reformu evropských prostředků (vlastních zdrojů), v té souvislosti tedy i proti evropským daním ve všech možných podobách. Kohezi jednotlivých hospodářství mají za fikci.³⁰⁸

Hospodářskopolitická rozhodnutí současné EU, do kterých počítá ochranu klimatu, záchranu eura, sankce proti Rusku či proces přijímání států západního Balkánu, hodnotí strana opět jako ideologicky motivovaná. Úkolem nového hospodářského uskupení založeného na volném obchodu by měla být primárně pouze ochrana hospodářské soutěže,³⁰⁹ důležité pro technický pokrok, výhodné ceny a pro únosnost jednotlivých sociálních systémů. Podobně jako v oblasti bezpečnostních dohod by mělo docházet pouze k uzavírání smluv ulehčujících obchod mezi jednotlivými státy. Rovněž rozhodování o investicích by tak bylo v kompetencích jednotlivých států. Neplatily by ani žádné ekologické standardy vzhledem k tomu, že AfD popírá již nesčetněkrát vědecky prokázaný antropogenní původ

³⁰⁷ Europawahlprogramm 2024, *AfD*, 19–23.

³⁰⁸ *Ibid.*, 26–28.

³⁰⁹ Za omezení soutěže považuje strana i důležitý „Zákon o dodavatelských řetězcích“ (Lieferkettengesetz), proti kterému od začátku bojí.

klimatické krize: například projekt Green Deal tak považuje za škodlivý a paradoxně za ideologicky motivovaný. Opatření pro ochranu klimatu charakterizují jako „ekologický socialismus“.³¹⁰ Na rozdíl např. od záměrů Zelených tak v té souvislosti odmítají i společné utváření evropské infrastruktury³¹¹ a namísto ekologické dopravy výslovně podporují dnes již odborně kritizovanou individuální automobilovou dopravu. Rovněž prosazují zachovat automobilový průmysl jako zásadní průmyslové odvětví Německa, opět bez jakékoliv koordinace s EU³¹² - AfD obecně apeluje na nezbytnost samostatnosti německého hospodářství. Nicméně vzhledem k vzájemné provázanosti německého a evropského hospodářství, ze kterého SRN významným způsobem těží (což na rozdíl od AfD výslovně vyzdvihuje např. CDU/CSU),³¹³ by navrhovaná opatření či dokonce případný (v programu však nezmiňovaný) „Dexit“ mohly způsobit německému i celoevropskému hospodářství nedozírné škody, včetně nebezpečí extrémní nezaměstnanosti.³¹⁴

Co se týče strategie vůči Číně, související i s tématem bezpečnosti, mluví zejména za zájmy Německa (zmiňují jen německo-čínské vztahy, nikoliv vztah evropský). Na rozdíl od ostatních zkoumaných stran podporují pragmatismus a doporučují podílet se na „hedvábné stezce“, což i Guérot pokládá v rámci svého konceptu za nešťastné (viz kapitola 2.4.4). V rámci vztahů s Ruskem pak dokonce podporují účast SRN na Euroasijské ekonomické unii.³¹⁵

3.2.5 Evropské občanství

Jakožto institut dovršující tvorbu národa je evropské státní občanství v případě „Alternativy pro Německo“ kategorií zcela vyloučenou.

³¹⁰ Europawahlprogramm 2024, AfD, 20–23, 44–42.

Také v boji proti ochraně klimatu se dopouští značných desinterpretací, srov. viz schematicky a neodborně laděné heslo „Bez CO2 ve vzduchu by neexistovaly rostliny“. Ibid., 39.

³¹¹ Rovněž chtějí redukovat evropský železniční zabezpečovač ETCS, jehož zavádění funkčnost je přitom pro bezpečnost evropské železnice zásadní a může zachraňovat životy, srov. nedávná železniční nehoda v Pardubicích, ČAPKOVÁ, Tereza, „Vlaková nehoda urychlí zavedení ETCS v Pardubicích, ale i jinde“, *ekonomický deník*, 13.6.2024, <https://ekonomickydenik.cz/vlakova-nehoda-urychli-zavedeni-etcs-v-pardubicich/> (staženo 18.7.2024).

³¹² Europawahlprogramm 2024, AfD, 32–34.

³¹³ Wahlprogramm von CDU und CSU, 8.

³¹⁴ Srov. NEUHANN, Florian, „Studie vor Europawahl: Unternehmenschefs sehen hohes Risiko in AfD“, *ZDF*, 21.5.2024, <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/afd-wirtschaft-risiko-europawahl-100.html> (staženo 18.7.2024)., či NEUERER, Dietmar „Europawahlkampf: Wie Experten die Wirtschaftspolitik der AfD bewerten“, *Handelsblatt*, 20.4.2024, <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/gefahrdet-die-afd-deutschlands-wirtschaft-alle-fragen-und-antworten/100032329.html> (staženo 18.7.2024).

³¹⁵ Europawahlprogramm 2024, AfD, 28, 29.

3.3 SPD

Sociální demokraté uvádí, že mají zájem o Evropu, která silně drží při sobě na základech respektu k jednotlivci (což je, jak poznamenávají, historické unikum EU) i solidarity. Společnými hodnotami tak Evropská unie tvoří *identitu*. Taková perspektiva je z pohledu úvah UG o EU jako státu „nadějný moment“.³¹⁶ Podobně jako CDU/CSU vnímají i důležitost evropského mírového narativu. Jednotu a bezpečnost Evropy považují i s ohledem na ruskou válku na Ukrajině klíčovou. Uvádí, že je v „národním zájmu“ Německa, Evropu vyvíjet, a i dle vlastních představ spoluutvářet.³¹⁷ Aktuální volby zároveň vidí jako klíčový moment i co se týče rizika nebezpečného vzestupu populistických stran.³¹⁸ Stojí tak za reformami struktur EU pro hladší rozhodovací procesy a její větší akceschopnost (např. zavedením většinového principu), neboť navíc po očekávaném rozšíření Unie Evropa nemůže být „řízena tak jako dnešní sedmadvacítka“.³¹⁹ Reformy však považují za nutné i z pohledu zvýšení transparentnosti pro posílení důvěry občanů v instituce EU.³²⁰

3.3.1 Solidarita a sociální jistoty

Už vzhledem k politickému směřování strany dávají na sociální prvek evropské integrace velký důraz, ať už se jedná o „sociální ochranu klimatu“ (tedy v kapitole 2.4.4) již zmiňovaný „ekosociální obrát“), „sociální bezpečnost“ či „Erhardovo“ sociálně tržní hospodářství“ a spravedlivé rozdělení blahobytu.³²¹ Požadují vysoké sociální standardy i sociální partnerství v „sociálně a ekologicky udržitelné“ Evropě, a to např. i v rámci evropské zemědělské politiky (v tom budou mít dle svých slov prvenství).³²² Pomocí evropských strukturálních nástrojů jako „Just Transition Fund“ či „Social Climate Fund“ a správnou implementací evropských strukturálních a investičních fondů chtějí dosáhnout profitu ze „zelené“ budoucnosti pro všechny občany EU.³²³ Jako silný znak evropské solidarity zmiňují klíčový fond NGEU či nástroje „Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency“ (SURE), chtějí v nich pokračovat

³¹⁶ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, 37.

³¹⁷ Ibid., 2.

³¹⁸ Ibid., 4.

³¹⁹ Ibid., 23, 26.

³²⁰ Ibid., 27.

³²¹ Ibid., 3, 11.

³²² Ibid., 13.

³²³ Ibid., 11.

a navázat dalším „pokrokem v integraci“.³²⁴

Považují za zásadní vybudovat evropskou sociální unii, tedy celoevropsky zajistit sociální bezpečnost, např. společnými standardy pro základní pojištění (v jednotlivých státech, tedy ne jednotný systém), boj proti chudobě, celoevropský průkaz hendikepovaných.³²⁵ Klíčovou součástí sociálních jistot je zdravotnictví; celoevropsky chtějí řešit zásobování medikamenty, jeho transparentci i jejich férové ceny, přeshraniční péči o pacienty (a podobně jako CDU/CSU či Zelení i bezpečné sdílení zdravotních dat právě za účelem interoperability) i společný evropský výzkum. Souvislost s tématem sociálních jistot a lékařské péče má i požadavek společného „zdravotního hospodářství“ včetně koordinace výzkumu, inovací i farmaceutického průmyslu, aby byla pro všechny obyvatele Evropy dostupná léčiva.³²⁶

Evropský pilíř sociálních práv, který považují za zásadní úspěch, chtějí „odhodlaně“ aplikovat do praxe na národní i celoevropské úrovni a rozmanitá kritéria pro dobré pracovní podmínky chtějí silněji zakotvit do evropských struktur. Důležité dělat změny směrem k lepším pracovním podmínkám společně celoevropsky, k tomu je zapotřebí společné rozhodování, vysoké závazné tarify („Tarifbindung“) a aktivní politika pracovního trhu, jejímž středobodem jsou zájmy zaměstnanců. Chtějí rovněž posílit Evropské podnikové rady či usilovat o to, aby odbory i zaměstnavatelé vnímali možnost utvářet celoevropskou sociální politiku a politiku zaměstnanosti.³²⁷

Rovné podmínky je třeba vytvářet i v přístupu ke vzdělávání – podporují tak velkou míru studentské mobility (vč. projektu Erasmus+), přeshraničních studentských projektů a spolupráce.³²⁸ Celoevropsky je zapotřebí řešit i kvalitní vzdělávání odborných pracovních sil (a vzhledem k jejich nedostatku celoevropsky řešit i jejich nábor ze zemí mimo EU, což s sebou nese i jejich sociální zajištění).³²⁹ V té souvislosti tak mají zájem posílit EU jakožto solidární společenství i ve vztahu k migrantům, co se týče společné závazné azylové politiky, solidárního azylového systému i právní ochrany uprchlíků a humánního zacházení, ale i využití společných evropských prostředků pro boj s příčinami migrace v zemích původu migrantů.³³⁰

³²⁴ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, 20.

³²⁵ Ibid., 41.

³²⁶ Ibid., 8, 43, 44.

³²⁷ Ibid., 6, 31, 37–39.

³²⁸ Ibid., 40.

³²⁹ Ibid., 7.

³³⁰ Ibid., 33–36.

Pro všechny „Evropanky a Evropany“ (jak doslova uvádějí) chtějí rovněž koherentní digitalizační politiku a vytvoření „digitální unie“, co se týče bezpečnosti, inovací, sdílení dat ad. S tím souvisí i celoevropské zajištění práv v tomto prostoru, tedy ochrana dat, soukromí, svobody názoru, ale i rovnocenné přístupnosti občanů EU k internetu. Nejen celoevropská legislativa je pro SPD důležitá, přejí si rovněž společný digitální vývoj a dosažení technologické nezávislosti na mimounijních státech.³³¹ Podobně je dle SPD třeba zajistit i „vědeckou suverenitu“ Evropy, tedy zajistit všeobecnou dostupnost výsledků evropského výzkumu a propojit jej tak s modernizačními projekty.³³²

Dalšími sociálními či na solidaritě založenými tématy, které chce SPD řešit společně na celoevropské úrovni, je boj proti všem druhům diskriminace,³³³ dosažení rovnocenných podmínek a příležitostí v regionech i městech pomocí evropských investičních a strukturálních fondů³³⁴ či podpora výstavby sociálních bytů (a financování bytové výstavby i z celoevropských prostředků).³³⁵

3.3.2 Občanská a politická práva

Posílení demokratické legitimity EU a větší rozhodovací pravomoci občanů vidí strana jako důležitý úkol. Podobně jako u Zelených je pro sociální demokraty důležitým krokem posílení role EP jako centrálního místa zastoupení občanů Unie. S tím se váže požadavek „reálné“ právo EP na zákonodárné iniciativy. V souladu se svým heslem „Evropa respektu“ („Europa des Respekts“) kladou velký důraz nejen na prohlubování demokracie, ale i na principy právního státu a dodržování lidských práv. Pro SPD je tak větší role parlamentu důležitá taky z toho důvodu, aby se kupříkladu mohlo zabránit blokaci sankcí v ER týkajících se porušování zásad právního státu v jednotlivých členských státech. Proti porušování práva a „společných hodnot EU“ v členských státech chtějí také postupovat důslednějším finančním sankcionováním.³³⁶

Zároveň by měla být politická práva občanů EU posílena tím způsobem, že by mělo být pro voliče možné spolurozhodovat křížkováním o vedení EK, a to právním zakotvením „Spitzenkandidatenprinzip“ (tedy volně přeloženo principu lídra kandidátky).

³³¹ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, 15–17.

³³² Ibid., 7.

³³³ Ibid., 45–47.

³³⁴ Ibid., 22.

³³⁵ Ibid., 42.

³³⁶ Ibid., 26, 27.

Kdo se může stát předsedou EK by tak mělo být v předstihu transparentně známo.³³⁷ Jsou rovněž pro mezinárodní evropské kandidátky, čímž by se posílila „evropská dimenze“ eurovoleb i znásobila přítomnost „evropských témat“ v předvolebním boji. Důležitost spatřují i v „Konferenci pro budoucnost Evropy“ a mluví o nutnosti opravdového legislativního zakotvení přijatých návrhů.³³⁸

3.3.3 Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu

Pro zajištění evropského mírového a bezpečnostního narativu spočívá základ jejich mezinárodní politiky ve spojení politiky zahraniční, vývojové a obranné. V rámci „strategického kompasu“ požadují, aby se EU stala silným „bezpečnostním aktérem“, čehož je možné dosáhnout posílením a větší „demokratickou legitimací“ evropské CSDP. To by spočívalo tedy především v zapojení EP do rozhodovacích pravomocí či ve vytvoření svébytné rady ministrů obrany. V odkazu na Willyho Brandta uvádí, že pro ochranu evropského mírového projektu je důležitá vojenská síla, proto je dle SPD důležité posílit roli Evropy v NATO a převzít více zodpovědnosti, např. společnou protivzdušnou obranou – „European Sky Shield Initiative“ (ESSI). Důležité je přitom jednat společně, aby se mohla Evropa stát suverénním geopolitickým aktérem a mohla spoluutvářet globální politiku. V rámci jejich vize je tak v budoucnu i vznik společné evropské armády. Rovněž chtějí spolupráci mezi státy jak v rámci plánování, tak financování, aby bylo možné lepe finančně vybavit fondy jako „European Defense Fund“ (EDF) či „European Defense Industry Programme (EDIP). Požadují rovněž společný „vnitřní trh pro obranu“ pro podporu společných projektů zbrojení, interoperability či společné rozhodování o exportech.³³⁹

V rámci zahraniční politiky mluví nejen o posilování transatlantického partnerství či posílení evropské spolupráce v rámci OSN, ale z hlediska této analýzy podstatněji o nutnosti společné strategie vůči Číně, kterou pokládají nejen za důležité odbytiště evropských firem, ale i rivala v soutěži o inovace a místo na trhu. Je třeba podporovat spolupráci v rámci „globálních výzev“ ale i v ochraně lidských práv a posilování multilateralismu. Nutné je tak mít společnou strategii i co se týče odolnosti a

³³⁷ Pravděpodobně tak naráží na sporný postup volby současné předsedkyně EK U. v. d. Leyen.

³³⁸ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, 27.

³³⁹ Ibid., 3, 23, 24.

hospodářské nezávislosti (princip „de-risking“).³⁴⁰ Program dále uvádí, že EU společně se svými členskými státy je v současnosti světově největším dárcem („Geber“) v rozvojové spolupráci a největším podporovatelem demokracie. Chtějí se tak zasazovat o společné směřování globální rozvojové spolupráce a lepší sjednocení sil na evropské úrovni. Rovněž v této souvislosti chtějí posílit roli EP pro dohled nad co nejsprávnějším provedením rozvojových projektů.³⁴¹

Co se týče koordinace vnitroeurovské bezpečnosti a boje proti všem druhům kriminality, požaduje SPD zesílenou přeshraniční spolupráci policie a bezpečnostních složek či posílení Europolu při podpoře jednotlivých členských států (rovněž vzdělávání složek nebo výměna dat při tom hraje důležitou roli). Požadují, aby navíc všechny státy unie byly členy Evropského Státního zastupitelství a aby jeho práce byla dále posilována. Důležitým prvkem v rámci bezpečnosti obyvatel, je i záměr dále posilovat Centrum pro koordinaci nouzových opatření (ERCC) pro případy krizí.³⁴²

Uvedená plánovaná opatření z pera SPD týkající se geopolitického aktérství či projekce dávají tušit zájmu strany o velký integrační krok směrem k jednotné Evropě, který nevyklučuje ani vznik společného státu vy smyslu, jak o něm v té souvislosti mluví UG.

3.3.4 Společná ekonomika a průmysl

V návaznosti na zahraniční politiku je možno uvést, že i na poli kompetencí v zahraniční hospodářské politice se vyslovují pro co nejvíce sjednocenou a suverénní EU, která je nezávislá, hospodářsky obranyschopná a která je geopoliticky svébytným hráčem.³⁴³ Vícekrát zdůrazňují potřebu prohlubování vnitřního trhu jako „páteře“ integrace a „motoru blahobytu“ v Evropě. Zároveň je třeba, aby „Německo a Evropa“ zůstaly atraktivním hospodářským i průmyslovým místem a aby si Evropa vytvořila pomocí spolupráce na technologiích budoucnosti kvalitní značku „Made in Europe“.³⁴⁴ Vzhledem k propojování hospodářství s klíčovým prvkem klimaneutality musí být investice orientovány do udržitelných odvětví. Investiční politika by měla být „odhodlaná, koordinovaná a sociální“, což souvisí i s požadavkem rovného práva k přístupu k evropským prostředkům

³⁴⁰ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, 29.

³⁴¹ Ibid., 30.

³⁴² Ibid., 48, 49.

³⁴³ Ibid., 31.

³⁴⁴ Ibid., 5, 6.

pro všechny státy. To by mělo podpořit hospodářskou soutěž v rámci vnitřního trhu a mělo by být „konečně“ dosaženo společného funkčního kapitálového trhu.³⁴⁵ Dosáhnout chtějí mimo unie kapitálových trhů i plnohodnotné unie bankovní, obojí tak má přispět k finanční stabilitě přeshraničnímu pohybu soukromého kapitálu a podpoře malých a středních podniků.³⁴⁶

SPD má zájem dále pracovat na vývoji společné evropské hospodářské a průmyslové strategie s ohledem na ochranu klimatu a měnící se rámcové podmínky. Pro strategii je, jak strana uvádí, nezbytné konat strategická rozhodnutí na evropské úrovni a zároveň v rámci vnitřního trhu odbourat co nejvíce byrokracie, urychlit plánovací procesy, vylepšit kvalitu evropských regulací a ochránit trh před neférovou soutěží formou celoevropské soutěžní politiky. I v případě SPD se přitom nepřekvapivě objevuje ohled na existující pravidla národních států, zde co se týče harmonizace unijního insolvenčního práva. V rámci celoevropského hospodářského uvažování je také třeba koordinovaná surovinová strategie, která by zahrnovala šetření zdrojů (včetně efektivního třídění) i podporu evropské cirkulární ekonomiky. Dále by měla celoevropsky obsahovat zajištění rozmanitých dodavatelů a volbu spolehlivých partnerů, a to i s ohledem na dodržování lidských práv (srov. Zákon o dodavatelských řetězcích). Na druhé straně musí být posílena ochrana spotřebitele.³⁴⁷

Podobně jako Zelení či CDU/CSU má SPD zájem na vytvoření evropské „energetické unie“, energie musí přitom být obnovitelné, finančně dostupné i bezpečné a nezávislé (uvádí např. v souvislosti s Ruskem). Musí být dobudována evropská energetická infrastruktura i trh s obnovitelnými energiemi (např. vodíkem). Kupříkladu v rámci energeticky účelného bydlení ale opět apelují rovněž na zodpovědnost jednotlivých států.³⁴⁸ SPD si také klade za cíl, opět podobně jako Zelení či CDU/CSU, vytvořit z EU i „unii mobility“ při zachování celoevropské klimaneutality, spolehlivosti i finanční dostupnosti, což však vyžaduje mnoho reforem. Na celoevropské úrovni požadují koncepci dopravy („Verkehrsplanung“) pro co nejlepší zapojení pohraničních regionů. Uvádí, že „evropská řešení“ ulehčí fungování „mobilních Evropanek a Evropanů“. Podporují tak celoevropskou vysokorychlostní železniční síť jako náhradu vnitroevropských letů. Se Zelenými se shodují

³⁴⁵ Důraz na podporu hospodářské soutěže se objevuje i u ostatních tří zkoumaných stran.

³⁴⁶ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, 20, 21.

³⁴⁷ Ibid., 5–8.

³⁴⁸ Ibid., 9–10.

ve vytvoření společného evropského systému objednávání jízdenek, navíc po vzoru „Deutschlandticket“³⁴⁹ chtějí vytvořit celoevropskou obdobu „Europaticket“.³⁵⁰ Na celoevropské úrovni chce strana řešit i již ekologickou stránku všech druhů dopravy.³⁵¹

Z uvedeného je patrné, že ochrana klimatu je pro SPD zásadní (po Zelených se jí strana věnuje nejvíce ze zkoumaných programů), neboť změna klimatu „ohrožuje lidskou existenci“. Požadují proto společnou koordinaci investic do ekologické i digitální modernizace evropského hospodářství.³⁵² Společně musí být EU nejpozději do roku 2050, spíše však 2040, klimaneutrální, což považuje za výzvu vzhledem k tomu, že je EU druhým největším „národním hospodářstvím“ („Volkswirtschaft“) světa (používání tohoto termínu pro Evropu jako celek taky může svědčit o způsobu, jakým o vývoji evropské integrace strana přemýšlí). V rámci emisních problémů chtějí celoevropsky znečišťování regulovat a posílit Evropský systém pro obchodování s emisemi. O ochraně klimatu je rovněž potřeba uvažovat i na multilaterální úrovni a jednat se světovými partnery pomocí EU jako koherentního aktéra např. na půdorysu Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu. Na společné evropské úrovni vidí potřebu řešit i ochranu přírody, vodních zdrojů či ochranu zvířat.³⁵³

Účinný evropský rozpočet směřující vhodně společné prostředky do důležitých oblastí je pak pro SPD klíčovou záležitostí, pokud se „chce EU dále vyvíjet“. Významnou poznámkou pro kontext této práce a pro perspektivu další integrace je, že chtějí EU učinit finančně více nezávislou na národních vládách, tedy sice „ulehčit“ (zde konkrétně) německému rozpočtu od příspěvků do rozpočtu evropského, přičemž by však tyto příspěvky měly být nahrazeny „opravdovými vlastními evropskými prostředky“, kam by měly směřovat veškeré příjmy vzniklé v rámci „evropských politik“. S tím souvisí společné zdanění firem či příjmy z nového mechanismu pro uhlíkovou neutralitu (mechanismus „Carbon Border Adjustment Mechanism“, CBAM).³⁵⁴

³⁴⁹ Celoněmecká jízdenka platná pro prakticky veškerou regionální dopravu po celé spolkové republice, srov. „Deutschlandticket. Ein Ticket für ganz Deutschland“, *Die Bundesregierung*, 17.7.2024, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/deutschlandticket-2134074> (staženo 20.7.2024).

³⁵⁰ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024, 18

³⁵¹ Ibid., 19.

³⁵² Ibid., 20.

³⁵³ Ibid., 11–14.

³⁵⁴ Srov. „Deal reached on new carbon leakage instrument to raise global climate ambition“, Tisková zpráva, *Evropský parlament. Zpravodajství*, 13.12.2022, <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20221212IPR64509/deal-reached-on-new-carbon-leakage-instrument-to-raise-global-climate-ambition> (staženo 16.7.2024).

3.3.5 *Evropské občanství*

Ani v případě poměrně silně prointegračně zaměřené SPD se toto téma neobjevuje. navíc k současným regulacím vztahujícím se k ochraně přírody.

3.4 *Bündnis 90/Die Grünen*

Němečtí Zelení, kteří evropský projekt pokládají za jeden z největších politických úspěchů historie, jsou dlouhodobým prointegračním směřováním známí.³⁵⁵ To všudypřítomně reflektuje i jejich rozsáhlý volební program, čítající 113 stránek.³⁵⁶ V duchu UG, k jejímuž konceptu mají velmi blízko, se již v úvodu dočteme slibné věty: „Víme, že se toto všechno [míněny navrhované změny] podaří jen celoevropsky. Celoevropsky se to ale podaří.“³⁵⁷ Barvitě se tak také věnují Evropě jakožto společenství hodnot, právního státu apod.³⁵⁸ V rámci svých ambiciózních cílů (obzvláště v porovnání s ostatními stranami) chtějí na evropskou rovinu přenést velkou část strukturální agendy běžně typické pro národní státy. To vše v těsném napojení na „ekosociální“ obrat (jak ho zmiňuje UG) a pevné zásady klimatické politiky, které se jako pojítka vinou celým programem. Zaměřím se tak na strukturální prvky korespondující s požadavky UG na propojování či „Vergemeinschaftung“. Nabízejí tak mnoho modernizačních kroků a inovativních změn, které zčásti sice už byly rozebrány výše (zejména tedy u SPD), avšak ještě ve větším rozsahu a podrobněji. Nadto podporují rozšiřování EU, avšak za strukturálních změn, aby byla EU jako aktér co nejvíce akceschopná a efektivní (podobný požadavek jako u SPD).³⁵⁹ Rovněž jsou si ale vědomi i hospodářských výhod Evropy pro Německo a uvádí, že posilovat Evropu je tak i v jejich „nejvlastnějším zájmu“.³⁶⁰

³⁵⁵ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 86, 87.

Jak bude místy zmíněno v rozboru níže, i rétoricky je „evropanství“ Zelených znát; velmi často popisují celoevropské záležitosti přivlastňovacím zájmem „náš“ (př. naše podniky, naše energetika apod.). Dále např. uvádí, že „vývoj EU je vývoj ke stále těsnějšímu spojení“ („Die Entwicklung der EU ist eine Entwicklung zu einem immer engeren Bündnis.“).

³⁵⁶ Oproti tomu má program CDU/CSU 25 stránek, SPD 50 stránek, či AfD 51 stránek.

Analogicky tomu bude odpovídat i objem této podkapitoly, neboť jednotlivé návrhy na řešení rozpracovávají v rovině konkrétních opatření. Ta je zajímavé sledovat vzhledem k tomu, že je to jakási aplikace teorie a konceptu UG „v praxi“.

³⁵⁷ „Wir wissen: All das gelingt nur europäisch. Europäisch aber gelingt es“, dále: „Wir wissen, dass wir gemeinsam mehr erreichen können als im nationalen Alleingang, wollen wir die Europäische Union demokratischer und nahbarer machen.“ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 6.

³⁵⁸ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, např., 86–88.

³⁵⁹ *Ibid.*, 76–79.

³⁶⁰ *Ibid.*, 7.

Pozoruhodná je v rámci kontextu této práce i zmínka o vytváření evropské „společné veřejnosti“, které je kvůli hranicím či jazyku výzvou. Chtějí tomu pomoci například vytvořením celoevropských vícejazyčných veřejnoprávních mediálních programů. Celoevropsky taky chtějí podporovat kulturu, kreativitu i nezávislá a svobodná média. I proto, že kulturu považují nejen za důležitý prvek demokracie, ale její rozmanitost a otevřenost za součást boje proti nacionalistickému myšlení a nesvobodě. Dalším bodem, který byl rozebírán v teoretické části, analyzující utváření národa a který zařadili i Zelení v rámci zájmu propojování evropské společnosti do svého programu, je společné vzpomínání. Vytváření nových míst společného vzpomínání, ale i osvěta a zahrnutí temných částí evropské historie (vč. studia kolonialismu i následného dodatečného odškodnění)³⁶¹ jsou klíčové pro vytvoření přeshraniční a „multiperspektivní“ vzpomínkové kultury.³⁶²

3.4.1 *Solidarita a sociální jistoty*

Solidarita i sociální zajištění je u Zelených jedním ze základních prvků. Vyjadřují přesvědčení, že Evropa musí v dobách krize poskytnout občanům zázemí sociálního státu, zaštitit a institucionálně utvářet přeshraničně ochranu celé společnosti, tedy i slabších, zdravotně i sociálně znevýhodněných a příslušníků všech druhů menšin.³⁶³ Uvádí, že silná a jednotná EU, jakožto solidární svazek může nabízet, dalo by se říci v parafrázi na Ludwiga Erharda „Wohlstand für alle“³⁶⁴, avšak v souladu s ochranou přírody a klimatu.³⁶⁵ Na rozdíl od pohledu UG, která je k současnému stavu EU skeptická, jsou Zelení toho názoru, že EU není jen hospodářskou, ale i sociální unií, neboť základy sociálních práv již jsou zakotveny. Jejich rozvoj a prosazování má být právě i v „zelené“ agendě pro další volební období.³⁶⁶ Sociální infrastruktura, jak již bylo patrné výše, je však pevně spjata i s tou hospodářskou, jednotlivé kategorie se proto podobně jako u výše rozebraných stran mohou mírně překrývat.

Co se týče sociálního zabezpečení, je pro Zelené (podobně jako pro Guérot) důležitá koordinace systémů sociálního pojištění jednotlivých členských států, aby bylo pro občany Unie jednodušší žít a pracovat v libovolné členské zemi. V rámci celoevropského zakotvení

³⁶¹ I konkrétně toto téma se objevuje v programu AfD jako přímá antiteze – odmítnutí kolonialistické viny. Europawahlprogramm 2024, *AfD*, 51.

³⁶² Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 97–100.

³⁶³ *Ibid.*, 42, 95–97.

³⁶⁴ *Ibid.*, 4–6.

³⁶⁵ *Ibid.*, 8, 42, 60.

³⁶⁶ *Ibid.*, 42, 43.

minimálních sociálních standardů za účelem omezení sociálního vyloučení a chudoby chtějí Zelení – v kontrastu s výslovně zamítavým postojem CDU/CSU – prosadit zavedení společného evropského pojištění v nezaměstnanosti. To jako důležitý prvek solidarity zmiňuje i UG, strana o něm hovoří jako o stabilizačním opatření pro případné krizové období. Nadto navrhuje i zřízení tzv. Evropského průkazu sociálního pojištění ESSPASS³⁶⁷ zajišťujícího přenositelnost nároků na sociální zajištění. Ruku v ruce s digitalizací by takový průkaz umožnil i snížení byrokracie.³⁶⁸ Zlomek prostředků pro sociální zajištění by mohlo zajistit také tzv. „Klimageld“, tedy finanční bonusy pro členské státy za plnění klimatických cílů. Tyto prostředky by pak státy vyplácely ve formě podpory sociálně slabším, kteří dle Zelených „beztak produkují méně CO₂“.³⁶⁹ V souvislosti s bojem proti chudobě chtějí podpořit dostupné bydlení např. pomocí lepších investic přes Evropskou investiční banku (EIB) a vytvořit evropskou platformu pro boj s bezdomovectvím.³⁷⁰

Dále se Zelení podrobně věnují i právu na spolehlivou zdravotní péči. Uvádí nutnost společného postupu a připravenosti pro případy krize, jako byla třeba pandemie koronaviru.³⁷¹ Nicméně mluví o podpoře a evropském *doplňování* národních opatření, ne o *přenášení* kompetencí. Spolupráce by měla zahrnovat digitalizaci a bezpečné sdílení zdravotních dat, lepší kooperaci v oblasti výzkumu, sdílení vědeckých poznatků, informací či léčiv a mělo by se pracovat na evropské iniciativě věnující se duševnímu zdraví.³⁷²

Pevné místo má i v programu Zelených požadavek na právo na dobrou práci a dobré pracovní podmínky. To úzce souvisí s posílením směrnice pro minimální mzdu, která je v současnosti regulována co do její výše jen v rovině doporučení. Dle strany by bylo však třeba její pevné stanovení.³⁷³ Další nezbytností by byla úprava tarifního systému, v čemž se rovněž shodují s UG. Dále navrhuje posílení evropských rad zaměstnanců, posílení role spoluúčasti zaměstnanců na rozhodovacích procesech či celoevropské řešení rovných pracovních podmínek. Nezbytná je přitom rovněž lepší koordinace s evropským orgánem práce (ELA).³⁷⁴

Významně je zastoupeno i téma celoevropské koncepce práva na vzdělání, od

³⁶⁷ Srov. návrh UG na sjednocující „*European social security number*“, ESSN (viz kapitola 2.4.1)

³⁶⁸ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 45–47.

³⁶⁹ *Ibid.*, 12.

³⁷⁰ *Ibid.*, 48.

³⁷¹ Pandemie koronaviru spadá do období, kdy se UG začala více vymezovat a brojit proti státním opatřením. Společný zdravotní systém nicméně v duchu konceptu „evropské republiky“ jistě do národovědných sociálních struktur patří.

³⁷² *Ibid.*, 51–56.

³⁷³ *Ibid.*, 43.

³⁷⁴ *Ibid.*, 43–46.

základního až po rovné šance na evropský program Erasmus+. Prostor evropského vysokého školství, který přispívá k akademické mobilitě, je dle Zelených nepostradatelnou součástí vzdělávacího a vůbec sociálního systému. Chtějí se zasadit o další vývoj evropského přístupu ke vzdělání i společného evropského vysokoškolského titulu („European Degree“), a to v rámci pokračování „Boloňského procesu“.³⁷⁵ Mělo by tak být usnadněno uznávání společných studijních programů („Joint Programmes“), společných titulů („Joint Degrees“) i pracovních kvalifikací a měla by být podpořena internacionalizace studijních programů.³⁷⁶

Další zmiňované konkrétní opatření, zavedení univerzálního celoevropského studentského průkazu (současný European Student Card, ESC, má pouze omezený dosah), by pak přispělo jak k mobilitě, tak ke sdílení studentských výhod ve všech zemích. Rovněž chtějí posílit přeshraniční spolupráci co se týče evropské mládeže obecně a zapojovat ji přeshraničně do evropské občanské společnosti.³⁷⁷

V okruhu celoevropských sociálních témat, kterým se Zelení věnují a která mají rozšiřovat současné sociální jistoty, dále zmiňme třeba posilování práv dětí. Na evropské rovině by měla sociální zajištění sociálně slabších dětí důsledněji řešit „Evropská záruka pro ohrožené děti“ (Europäische Kindergarantie).³⁷⁸ V rámci rovnoprávnosti pohlaví a podpory práv žen chtějí posílit Institut genderové rovnoprávnosti (European Institute for Gender Equality, EIGE).³⁷⁹ Zajištění společných sociálních práv, by podle koncepce Zelených mělo mimo přístup k službám, rovným pracovním podmínkám či vzdělání obsahovat i (zdravotně i psychicky zásadní) přístup k nedotčené přírodě.³⁸⁰

3.4.2 Občanská a politická práva

Již v úvodu program zmiňuje nutnost posilovat demokracii a lidská práva uvnitř Unie, aby mohla být spolehlivým partnerem v transnacionálním kontextu.³⁸¹ Jejich „krédo“ „svobodu

³⁷⁵ Viz např. „Der Bologna-Prozess - die Europäische Studienreform“, *Bundesministerium für Bildung und Forschung*, https://www.bmbf.de/bmbf/de/bildung/studium/bologna-prozess/bologna-prozess_node.html (staženo 17.7.2024).

³⁷⁶ Ve výsledku by tak mohla být ulehčena možnost navázat magisterským studiem v jedné členské zemi na bakalářský titul získaný v zemi jiné.

³⁷⁷ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 56–60.

³⁷⁸ *Ibid.*, 46–47.

³⁷⁹ *Ibid.*, 91.

³⁸⁰ *Ibid.*, 43.

³⁸¹ *Ibid.*, 4.

ochráníme nejlépe tím, že ji vybudujeme“³⁸² je rovněž v duchu tvorby národního společenství, o kterém mluví UG i v návaznosti na uvedené známé akademické kapacity a myslitele (srov. kapitola 2). V odkazu na současný stav EU uvádí, že Unie sice hájí principy právního státu, evropskou demokracii však hodnotí jako neúplnou, dokud je „polovina obyvatel“ v mnoha oblastech jakýmkoliv způsobem znevýhodněna. Chtějí tak nejen docílit rovnosti, ale zároveň chránit EU před extremisty a populisty (nejedná se jen o „statement“ nýbrž na mnoha místech pojednávanou strategii).³⁸³ Záměrem je prohlubovat ochranu právního státu, svobody, demokracie, rovnosti i práv menšin.³⁸⁴ Chtějí, aby charta základních práv EU byla striktně závazná i pro vnitrostátní jednání jednotlivých členských států a její porušování bylo postižitelné.³⁸⁵

Posilování EU musí jít ruku v ruce s její demokratizací a prohlubování přístupnosti občanům. Je tedy potřeba posilovat práva parlamentu až do jeho politického zrovnoprávnění s ER. Tyto dvě instituce by pak v budoucnu tvořily základ dvoukomorového evropského parlamentu.³⁸⁶ Jako cíl totiž opravdu vnímají *evropskou federativní republiku* s „vlastní ústavou“.³⁸⁷ To s sebou mimo institucionální změny přináší i konkrétní změny politických práv občanů EU. Ti by dle Zelených měli mít již co nejdříve ve volbách do EP možnost volit na základě společných kandidátních listin rovněž kandidáty z jiných zemí EU. Zároveň uvádí nutnost mít i obráceně možnost z jakékoliv evropské země účastnit se voleb ve své vlastní zemi, a to včetně voleb komunálních (viz naopak české spory o „korespondenční volbu“). Chtějí umožnit občanům více se podílet na evropské politice přímým osobním kontaktem; je tedy záměrem vyčlenit evropským poslancům speciální čas na kontaktní práci v domovském regionu (o aspektu odcizení parlamentní politiky od občanské úrovně mluví UG jako o velkém problému, viz kapitola 2.3). Chtějí rovněž pevně zakotvit nástroj evropského Občanského fóra i evropské občanské iniciativy.³⁸⁸ Dalším důležitým bodem

³⁸² „Wir schützen unsere Freiheit am besten, wenn wir sie ausbauen“. Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 87.

³⁸³ Ibid., 87.

³⁸⁴ I v rámci aktivní účasti v evropské politice je pro Zelené důležitá podpora rovnocenných práv, např. co se týče pohlaví. Ibid., 68, 69.

³⁸⁵ Ibid., 88.

³⁸⁶ Srov. návrhy UG., „Our solution“, *European republic*, <https://european-republic.eu/en/#why> (staženo 11.7.2024).

³⁸⁷ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 87.

Rétoricky se prvek evropské federativní republiky objevuje i v minulém programu Zelených z roku 2019 – srov. „Europas Versprechen erneuern“, Europawahlprogramm 2019, *Bündnis 90/Die Grünen*, https://cms.gruene.de/uploads/assets/B90GRUENE_Europawahlprogramm_2019_barrierefrei.pdf (staženo 23.7.2024).

³⁸⁸ Srov. „Fórum evropské občanské iniciativy“, *Evropská unie*, https://citizens-initiative-forum.europa.eu/_cs (staženo 17.7.2024).

vztahujícím se ke kategorii rovných práv je posilování občanské společnosti – podporují celoevropské spolkové právo (o kterém mluví i Guérot) i proto, že občanské iniciativy pomáhají proti diskriminaci a podporují pomoc slabším.³⁸⁹ V rámci občanských aktivit je samozřejmě nutný přístup k informacím, chtějí tudíž bojovat proti dezinformacím např. založením Evropské centrály politického vzdělávání (zřetelně inspirované německou BpB).³⁹⁰

V souladu s hodnotami, na které klade důraz koncept „evropské republiky“, je pro Zelené důležité i posilování a podpora regionů, podpora principu subsidiarity, komunálního fungování i regionální přeshraniční spolupráce – větší flexibility by tak měly nabýt i koordinační celky „Euregios“ a „Euroridstricts“. Hlubší občanské propojení je zapotřebí, neboť v regionech se s podporou Unie realizuje změna koncipovaná na celoevropské úrovni (ať už ekologická, modernizační či sociální).³⁹¹ V zájmu zvýšení akceschopnosti Unie pak naopak podporují i rozšířené možnosti kooperace jednotlivých skupin států v rámci klauzule Zesílené spolupráce („Verstärkte Zusammenarbeit“).³⁹² Pro mnohé reformy je nicméně třeba změny evropských smluv, jsou proto pro svolání *konventu za účasti evropských občanů*, aby se mohli na perspektivách EU přímo podílet.³⁹³

3.4.3 Faktor bezpečnosti a mocenská projekce státu

Již v úvodní části programu zdůrazňuje strana mírový narativ, zvláště v souvislosti s ruskou válkou na Ukrajině a globálním vzestupem nedemokratických sil.³⁹⁴ Opět velmi podobně jako SPD či CDU/CSU tak vidí nutnost v posílení soudržnosti EU, a tím i její obranyschopnosti a akceschopnosti.³⁹⁵ Aby mohla EU jako spolehlivý aktér účinně jednat na mezinárodní scéně a lépe řešit globální problémy a krize, je zásadní společná evropská

³⁸⁹ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 88, 94, 95.

³⁹⁰ *Bundeszentrale für politische Bildung*, úvodní stránka dostupná z <https://www.bpb.de> (staženo 17.7.2024).

³⁹¹ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 48–51.

³⁹² Srov. „Verstärkte Zusammenarbeit“, *EUR-Lex*, <https://eur-lex.europa.eu/DE/legal-content/summary/closer-cooperation.html> (staženo 17.7.2024).

³⁹³ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 88–90.

Srov. UG, která uvádí, že by byl třeba ne pouze klasický konvent, ale zásadní evropský decentralizovaný a občanům srozumitelný „frankfurtské sněm“, GUÉROT, *Co je to národ?*, 148.

³⁹⁴ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 4.

³⁹⁵ Zajímavé v té souvislosti je, že pro charakteristiku Evropy užívají také pojmu „Staatenverbund“, který byl jako novotvar vytvořen německým ústavním soudem v rámci tzv. „Maastrichtského rozsudku“, Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 87., srov. např. HÜTTMANN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“, 41, 42.

zahraniční politika (EZP). Odrazem důrazu na společné rozhodování by mělo být rozsáhlejší zapojení EP, kterému by se rovněž mělo dostat větších kompetencí. Nicméně větší akceschopnosti by mělo být docíleno zavedením již zmíněného principu kvalifikované většiny.³⁹⁶ Zároveň Zelení usilují o vznik pozice plnohodnotného ministra zahraničí (jak bylo zamýšleno v plánované ústavě r. 2003), posílení ESVČ, propojení evropských velvyslanectví, koordinaci EU a mezinárodních organizací (OSN či WHO), nebo také o zapojení EU jako celku do globální obrany lidských práv a dobrých životních podmínek (např. včetně jednotné podpory zemí „globálního Jihu“). V centru EZP by měla stát společná klimatická diplomacie, kterou program poměrně detailně rozpracovává (obzvláště v porovnání s ostatními třemi stranami). Docíleno by tak mělo být globální ochrany klimatu a úspěšné socioekologické transformace i v zemích mimo Unii.³⁹⁷

Důraz je v tomtéž duchu kladen i na společnou obrannou politiku. Aby bylo dosaženo kolektivní schopnosti reagovat i předcházet krizím, chtějí pracovat na společné bezpečnostní a obranné unii se silným zapojením EP. V rámci jednotné strategie mají zájem zlepšit plánování a finančně i systémově posílit mise CSDP. A to mise civilní, které pokládají za důležitý prostředek EZP (vč. humanitární pomoci) i vojenské. Záměrem je posílit spolupráci ozbrojených sil EU, např. v rámci PESCO i zlepšit rámcové standardy pro vojáky. Rovněž spatřují důležitost v prohloubení vojenské struktury EU („EU-Kommandostruktur“) nebo celoevropské regulace vojenských exportů.³⁹⁸ Jak strana uvádí, efektivita společné politiky bude mít pozitivní dopad i na transatlantickou integraci a na požadovanou interoperabilitu obranných sil v rámci NATO. Důležitost transatlantického vztahu a spolupráce zdůrazňují i s ohledem na historii mezinárodních vztahů úzce spjatých s USA. Významný pak v rámci spolupráce vidí aspekt společného posilování odolnosti vůči Rusku i Číně. Tu považují za evropského rivala a zároveň čím dál méně za partnera vzhledem k jejímu autoritářskému a agresivnímu chování. Požadují proto spolupráci a koordinaci v postupu směrem k Číně nejen s USA ale i s partnery v Indopacifiku. Zdůrazňují

³⁹⁶ Zmiňují zároveň důležitost a hodnotu kompromisu, díky kterému sice rozhodovací procesy mnohdy trvají dlouho, ale ke společné spokojenosti. Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 87., Srov. označení pro německá zdlouhavá vyjednávání zacilená na dosažení kompromisu, tzv. „German Vote“, srov. REINERS, Wulf a Funda TEKIN, „Taking Refuge in Leadership? Facilitators and Constraints of Germany’s Influence in EU Migration Policy and EU-Turkey Affairs during the Refugee Crisis (2015–2016).“ *German Politics* 29, č. 1 (17.1.2019): 115–30. <https://doi.org/10.1080/09644008.2019.1566457> (staženo 30.7.2024)., či BÖTTGER, JOPP, „Grundlinien deutscher Europapolitik“, 18.

³⁹⁷ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 62–69, dále např. 9–86.

³⁹⁸ *Ibid.*, 69–72.

potřebu formulovat svébytnou strategii vůči Číně a snížit celkovou závislost (tedy zároveň podpořit konkurenceschopnost a akceschopnost evropského hospodářství – více kapitola 3.4.4).³⁹⁹

V rámci vnitroeurovské bezpečnosti podtrhávají nutnost zesílené institucionální ochrany právního státu. To se týče společného boje proti kriminalitě, organizovanému zločinu, terorismu, násilí proti ženám (i obecně), ochrany obětí násilí na vnitroeurovské a občanské úrovni či boje proti nenávisti.⁴⁰⁰ S propojováním společnosti a hospodářství by tak měla držet krok i spolupráce bezpečnostních složek, policie i justice. Chtějí tak dále pracovat na vývoji Europolu i jeho informačního systému, který by rovněž měl kvůli transparentnosti spadat pod dohled EP, tedy důležitého činitele právního státu. Je potřeba společných přeshraničních expertních týmů, policejních center v pohraničních regionech i společného celoeurovského vzdělávání těchto složek. Na druhé straně by bylo zapotřebí i sjednocené trestní právo a další posilování Evropského státního zastupitelství.⁴⁰¹ Do vnitroeurovské ochrany bezpečnosti by se dala počítat i společná a sjednocená ochrana evropského kyberprostoru.⁴⁰² S tím souvisí i společný boj proti dezinformacím, nutnost spolupráce zpravodajských služeb jednotlivých členských států i založení nové Evropské zpravodajské agentury, která naváže a prohloubí existující vojenské (i civilní) zpravodajské služby na jednotné státoprávní bázi.⁴⁰³

Pokud jde o postup v rámci migrace, nepřekvapí, že rovněž jako ostatní strany vidí nutnost celoeurovské spolupráce a potřebu dlouhodobé, jasně strukturované a férové azylové politiky. Požadují celoeurovsky koordinované právní a humánní zacházení s žadateli o azyl i řešení chaotické situace na vnějších hranicích EU zahrnující boj proti porušování práv či rasismu. I v té spojitosti chtějí dále vyvíjet fungování Frontexu a v zájmu dodržování práv dále vylepšovat jeho správu evropským parlamentem i parlamenty národními. EU nadto musí vnímat „globální zodpovědnost“ a poskytovat pomoc přímo v regionech postižených krizí.⁴⁰⁴

³⁹⁹ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 80–82.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, např. 92, 93, 106.

⁴⁰¹ *Ibid.*, 106–110.

⁴⁰² *Ibid.*, 111–113.

⁴⁰³ *Ibid.*, 109.

⁴⁰⁴ *Ibid.*, 101–106.

3.4.4 Společná ekonomika a průmysl

V centru rozsáhlého zpracování tématu ekonomiky a průmyslu stojí u Zelených nikoli překvapivě ochrana přírody a klimatu. Strukturální, finanční i technologická opatření potřebná k ekologickému obratu rozebírají dopodrobna. Zamýšlí podpořit celoevropský systém ochrany přírody a zvířat (navíc k současným regulacím vztahujícím se k ochraně přírody) a systémové zasíťování jednotlivých chráněných oblastí. V rámci společného rozpočtu by měl být zřízen i fond ochrany přírody.⁴⁰⁵ Mají zájem na tom, aby EU byla klimaticky ambiciózním aktérem, a to i globálně. Chtějí tak například, aby klimatický „mezicíl“ pro rok 2035, který byl stanoven v rámci Pařížské dohody,⁴⁰⁶ byl závazně přijat i v rámci OSN. Uskutečnění proměny pak bude vyžadovat celoevropské strukturální změny, jak v opatřeních pro ochranu klimatu, tak i třeba obchodování s emisemi.⁴⁰⁷ V rámci ekosociální modernizace tak chtějí například dále pracovat na dohodě „Green Deal“, který by měl působit v co nejvíce oblastech od získávání nezávislé a zelené energie přes mobilitu a zemědělství až po průmyslovou politiku.

Aktivní a koherentní *společná* hospodářská a průmyslová politika je předpokladem, aby byly umožněny inovace i strategické investice. V souladu s klimaneutrální modernizací by se měla posílit konkurenceschopnost „našich“ (tedy evropských) podniků na „tržích budoucnosti“ a „vybavit“ tak evropské hospodářství na globální soutěž. Je nutné, aby tak byla stanovena rovná a přehlednější pravidla pro všechny podniky, ať už s ohledem na ekologii, nebo na sociální podmínky⁴⁰⁸ (tedy položit tak základ pro sociální jistoty jako dobré pracovní pozice, férové platové podmínky, získávání odborných a pracovních sil nebo i ochranu spotřebitele).⁴⁰⁹ To pomůže k tomu, aby nebyla kvůli klimatické politice ohrožena soudržnost společnosti („gesellschaftlicher Zusammenhalt“).⁴¹⁰

⁴⁰⁵ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 33–37.

⁴⁰⁶ Srov. „COP28“, *Evropská rada – Rada Evropské Unie*, <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/climate-change/paris-agreement/cop28/> (staženo 23.7.2024).

⁴⁰⁷ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 10.

⁴⁰⁸ Nejen v tomto případě se přitom odvolávají na funkčnost v USA, tedy můžeme říct na určitý „Leitbild“ spolkového státu (viz *kapitola 1.2*).

⁴⁰⁹ Dále Zelení požadují i férový systém zdanění evropských firem; návrh na společný evropský rámec pro minimální daňovou sazbu pro velké podniky pak připomíná zdanění průmyslu přispívající v 19. století k financování národních států, o kterém mluví UG (srov. *kapitola 2.4.4*).

Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 20, 21.

⁴¹⁰ *Ibid.*, 5–15.

Dále vyvíjena a podporována by měla být cirkulární ekonomika. Tedy společně koncipovaná redukce spotřeby i závislosti na surovinách a jiných státech, zejm. Číně (vč. založení nové Evropské agentury pro suroviny).⁴¹¹ Znamená to tudíž nejen změnu paradigmatu v zacházení se zdroji v rámci EU, ale i zavedení účinné zahraniční politiky, která zajistí kooperaci s ostatními zeměmi světa.⁴¹² Principy cirkulární ekonomiky by se měly projevovat i v zemědělství. To by, rovněž pod společnou evropskou správou, mělo být udržitelné a ekologičtější.⁴¹³ Dle Zelených by navíc měla existovat společně řízená podpora regionální a decentralizované produkce; zaměření na regiony řízené „shora“ koresponduje s myšlenkami UG, podobně jako požadavek, aby EU rovněž stanovila rámec pro dostupnost kvalitních potravin pro všechny, podobně jako se děje v jednotlivých členských státech.⁴¹⁴ Do zmíněných strategických investic (které by měly být i do budoucna řešeny na půdorysu zanedlouho končícího programu NGEU) patří velkou měrou i budování celoevropské infrastruktury, která Evropu osamostatní.⁴¹⁵ „Evropu chceme doslova propojit“ uvádí tak Zelení.⁴¹⁶ Aby mohla být infrastrukturní unie realizována, je třeba strategické investiční politiky.

Jedná se tedy zaprvé o infrastrukturu energetickou. Investicemi do energetické modernizace a bezpečnosti chtějí Zelení vytvořit „energetickou unii“, která *po celém kontinentu* využívá potenciál i ekonomickou výhodnost obnovitelných zdrojů energie, propojuje je a umožňuje spolehlivě, efektivně a udržitelně zajišťovat zásobování.⁴¹⁷ Záměrem strany tak je vybudovat ve větší míře vodíkovou infrastrukturu a podporovat vodík jako palivo budoucnosti. V zájmu je i posílení evropské elektrické sítě, zejména přitom ve velké míře vybudovat spojení mezi jednotlivými členskými státy. Uvádí, že decentralizovaná, stabilní a celoevropsky propojená elektrická síť umožní být Evropě odolnější a zvýší „naši“ zásobovací bezpečnost.⁴¹⁸ I v souvislosti s ukládáním energie si přejí jednoznačnou evropskou regulaci. Tím chtějí podporovat i ekonomickou integraci a zvýšit nutnou flexibilitu co se týče výroby a nakládání s energiemi. Co je ze zkoumaného pohledu

⁴¹¹ V SRN již podobná instituce existuje – „Deutsche Rohstoffagentur“ (DERA).

⁴¹² Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 28.

⁴¹³ Jako příklad chtějí odstranit právní mezery, které umožňovaly užití škodlivých chemikálií či mikroplastů v pesticidech. Ty by měly být v celé EU schvalovány zcela nezávisle na zájmech výrobců. Ibid., 40

⁴¹⁴ Ibid., 37–41.

⁴¹⁵ Ibid., 5–8, 13

⁴¹⁶ “Wir wollen Europa ganz wörtlich verbinden”. Nejen ve vztahu k infrastruktuře ekologické energetiky, ale i zmíněného školství či lékařské péče. Ibid., 5.

⁴¹⁷ Ibid., 8.

⁴¹⁸ Ibid., 9.

důležité, i v oblasti energií se objevuje prvek solidarity. Uvádí, že obnovitelné energie musí mít do velké míry podobu občanského samozásobování energiemi (v němčině zavedený pojem „Bürgerenergien“). To umožňuje lidem i komunitám samostatně řešit zásobování energiemi a jejich sdílení (což je, jak uvádí, solidární a demokratické). V odkazu na jimi prosazené ulehčení využívat své zdroje energie v SRN tak hovoří o nutnosti postupovat podobným směrem i celoevropsky. To zahrnuje i zvyšování jednoduchosti pravidel a finanční atraktivitu těchto zdrojů energie, aby se občané mohli sami na energetickém obratu („Energiewende“) podílet.⁴¹⁹

Součástí požadované „infrastrukturní unie“ by zadržela měla být i integrovaná dopravní síť zahrnující především společné evropské vysokorychlostní železniční spojení. Mimo modernizačně ekologický aspekt a těsnější propojení evropské osobní i nákladní přepravy je v plánu sjednocení i např. na úrovni vytvoření nové univerzální platformy pro vyhledávání spojení a nákup jízdenek.⁴²⁰

Aby Evropa mohla jako celek co nejvíce konkurovat ostatním globálním aktérům, měla by být dále vytvořena i platforma pro společný výzkum, společné start-upy a inovace od průmyslu po řemeslo. Důležitá je pro Zelené rovněž nejen společná digitalizace, ale i digitální suverenita (vč. společné digitální infrastruktury od výroby až po realizaci) i společný vývoj a regulace umělé inteligence. Chtějí podpořit i společný vesmírný program – evropskou vesmírnou agenturu (ESA).⁴²¹ Celková modernizace ve všech svých aspektech načrtnutých výše je důležitá také pro vybudování vyrovnané pozice s USA i Čínou, ať je řeč o obnovitelných energiích, výzkumu či digitalizaci.⁴²² Zároveň uvádí, že hospodářská politika je současně i politikou bezpečnostní, vidí tak důležitost v geostrategické ochraně důležitých odvětví.⁴²³

Podobně jako SPD považují za nutnost posílit evropský vnitřní trh jakožto společný regulační rámec EU. Ten je centrální nejen pro materiální zajištění obyvatel, ale pomáhá i výše načrtnuté strukturálně ekologické proměně hospodářství, překonávání závislosti na

⁴¹⁹ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 12, 13.

Užití zatím zpravidla jen pro Německo používaného termínu pro přechod k obnovitelným energiím., viz „Energiewende“, *Das Lexikon der Wirtschaft, Bundeszentrale für politische Bildung*, <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/lexikon-der-wirtschaft/159947/energiewende/> (staženo 30.7.2024).

⁴²⁰ *Ibid.*, 30–33.

⁴²¹ *Ibid.*, 21–27.

⁴²² *Ibid.*, 5–8.

⁴²³ *Ibid.*, 7.

surovinových importech, napomáhá odolnosti proti krizím i odbourávání deformací a překážek hospodářské soutěže.⁴²⁴ Požadují tak důslednou politiku hospodářské soutěže, která by zamezila disproporcím ve vlivnosti jednotlivých trhů a zároveň co možná nejvíce zamezila boji o dotace.⁴²⁵ Co je pozoruhodné z hlediska úvah Guérot, pravidla vnitřního trhu zároveň koncipují tak, aby bylo možno mimo ekologii dosáhnout dalších „nadřazených“ cílů – demokracie, materiálního zajištění, sociální spravedlnosti, férových pracovních podmínek. Zajištění férového obchodu však zamýšlí nejen v rámci EU, ale i celosvětově. Unie by tudíž měla opět jednat jako jednotný aktér a celek, ať už působením na reformu WTO či v rámci klimaneutralní strategie CBAM.⁴²⁶

Záměrem Zelených je posunout Evropu od měnové unie k opravdové odolné unii hospodářské. Zavedením různých stabilizačních nástrojů (včetně odstranění možnosti národních vet v dobách krize) tak chtějí zdokonalit nejen dosud nekompletní a krizím náchylnou měnovou unii, ale i unii bankovní (např. celoevropským pojištěním vkladů) a tržní. Vzhledem k provázanosti hospodářství a společnosti s finančními trhy zamýšlí zpevnit finanční systém EU (i s ohledem na zelenou transformaci) a vylepšit finanční akceschopnost EU jako celku.⁴²⁷ Zaprvé, finance nutné na uskutečňování všech potřebných změn chtějí zajistit většími společnými půjčkami, ale zejména vyššími členskými příspěvky států EU. Solidárním prvkem objevujícím se i u SPD by navíc měl být princip, že příjmy vzniklé na základě evropských opatření (např. příjmy z CBAM) případnou z většiny evropskému rozpočtu. Zadruhé (avšak v kontextu této analýzy zejména) chtějí podpořit výrazně objemnější víceletý finanční rámec (VFR)⁴²⁸ pro období 2028–2035, tedy základ *společného rozpočtu* EU. A to v zájmu vytvoření většího manévrovacího prostoru pro nakládání s evropskými prostředky. Chtějí rovněž vytvořit nový velký investiční program, který by měl být platný též od roku 2028.⁴²⁹

⁴²⁴ Pořád tak pracují s vnitroeurovskou soutěží (ač za zpřísněných podmínek), kterou UG považuje za nežádoucí. Srov. kapitola 2.4.4

⁴²⁵ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 15.

⁴²⁶ Ibid., 74–76.

⁴²⁷ Ibid., 17, 18.

⁴²⁸ Více viz „Víceletý finanční rámec“, Fakta a čísla o Evropské unii, *Evropský parlament*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/29/mehrjaehriger-finanzrahmen> (staženo 16.7.2024).

⁴²⁹ Europawahlprogramm 2024, *Bündnis 90/Die Grünen*, 17.

3.4.5 Evropské občanství

Vzhledem k tomu, že posílení současného evropského občanství, resp. posunutí občanství na jinou úroveň, je spojeno se vznikem společného státního celku, nenachází se ani v obsáhlém programu velmi prointegračních Zelených v této souvislosti žádná zmínka. Nicméně na základě záměru dovést integrační proces až směrem k federativní republice lze předpokládat, že v případě úspěchu takového procesu by institut evropského občanství jistě nabyl relevance.

Závěr

Diplomová práce si kladla za úkol analyzovat koncept *Evropské federativní republiky*; stěžejním zájmem výzkumu bylo, zda a nakolik má tento poměrně utopický koncept oporu v realitě. Tedy do jaké míry mají v něm obsažené představy svůj protějšek ve volebních programech vybraných německých stran pro evropské volby 2024. V první teoretické kapitole byly popsány motivy a principy německé evropské politiky; a to jak takové, které se do jisté míry projevují od poválečné Adenauerovy éry až dosud, tak tendence novější. Je zřejmé, že se Německo jakožto jeden z nejvýraznějších hráčů evropské integrace neustále ve své politice drží několika hlavních principů. Mimo zajištění míru, bezpečnosti, blahobytu, demokracie či principů právního státu se typicky orientuje na zásady ordoliberalismu či federalismu. V rámci směřování evropské politiky se dají vysledovat rovněž dlouhodobé tendence, tzv. „Leitbilder“, tedy sociologicko-politologické rámce, ve kterých se německá politika zpravidla pohybuje. Dnešní situaci nejpodobnějším „Leitbildem“ je tzv. *Společenství evropských států* (Europäischer Staatenbund) založený na mezivládním (intergovernmentalistickém) principu. Maastrichtská smlouva zase kupříkladu zakotvením prvku subsidiarity zahrnovala prvky „Leitbildu“ *Evropy regionů*. Dnes se v radikálních euroskeptických představách často setkáváme s kontrastním „Leitbildem“ *Evropské pevnosti*, vztahujícím se ke snaze nacionálního vymezení a uzavření okolním státům. Pro poválečné období bylo typické a až do německého znovusjednocení převládající směřování k federalizaci Evropy, tedy tzv. „Leitbild“ *Spojených států evropských*. Vize *evropského spolkového státu* však postupem času ustoupila do pozadí, s výjimkou své malé „renesance“ v souvislosti s tvorbou evropské ústavy na přelomu tisíciletí.

Na posledně zmíněnou federalistickou vizi navazuje i koncept „Evropské republiky“ německé politoložky Ulrike Guérot. Jak bylo nastíněno, je tento její několik let starý koncept nezávislý na současných konspiračních a desinformativních postojích Guérot, intelektuálky, která se dostala na scení. Zabývala se tehdy mnohovrstevnatou problematikou toho, co by bylo potřeba podniknout, aby se Evropa mohla nejen institucionálně spojit v jeden stát, nýbrž rovněž stát se svébytným národem. Národ podle ní i podle uznávaných badatelů v zásadě netvoří nacionalisty zneužívané atributy, jako jazyk, kultura, velmi vágní pojem etnicity či identity, nebo dokonce současný stát. V nepoměrně zásadnější míře jsou národotvornými a ve výsledku i státotvornými prvky vzájemná občanská, ale i institucionalizovaná *solidarita*

(tedy sociálně integrovaná společnost), dále rovná *občanská a politická práva, společná mocenská projekce, společná ekonomika a průmysl*, a nakonec zastřešující homogenní a plnohodnotné *evropské občanství*. Uvedené „kategorie“ však nejsou politoložkou prezentovány právě v takovéto podobě, ale byly z její studie vyabstrahovány jakožto součást výzkumu. Sloužily v rámci této práce – diskurzivní analýzy – jako podklad a rámec pro rozbor volebních programů čtyř německých stran, které vyšly z evropských voleb 2024 jako nejsilnější. Jsou to *CDU/CSU, AfD, SPD* a *Bündnis 90/Die Grünen*. V rámci analýzy programů vybraných stran jsem tedy sledoval zmíněné „celoevropské“ parametry, nikoliv takové, které s tématem práce nesouvisely (ač jsou třeba z jiného pohledu podstatné). Už z rozsahu jednotlivých kapitol v rámci rozboru pak bylo zčásti patrné, které oblasti pokládá ta která strana za důležité a v čem naopak nelze očekávat větší progres ve směru k těsnějšímu propojení.

Analýza programů ukázala, že zdaleka největší míra integračních snah se vyskytuje u Zelených. O všech zkoumaných tématech uvažují pokročile celoevropsky a různorodé aspekty evropské integrace zpracovávají zdaleka nejrozsáhleji a nejpodrobněji (tomu odpovídá i značná délka jejich volebního programu). Jejich přihlášení k dalekosáhlému prohlubování integrace začíná již důkladným rozpracováním prvků sociálního státu, tedy v parafrázi na *UG solidárního společenství*. Rovněž SPD, která sociální jistoty dlouhodobě prosazuje, naplňuje ve velké míře kategorii *solidarity a sociální integrace* i v souvislosti se stále vládoucí „polykrizí“. V rámci programu AfD je oproti tomu zjevná, nejen v otázkách solidarity, zcela opačná tendence. V souladu s běžnými požadavky populistických hnutí dávají na sociální zajištění obyvatel důraz, nicméně výlučně v mezích jednotlivých národních států. Jakoukoliv sociální unii, či dokonce sdílení nákladů odmítají. Tento pohled částečně sdílí i s konzervativní CDU/CSU, která klade důraz na sociální odpovědnost jednotlivých států; například tak odmítá zamýšlené a rovněž v eseji politoložky Guérot diskutované evropské pojištění v nezaměstnanosti.

V oblasti občanských a politických práv zůstává názorové rozložení podobné. Významným momentem je důraz Zelených ve všech zkoumaných oblastech na roli Evropského parlamentu jakožto součásti vůle přiznat evropským občanům plošně co největší politická práva. Význam a posílení akceschopnosti EP, ač ne v takové míře, vnímají jako důležité i sociální demokraté. CDU/CSU se o něm nezmiňuje, ač „silnou demokracii“ i

zásady právního státu výslovně podporuje. Opozici opět představuje extremistická AfD, která vzhledem k hodnocení Unie jakožto rozpadlého „nedemokratického“ konstruktů a požadavku na její redukci na hospodářské společenství států, chce EP jakož i velkou část ostatních evropských institucí rozpustit.

Zajímavá situace nastává u kategorie *bezpečnosti a společné mocenské projekce*, ke které se shodně všechny čtyři strany vyjadřují poměrně obsáhle. CDU/CSU, SPD i Bündnis 90/Die Grünen považují vnější i vnitřní bezpečnost a za důležitý faktor, obojí v úzké a provázané spolupráci členských států. V rámci vnější bezpečnosti shodně apelují na účinnější zahraniční politiku, bezpečnostní strategie (vč. té vůči Číně), vývoj transatlantického vztahu i efektivnější (a zároveň humánní) řešení problému migrace. Zdůrazňované společné evropské cíle a strategie pak představují podstatný aspekt v integračním procesu a na cestě ke společnému státu. Naopak v rámci poměrně úzkého obzoru AfD zabírá většinu prostoru věnovanému bezpečnosti a mocenské projekce obrana proti migraci a ochrana vnějších hranic (v souladu s „Leitbildem“ *pevnost Evropa*). Strategická, zahraničněpolitická i vojenská otázka by dle strany měla být věcí národních států, ty by rovněž měly uzavírat samy mezistátní dohody a nebyť nijak vázány na společnou integraci.

Společná ekonomika a průmysl pak zaujímá u všech stran významné až nejvýznamnější místo. AfD, která chce Evropu koncipovat jen jako hospodářský svazek, věnuje ekonomice a hospodářství velkou část svého programu, o větší integraci však nemůže být řeč. Odmítá společnou měnu, bankovní unii či sdílení dluhu (v tom se nicméně rovněž shodují s konzervativní CDU/CSU). Jejich požadavkem je hospodářské uskupení založené na volném obchodu a podporující hospodářskou soutěž, avšak opět svébytných státních jednotek, které spolu kooperují jen na minimální úrovni. V záměru tří ostatních stran podporovat konkurenceschopnost a soutěž všech evropských podniků není nijak rozpracována myšlenka zabránění nežádoucí soutěživosti mezi jednotlivými členskými státy. Tuto myšlenku nicméně považuje UG ve svém konceptu za podstatnou. Nejen v hospodářství je důležitým prvkem u všech stran mimo AfD ochrana klimatu (extremistická strana naopak klimatickou krizi popírá a většinu opatření oponuje) a její společná koncepce, ať už na poli hospodářství, energetiky dopravy či výzkumu.

Poslední zvolená kategorie, a to plnohodnotné *evropské občanství*, se neobjevuje ani u jedné strany. Vezmeme-li však v potaz komplexní proevropskou politiku strany *Bündnis 90/Die Grünen*, která výslovně cílí na postupné vytvoření evropské federativní republiky, lze konstatovat, že i k tomuto bodu má latentně ze všech zkoumaných stran nejbliže.

Pro přehledné znázornění výskytu jednotlivých argumentů a strukturálních aspektů u každé ze čtyř stran jsem vytvořil následující orientační tabulku. Ke každé kategorii je vybráno několik oblastí či přímo konkrétních opatření, která jsou v souladu se zkoumaným konceptem a které alespoň jedna ze stran zmiňuje (mimo evropské občanství).

Tabulka 1: Rozložení programových bodů mezi jednotlivými stranami

	CDU/CSU	AfD	SPD	Bündnis 90 / Die Grünen
1) Evropská solidarita/sociální jistoty				
<i>1a) Sociální práva, standardy</i>				
Dobrá práce/rovné prac. podm.	+	–	+	+
Minimální mzda	0	–	+	+
Dostupné bydlení	0	–	+	+
Práva dětí	+	–	+	+
Genderová rovnoprávnost	+	–	+	+
Boj proti ostatní diskriminaci	0	–	+	+
<i>1b) Evr. soc. unie – sdílení soc. nákl.</i>				
Evr. pojištění v nezaměstnanosti	–	–	+	+
Evr. sociální pojištění	0	–	+	+
Evr. průkaz sociálního pojištění	0	0	+	+
Evr. průkaz hendikepovaných	+	0	+	+
<i>1c) Zdravotnická unie</i>				
Společné evropské pojištění	–	–	+	0
Sdílení dat pacientů	+	–	+	+
<i>1d) Věda a vzdělávání</i>				
Rovné právo na vzdělání	+	–	+	+

Studijní mobilita	+	–	+	+
Společný evropský výzkum a inovace	+	–	+	+
2) Evropská občanská/politická práva				
Právní stát a lidská práva	+	0	+	+
Posílení pravomocí EP	+	–	+	+
Princip kvalifikované většiny	+	0	+	+
Občanská společnost	0	0	+	+
Blížkost politiky občanovi	+	0	+	+
3) Společná bezpečnost/moc. projekce				
<i>3a) Vnější bezpečnost</i>				
Společná obranná politika/obránná unie	+	–	+	+
Funkce evr. komisaře pro obranu	+	0	0	0
Společná armáda	0	–	+	0
Posílení Frontexu (finanční či personální)	+	+	0	0
Společná azylová politika	+	–	+	+
Spolupráce zpravodajských služeb	0	0	0	+
Kosmický a satelitní program	+	0	0	+
<i>3b) Vnitřní bezpečnost</i>				
Posílení policejní spolupráce	+	–	+	+
Boj proti kriminalitě, násilí, terorismu	+	–	+	+
Ochrana obětí násilí	0	0	+	+
Boj proti nenávisti	+	0	+	+
Schengenský prostor/unie mobility	+	–	+	+
Digitální unie, společný postup v otázkách digitalizace, přístupu k informacím, ochrana dat	+	–	+	+
<i>3c) Zahraniční politika</i>				
Společná evropská zahraniční politika	+	–	+	+
Evropský ministr zahraničí	0	0	0	+
Společná (de-risking) strategie vůči Číně	+	–	+	+
Prohlubování transatlantic. partnerství	+	–	+	+

4) Společná ekonomika, průmysl				
Vnitřní trh, hospodářská unie	+	+	+	+
Společný rozpočet	–	–	+	+
Bankovní unie	+	–	+	+
Sdílení dluhu	–	–	+	+
Měnová unie	+	–	0	+
Společná průmyslová a surovin. strategie	+	–	+	+
Energetická (udržitelná) unie	+	–	+	+
Infrastrukturní unie	+	–	+	+
Technologie budoucnosti	+	–	+	+
Cirkulární ekonomika	+	0	+	+
Společná ochrana spotřebitele	+	–	+	+
<i>4a) Ochrana klimatu</i>				
Společná klimatická strategie	+	–	+	+
Společná klimatická diplomacie	0	–	+	+
Další různorodá společná opatření	+	–	+	+
5) Plnohodnotné evropské občanství				
	0	0	0	0
6) Další; evropská integrace				
Federální uspořádání Evropy	0	–	0	+
Evropská „společná veřejnost“	0	0	+	+
Podpora regionů	+	+	+	+
Podpora principu subsidiarity	+	+	+	+
Společná vzpomínková kultura	0	0	0	+
Ochrana EU před extremisty a populisty	+	0	+	+

Zdroj: autor

Vysvětlivky:

+ ... požaduje/navrhuje/prohlubuje;

– ... odmítá/nepodporuje/redukuje/podporuje jen v rámci národních států;

0 ... nezmiňuje

Ač evropský federalismus není zdaleka prioritou, jak bylo rozebráno v hlavní části práce, a ponecháme-li stranou také otázku, zda je reálnou perspektivou evropské integrace, je možné na základě analýzy konstatovat následující. Tři ze čtyř nejsilnějších německých stran se v rámci svých programových bodů hlásí k větší či menší míře evropské integrace. Jejich proklamované záměry v mnohém, u Zelených takřka kompletně, otevírají alespoň teoretickou cestu k hypotetickému utvoření evropského národního státu. Případný budoucí výzkum navazující na zjištění předložená v této diplomové práci by se tak mohl týkat reálných výsledků, kterých bylo v rámci pětiletého volebního období docíleno a zda se EU v integračním procesu dále posunula, či zda došlo ke stagnaci, případně dokonce regresi. To však záleží na mnoha faktorech, jak vnitroeurospkých, tak neméně podstatně i globálních.

Summary

The aim of the thesis was to analyze the concept of the European Federal Republic; the main interest of the research was whether and to what extent this rather utopian concept is based on reality. In the first theoretical chapter, the motives and principles of German European policy were described; both those that have been manifested from the post-war Adenauer era until now, and more recent tendencies. It is evident that Germany, as one of the most prominent players in the European integration, has consistently adhered to several guiding principles in its policy. Apart from ensuring peace, security, welfare, democracy, or the rule of law, it typically focuses on the principles of ordoliberalism or federalism. Within the direction of its European policy, it is also possible to trace long-term tendencies, the so-called "Leitbilder". These are the sociological and political frameworks within which German policy usually operates. The "Leitbild" that is most similar to the current situation is the so-called "*Community of European States*" (Europäischer Staatenbund), which is based on the principle of intergovernmentalism. The Maastricht Treaty, for example, by enshrining the element of subsidiarity, incorporated elements of the "Leitbild" of the "*Europe of the Regions*". Today, in radical Eurosceptic movements, we often encounter the contrasting "Leitbild" of the so-called "*European Fortress*", which refers to the desire for isolation from neighboring states. Typical of the post-war period, and prevalent until German reunification, was the move towards the federalization of Europe, the "Leitbild" of the "*United States of Europe*". Over time, however, the vision of a European federal state receded into the background, except for its "renaissance" in the context of the development of the European Constitution at the turn of the millennium.

Ulrike Guérot's concept of the "European Republic" is also based on the latter federalist vision. As outlined above, this concept, which dates back several years, is independent of the current conspiratorial and disinformative positions of Guérot. At the time, she was concerned with the multifaceted question of what needed to be done for Europe not only to unite institutionally into a single state, but also to become a nation in its own right. A nation, she and respected scholars have argued, is not essentially constituted by the attributes misused by nationalists, such as language, culture, the very vague notion of ethnicity or identity, or even the current state units. Far more fundamental to nation-building, and ultimately to state-building, are *institutionalized solidarity* (i.e., a socially integrated

society), as well as equal *civil and political rights*, *a common projection of power*, *a common economy and industry*, and a universal *European citizenship*. However, these "categories" are not presented by Guérot in this form but have been abstracted from her study as part of this research. They have served in this thesis - a discursive analysis - as a basis and framework for analyzing the electoral programmes of the four German parties that emerged as the strongest in the 2024 European elections. These are the CDU/CSU, the AfD, the SPD and the Bündnis 90/Die Grünen. Thus, in the analysis of the programmes of the selected parties, I have followed the aforementioned "European" parameters, not those that were not related to the topic of the thesis (although they may be relevant from another perspective). The length of the individual chapters within the analysis partly revealed which areas each party considered important and where, on the contrary, further progress towards closer integration cannot be expected.

The analysis of the programmes showed that by far the highest level of integration efforts is found by the Greens. They approach all the discussed issues in a highly pro-integrationist way and treat the various aspects of European integration in by far the most comprehensive and detailed way (this is also reflected in the considerable length of their electoral programme). Their commitment to a far-reaching integration already begins with a thorough elaboration of the elements of the welfare state. The SPD, which has long advocated the social security, also fulfils the category of *solidarity and social integration* to a large extent, the more so in the context of the still prevailing "polycrisis". Meanwhile, the AfD's programme shows a completely opposite tendency, not only in terms of solidarity. In line with the usual demands of populist movements, they emphasize the social security, but exclusively within the borders of the individual nation-states. They reject any kind of social union or even cost sharing. They partly share this view with the conservative CDU/CSU, which emphasizes national social responsibility; for example, they reject the European unemployment insurance discussed in the Guérot's essay.

In the area of *civil and political rights*, the opinions remain similarly distributed. A significant point is the emphasis that the Greens place on the role of the European Parliament in all the areas examined in order to grant European citizens as many common political rights as possible. The importance and strengthening of the EP's capacity to act is also considered important by the Social Democrats. The CDU/CSU does not mention it, although it explicitly

supports "strong democracy" and the rule of law. The opposition is again represented by the extremist AfD, which, given its assessment of the Union as a broken "undemocratic" construct, wants to dissolve the EP as well as a large part of the other European institutions.

The category of *security and common power projection*, on which all four parties agree to comment quite extensively, brings interesting results. The CDU/CSU, SPD and Bündnis 90/Die Grünen consider both external and internal security to be important factors, both in a close and coherent cooperation between the member states. Regarding external security, they unanimously call for a more effective common foreign policy, common security strategies (including China strategy), the development of the transatlantic relations and a more effective (and humane) solution of the migration crisis. The emphasized common European objectives and strategies are an essential aspect of the integration process and of a state-building. On the other hand, within the AfD's relatively narrow horizons, the defense against migration and the protection of the external European borders (in line with the "Leitbild" "Fortress Europe") occupy most of the space given to security and power projection. According to the party, strategic and foreign policy and military issues should be a matter of the nation-states, which should also conclude their own interstate agreements and should not be bound in any way by common integration.

The *(common) economy and industry* then occupy an important place for all the parties. The AfD, which claims that Europe should only be an economic union, devotes a large part of its programme to the economy and the industry. However, without any aspect of greater integration. It rejects a common currency, a banking union or debt sharing (on this point, however, also the conservative CDU/CSU has a similar view). They adhere solely to a free trade union based on sovereign and independent states cooperating with each other only in a minimalist way. The intention of the other three parties to promote conditions for a fair competition for all European enterprises does not fully correspond to the idea of Guérot, who claims that an unwanted competition between member states should be avoided. Not only regarding the economic sphere (but also including industry, energy, transport, or research), common climate protection is an important issue for all the parties - except the AfD. This extremist party, on the other hand, denies the climate crisis and opposes most of the measures.

The last category, that is the full-fledged *European citizenship*, is not mentioned by any of the examined parties. However, if we consider the intended complex pro-European policy of Bündnis 90/Die Grünen which aims at the gradual construction of the European federal republic, we can suppose that even the Greens' attitude towards the European citizenship may be positive. In order to provide a clear overview of the measures envisaged by each of the parties I have created a table containing several items from each of the aforementioned structural categories derived from the concept.

Despite the fact that the European federalization is far from being a priority (as we could observe in the thesis) and leaving aside the question of whether a federalization is a feasible perspective for the European integration, we can conclude, that three of the four examined parties deal with the European integration in a more or less comprehensive way. Their aims pave the way for the hypothetical construction of a European nation-state. Possible further research on the findings of this thesis could deal with the future outcomes of the now commencing European term of office and whether the EU will progress in its integration, or whether it will come to a standstill or even regress. However, this will depend on many aspects, both internal and global.

Zdroje

Primární zdroje

1. *AfD*. „Europa neu denken!“. Europawahlprogramm 2024. https://afd-bw.de/afd-bw/wahlprogramme/AfD-Europawahlprogramm%202024_web.pdf (staženo 7.7.2024).
2. *Bundesministerium des Innern und für Heimat*. „Polizeiliche Kriminalstatistik 2023 Ausgewählte Zahlen im Überblick“. https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/sicherheit/pks-2023.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (staženo 18.7.2024).
3. *Bündnis 90/Die Grünen*. „Europas Versprechen erneuern“. Europawahlprogramm 2019. https://cms.gruene.de/uploads/assets/B90GRUENE_Europawahlprogramm_2019_barrierefrei.pdf (staženo 23.7.2024).
4. *Bündnis 90/Die Grünen*. „Was uns schützt“. Europawahlprogramm 2024. https://cms.gruene.de/uploads/assets/20240306_Reader_EU-Wahlprogramm2024_A4.pdf (staženo 16.7.2024).
5. *CDU/CSU*. „Mit Sicherheit Europa. Für Ein Europa, das schützt und nützt“. Wahlprogramm von CDU und CSU zur Europawahl 2024. https://www.europawahl.cdu.de/sites/www.europawahlprogramm.cdu.de/files/docs/europawahlprogramm-cdu-csu-2024_0.pdf (staženo 19.7.2024).
6. *Die Bundesregierung*. „Kanzlerin im Interview mit europäischen Zeitungen. ‚Was gut für Europa ist, war und ist gut für uns‘“, 27. června 2020, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/interview-kanzlerin-sz-1764690> (staženo 2.2. 2024).
7. *Die Bundesregierung*. „Koalitionsvertrag zwischen SPD, Bündnis 90/Die Grünen und FDP“. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/gesetzesvorhaben/koalitionsvertrag-2021-1990800> (staženo 20.7.2024).
8. *Die Bundesregierung*. „Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel zum Haushaltsgesetz 2012 vor dem Deutschen Bundestag am 7. September 2011 in Berlin“. 7.9.2011. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/newsletter-und-abos/bulletin/rede-von-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel-802338> (staženo 28.7.2024).
9. *Die Bundeswahlleiterin*. „Europawahl 2024“. <https://www.bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse/bund-99.html> (staženo 16.7.2024).
10. GUÉROT, Ulrike. *Co je to národ? Od Evropy národů k národu Evropanů*. Praha: Prostor, 2021.
11. *European Democracy Lab*. Webové stránky think-tanku. <https://www.europeandemocracylab.org> (staženo 11.7.2024).

12. *European Democracy Lab*. „Mission statement“. <https://www.europeandemocracylab.org/mission> (staženo 11.7.2024).
13. *European Republic*. <https://european-republic.eu/en/#why> (staženo 11.7.2024).
14. *European Union*. „All surveys“. Eurobarometr. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/browse/all> (staženo 29.7.2024).
15. *European Union*. „Citizenship and democracy“. Eurobarometer. Prosinec 2023. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2971> (staženo 24.7.2024).
16. *European Union*. „Déclaration Schuman – mai 1950“. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_fr (staženo 14.7.2024).
17. *European Union*. „Schuman-Erklärung von Mai 1950“. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_de (staženo 14.7.2024).
18. *Evropská komise*. „Čína“. Mezinárodní partnerství. https://international-partnerships.ec.europa.eu/countries/china_en?prefLang=cs&etrans=cs (staženo 15.7.2024).
19. *Evropská komise*. „José Manuel Durão Barroso. Předseda Evropské komise. Projev o stavu Unie. 2012. Plenární zasedání Evropského Parlamentu. Štrasburk 12.9.2012“. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/SPEECH_12_596 (staženo 29.7.2024).
20. *Evropský parlament*. „Výsledky evropských voleb 2024. Ustavující zasedání - 23.7.2024“. <https://results.elections.europa.eu/cs/> (staženo 20.7.2024).
21. *Evropský parlament. Zpravodajství*. „Deal reached on new carbon leakage instrument to raise global climate ambition“. Tisková zpráva. 13.12.2022. <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20221212IPR64509/deal-reached-on-new-carbon-leakage-instrument-to-raise-global-climate-ambition> (staženo 16.7.2024).
22. *Evropský parlament. Zpravodajství*. „EU Treaties reform: MEPs submit proposals to strengthen EU capacity to act“. Tisková zpráva. 15.10.2023. <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20231023IPR08163/eu-treaties-reform-meps-submit-proposals-to-strengthen-eu-capacity-to-act> (staženo 14.7.2024).
23. *Evropská rada – Rada Evropské unie*. „Posílení úlohy orgánů pro rovné zacházení v celé EU: Rada přijala dvě směrnice“. Tisková zpráva. 7.5.2024. <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2024/05/07/strengthening-the-role-of-equality-bodies-across-the-eu-council-adopts-two-directives/> (staženo 15.7.2024).
24. *Evropská rada – Rada Evropské unie*. „Prosazování silnější sociální Evropy“. 2021. <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/social-europe/> (staženo 14.7.2024).

25. *Evropská rada – Rada Evropské unie*. „Přiměřené minimální mzdy v EU“. <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/adequate-minimum-wages/> (staženo 14.7.2024).
26. *Evropská rada – Rada Evropské unie*. „Závěry Evropské rady o Číně, 30. června 2023“. Tisková zpráva. 30.6.2023. <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2023/06/30/european-council-conclusions-on-china-30-june-2023/> (staženo 15.7.2024).
27. *Evropská unie*. „Report on the final outcome“. Conference on the Future of Europe. Květen 2022. <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20220509RES29121/20220509RES29121.pdf> (staženo 14.7.2024).
28. HANDL, Vladimír. V osobním nepublikovaném rozhovoru s autorem. 7.2.2024.
29. *SPD*. „Gemeinsam für ein starkes Europa.“ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024. https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/EuroDel/20240128_Europaprogramm.pdf (staženo 19.7.2024).
30. ŠLOSARČÍK, Ivo. V osobním rozhovoru s autorem v rámci přednášky „Politika a mezinárodní vztahy“ na FSV UK. 13.12.2023.
31. ŠLOSARČÍK, Ivo. „Stát a suverenita“. On-line přednáška č. 6 v rámci kurzu Politika a mezinárodní vztahy 2023/24 na FSV UK. Kurz dostupný z <https://dl3.cuni.cz/enrol/index.php?id=85> (staženo 15.1.2024).
32. WEISS, Tomáš. „Aktérství v mezinárodních vztazích“. On-line přednáška č. 4 v rámci kurzu Politika a mezinárodní vztahy 2023/24 na FSV UK. Kurz dostupný z <https://dl3.cuni.cz/enrol/index.php?id=85> (staženo 15.1.2024).

Sekundární literatura

33. BALA, Christian. „Der Begriff der Nation“. *Bundeszentrale für politische Bildung*, <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/handwoerterbuch-politisches-system/202074/nation/> (staženo 12.7.2024).
34. BECKER, Peter. “Germany as the European Union’s Status Quo Power? Continuity and Change in the Shadow of the Covid-19 Pandemic”. In *Journal of European Public Policy* 30, č. 8 (8. června 2022): 1473–1493, <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2085770> (staženo 28.7.2024).
35. BENEŠ, Vít. „Diskurzivní analýza“. In *Jak zkoumat politiku*, ed. Petr Drulák. Praha: Portál, 2008, 92–124, https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/503754/mod_resource/content/1/drulak_jak_zkoumat_politiku.pdf (staženo 29.7.2024).
36. BÖTTGER, Katrin a Mathias JOPP. „Grundlinien deutscher Europapolitik“. In *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021, 13–30.

37. BULMER, Simon a William, PATERSON. *Germany and the European Union: Europe's reluctant hegemon?* London: Bloomsbury Publishing, 2018.
38. Bundeszentrale für politische Bildung. „Energiewende“. Das Lexikon der Wirtschaft. <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/lexikon-der-wirtschaft/159947/energiewende/> (staženo 30.7.2024).
39. DE GRUYTER, Caroline. *Das Habsburgerreich – Inspiration für Europa?* Wien: Böhlau Verlag, 2022.
40. EBERLE, Jakub. „Rozpolcená mocnost: úvod a teoretický rámec“. In *Rozpolcená mocnost. Krize a rozpory německé zahraniční politiky*, Jakub Eberle, Vladimír Handl. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2020, 8–30.
41. EBERLE, Jakub. „Zahraněněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky SRN Spolkové republiky Německo“. In *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*, ed. Vladimír Handl. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, 76–91.
42. GROBE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“. In *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021, 33–53.
43. MAULL, Hans W. „Germany and the Use of Force: Still a ‚Civilian Power‘?“. *Survival* 42, č. 2 (léto 2000): 56–80, <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2019/01/Maull-Germany-and-the-Use-of-Force.pdf> (staženo 28.7.2024).
44. MARDELL, Jacob. „Towards a common European China strategy? Mapping EU Member States' policy documents on China“. *Heinrich-Böll-Stiftung European Union*, říjen 2023, https://eu.boell.org/sites/default/files/2023-12/study_china_strategies_final_web.pdf (staženo 15.7.2024).
45. MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela. *Germany and the European Union: How the Chancellor Merkel Shaped Europe*. Cham: Springer International Publishing, 2022.
46. LIPPERT, Barbara, a Otto SCHMUCK. „Europapolitische Leitbilder: Wissenschaftliche Glasperlenspiele Oder Notwendiger Kompaß?“ *Integration* 13, č. 1 (1990): 35–42, <http://www.jstor.org/stable/24219621> (staženo 28.1.2024).
47. SCHIMMELFENNIG, Frank. „Deutschland in der Europäischen Union: Hegemonie, intergouvernementalismus, status-quo-macht“. In *Handbuch zur deutschen Europapolitik*, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021, 563–577.
48. SCHMUCK, Otto. „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“. *Bundeszentrale für politische Bildung*, 17. prosince 2020, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/europaeische-union-345/324573/motive-und-leitbilder-der-europaeischen-einigung/> (staženo 8.1.2024).

49. THIELE, Matthias. „Die Leitbilder der CDU-Europapolitik von Helmut Kohl bis Angela Merkel“. Seminární práce, Free University of Berlin, 2003.
<https://www.grin.com/document/21823> (staženo 15.12.2023).

Internetové články a zdroje

50. BODKORB, Mathias. „Ulrike Guérot für Kandidatur offen. Wagenknecht sammelt Kandidaten für Europawahl“. *Cicero*, 20.8.2023, <https://www.cicero.de/innenpolitik/ulrike-guerotbei-partei-grundung-dabei-wagenknecht-sammelt-kandidaten-fur-europawahl> (staženo 21.7.2024).
51. BRASCHE, Ulrich. „Ever Closer Union? Wie sich die EU produktiv weiterentwickeln kann“. *Bundeszentrale für politische Bildung*, 29.5.2020, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/310569/ever-closer-union/> (staženo 5.7.2024).
52. ČAPKOVÁ, Tereza. „Vlaková nehoda urychlí zavedení ETCS v Pardubicích, ale i jinde“. *Ekonomický deník*, 13.6.2024, <https://ekonomickydenik.cz/vlakova-nehoda-urychli-zavedeni-etcs-v-pardubicich/> (staženo 18.7.2024).
53. DAVIES, Franziska a Anna Veronika WENDLAND. „Guérot & Co: Pro-Russische Verschwörungsmythen im deutschen Buchmarkt“. *Volksverpetzer*, 15.9.2023, <https://www.volksverpetzer.de/analyse/guerot-pro-russische-verschwoerungsmythen-buchmarkt/> (staženo 11.7.2024).
54. DE HOOP SCHEFFER, Alexandra. „Emmanuel Macron Runs the Risk of Isolating France in Europe“. *German Marshall Fund*, 13.6.2024, <https://www.gmfus.org/news/emmanuel-macron-runs-risk-isolating-france-europe> (staženo 13.7.2024).
55. *Deutschlandfunk.de*. Rechtsruck in Europa. Die Rechtsaußen-Parteien gewinnen an Einfluss“, 22.5.2024, <https://www.deutschlandfunk.de/rechtspopulismus-rechtsextremismus-europa-rechtsruck-100.html> (staženo 8.7.2024).
56. *Equinet*. „A milestone for equality rights in Europe: directives on standards for equality bodies adopted!“ 7.5.2024. <https://equineteurope.org/a-milestone-for-equality-rights-in-europe-directives-on-standards-for-equality-bodies/> (staženo 15.7.2024).
57. FIX, Liana, a Michael KIMMAGE. „Trump’s Threat to Europe. His First Term Tested the Transatlantic Relationship—but His Second Would Break It“. *Foreign Affairs*, 22.3.2024, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/trumps-threat-europe> (staženo 14.7.2024).
58. GEHRKE, Tobias, Filip MEDUNIC. „Fortune favours the bold: Upgrading the EU’s geo-economic strategy“. *European Council on Foreign Relations*, 27.6.2024, <https://ecfr.eu/publication/fortune-favours-the-bold-upgrading-the-eus-geo-economic-strategy/> (staženo 15.7.2024).
59. GENOVESE, Vincenzo. „Reforming the European treaties, the challenge facing 2024“. *Euranet Plus News Agency*, 11.1.2024, <https://euranetplus-inside.eu/reforming-the-european-treaties-the-challenge-facing-2024/> (staženo 15.7.2024).

60. GUTTENBERG, Lucas. „Ein Haushalt für die Eurozone - was soll das?“. *Jacques Delors Institut Berlin – Bertelsmann Stiftung*, 27.6.2018, <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/publikationen/publikation/did/ein-haushalt-fuer-die-eurozone-was-soll-das> (staženo 11.7.2024).
61. *HaushaltSteuerung.de*. Lexikon zur öffentlichen Haushalts- und Finanzwirtschaft. „Leitbild“. <https://www.haushaltssteuerung.de/lexikon-leitbild.html> (staženo 11.12.2023).
62. HESS, Amandine. „Does the European Union have the resources to match its ambitions?“. *Euronews*, 31.3.2024, <https://www.euronews.com/2024/03/31/does-the-european-union-have-the-resources-to-match-its-ambitions> (staženo 19.7.2024).
63. KISSLER, Alexander. „Kündigung nach Plagiatsvorwürfen: Universität Bonn trennt sich von Ulrike Guérot“. *Neue Zürcher Zeitung*, 24.2.2023, <https://www.nzz.ch/international/ulrike-guerot-universitaet-bonn-trennt-sich-von-der-politologin-ld.1727611> (staženo 11.7.2024).
64. KRASSTEV, Ivan, Mark LEONARD a Susi DENNISON. „What european really want“. *European Council on Foreign Relations*, 16.4.2019, https://ecfr.eu/special/what_europeans_really_want_five_myths_debunked/ (staženo 29.7.2024).
65. KRAUEL, Torsten. „Als Kohl die "Vereinigten Staaten von Europa" plante“. *Welt.de*, 30.8.2012, <https://www.welt.de/kultur/literarischewelt/article108870460/Als-Kohl-die-Vereinigten-Staaten-von-Europa-plante.html> (staženo 28.7.2024).
66. LADURNER, Ulrich. „Ursula von der Leyen: Präsidentin der falschen Erwartungen“. *Zeit Online*, 18.7.2024, https://www.zeit.de/politik/ausland/2024-07/ursula-von-der-leyen-eu-kommission-praesidentin-wiederwahl-erwartungen?mj_campaign=nl_ref& mj_content=zeitde_text_link_x& mj_medium=nl& mj_source=int_zonaudev_Was%20jetzt%3F (staženo 19.7.2024).
67. *Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg*. „Sperrklausel für Europawahlen“. <https://www.europawahl-bw.de/sperrklausel> (staženo 16.7.2024).
68. MALOVEC, Michal. „Zahraniční politika: cíle, nástroje a dosažené výsledky“. Fakta a čísla o Evropské unii. *Evropský parlament*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements> (14.7.2024).
69. MAZUR, Sylwia K. "Doubtful Ally or Ally Full of Doubts? The Course of Transatlantic Relations under Donald Trump's Presidency". *Studia Europejskie – Studies in European Affairs* 2 (2020): 9–23, <https://doi.org/10.33067/SE.2.2020.1> (staženo 14.7.2024).
70. MÜLLER, Torsten, Thorsten SCHULTEN. „Die Europäische Mindestlohn-Richtlinie: Paradigmenwechsel für ein soziales Europa“. *AK Wien*, března 2023, https://wien.arbeiterkammer.at/interessenvertretung/eu/infobrief/IB23_1_Artikel01_Europaeische_Mindestlohn-Richtlinie.html (staženo 29.7.2024).

71. NEUHANN, Florian. „Studie vor Europawahl: Unternehmenschefs sehen hohes Risiko in AfD“. *ZDF*, 21.5.2024, <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/afd-wirtschaft-risiko-europawahl-100.html> (staženo 18.7.2024).
72. NEUERER, Dietmar. „Europawahlkampf: Wie Experten die Wirtschaftspolitik der AfD bewerten“. *Handelsblatt*, 20.4.2024, <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/gefahrdet-die-afd-deutschlands-wirtschaft-alle-fragen-und-antworten/100032329.html> (staženo 18.7.2024).
73. PAQUÉ, Karl-Heinz. „Rückkehr zur Realität. Der Sinkflug der Grünen bei der Europawahl ist ein Wegweiser für die Politik: Zeitenwende auch beim Zeitgeist“. *Friedrich Naumann Stiftung*, <https://www.freiheit.org/de/europawahl-2024-rueckkehr-zur-realitaet> (staženo 20.7.2024).
74. PINGEN, Anna. „EP proposed ammendments to EU treaties“. *Eucrim*, 20.12.2023, <https://eucrim.eu/news/ep-proposed-amendments-to-eu-treaties/> (staženo 15.7.2024).
75. POSTHOFEN, Martha a Friedrich SCHMID. „Gerechter. Sozial. Weniger Ungleich: Was die Deutschen von Europa erwarten“. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2018, <https://library.fes.de/pdf-files/fes/14913-20190402.pdf> (staženo 29.7.2024).
76. SCHMIDT, Martin. „AfD wollte EU nur "aus Versehen" auflösen“. *Tagesschau.de*, 14.7.2023, <https://www.tagesschau.de/inland/afd-eu-100.html> (staženo 29.7.2024).
77. *Spiegel.de*. „Scholz legt Plan für europäische Arbeitslosenversicherung vor“. 17.10.2018, <https://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/olaf-scholz-legt-plan-fuer-europaeische-arbeitslosenversicherung-vor-a-1233695.html> (staženo 5.7.2024).
78. *Tagesschau.de*. „Regierungserklärung im Bundestag. „Europa muss eine Stabilitätsunion werden“. 26.10.2011, <https://www.tagesschau.de/wirtschaft/rettungsschirm-ts-112.html> (staženo 28.7.2024).
79. VINOCCUR, Nicholas. „How Le Pen turned respectable (and why you shouldn't be fooled)“. *Politico*, 12.2.2024, <https://www.politico.eu/article/marine-le-pen-turned-respectable-france-presidential-election/> (staženo 14.7.2024).
80. VOLLMER, Frank. „Nach dem Nationalstaat“. *RP-online*, 22.4.2019, https://rp-online.de/politik/deutschland/eu-und-brexit-nach-dem-nationalstaat_aid-38247993 (staženo 4.7.2024).
81. *Zeit Online*. „Hubertus Heil kündigt Initiative für europäischen Mindestlohn an“. 12.1.2019, <https://www.zeit.de/wirtschaft/2019-01/arbeitsminister-hubertus-heil-initiative-mindestlohn-eu> (staženo 5.7.2024).
82. *Zeit Online*. „Kündigung der Politologin Ulrike Guérot ist rechtmäßig“. 24.4.2024, <https://www.zeit.de/kultur/2024-04/kuendigung-politologin-ulrike-guerot-urteil> (staženo 11.7.2024).

ZÁVĚREČNÉ TEZE MAGISTERSKÉ PRÁCE NMTS

Závěrečné teze student odevzdává ke konci Diplomního semináře III jako součást magisterské práce a tyto teze jsou spolu s odevzdáním magisterské práce do SIS předpokladem udělení zápočtu za tento seminář.

Jméno:

Adam Dvořáček

E-mail:

28026503@fsv.cuni.cz

Specializace (uved'te zkratkou)*:

NRS

Semestr a školní rok zahájení práce:

LS 2022

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS 2024

Vedoucí diplomového semináře:

prof. Ota Konrád

Vedoucí práce:

PhDr. David Emler, PhD.

Název práce:

Evropa národů, nebo národ Evropanů? Analýza volebních programů nejsilnějších německých stran pro volby do Evropského parlamentu 2024 prizmatem konceptu „Evropské federativní republiky“

Charakteristika tématu práce (max 10 řádek):

Práce se zabývá konceptem „Evropské federativní republiky“ německé politoložky Ulrike Guérot, který ve svém jádru navazuje na dlouhodobé tendence německé evropské politiky, jde však daleko nad jejich rámec. Operuje s vytvořením svébytného evropského národa a státu oproštěného od hranic současných státních celků. Práce vybírá německé strany, které se jako nejsilnější umístily v evropských volbách 2024 a zároveň zastupují rozdílné politické směry: CDU/CSU, AfD, SPD a Bündnis 90/Die Grünen. Jejich evropské volební programy analyzuje prizmatem pěti strukturálních kategorií, které je možno ve federalistickém konceptu Guérot vysledovat a jejichž naplnění je k realizaci evropského státu potřebné: solidárिता a sociálně integrovaná společnost, rovná občanská a politická práva, společná mocenská projekce, společná ekonomika a průmysl a univerzální evropské občanství.

Vývoj tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Téma diplomové práce se v průběhu času proměnilo poměrně výrazně. Původně bylo záměrem analyzovat, zda se zkoumaný koncept, tedy nejtěsnější forma evropské integrace, zrcadlí v zahraničněpolitických dokumentech a debatách SRN. To se však neukázalo jako nosné téma, proto bylo následně cílem porovnat rysy konceptu s koaliční smlouvou současné německé koalice a volebním programem AfD pro evropské volby 2024. Absence společného jmenovatele a nemožnost formulovat relevantní výzkumnou otázku si vyžádala další změnu, tedy návrat k samotnému konceptu, jeho analýze, avšak hledání jeho rysů ve volebních programech čtyř nejsilnějších německých stran. To se ukázalo jako nosné téma.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Úvod

"Leitbilder" německé evropské politiky: kontext německých integračních představ

Koncept "Evropské federativní republiky": teoretický základ a strukturální předpoklady

Analýza volebních programů

Závěr

Hlavní výsledky práce (max. 10 řádek):

Práce na základě zvolené metodologie a formulované výzkumné otázky ukázala, že

programové proklamace dvou ze zkoumaných stran, tedy SPD a především Bündnis 90/Die Grünen, obsahují (ať výslovně či obsahově) velkou část strukturálních požadavků k prohlubování integrace směřujícímu k federální republice. Z hlediska federalizace jsou spíše na status quo zaměřeni křesťanští demokraté CDU/CSU odmítající některé z prvků důležitých pro tvorbu státních struktur. Hypotéze odpovídá program AfD, který je zcela v opozici proti těsnější integraci a odporuje všem vytyčeným kategoriím konceptu "Evropské federativní republiky"

Prameny a literatura (výběr nejpodstatnějších):

- BÖTTGER, Katrin a Mathias JOPP. „Grundlinien deutscher Europapolitik“. In Handbuch zur deutschen Europapolitik, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021, 13–30.
- GEHRKE, Tobias, Filip MEDUNIC. „Fortune favours the bold: Upgrading the EU’s geoeconomic strategy“. European Council on Foreign Relations, 27.6.2024
- GUÉROT, Ulrike. Co je to národ? Od Evropy národů k národu Evropanů. Praha: Prostor, 2021.
- GROBE HÜTTMAN, „Leitbilder deutscher Europapolitik“. In Handbuch zur deutschen Europapolitik, eds. Katrin Böttger a Mathias Jopp. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021, 33–53.
- MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela. Germany and the European Union: How the Chancellor Merkel Shaped Europe. Cham: Springer International Publishing, 2022.
- LIPPERT, Barbara, a Otto SCHMUCK. „Europapolitische Leitbilder: Wissenschaftliche Glasperlenspiele Oder Notwendiger Kompaß?“ Integration 13, č. 1 (1990): 35–42.
- SCHMUCK, Otto. „Motive und Leitbilder der europäischen Einigung“. Bundeszentrale für politische Bildung, 17. prosince 2020.
- European Union. „All surveys“. Eurobarometr
- AfD. „Europa neu denken!“. Europawahlprogramm 2024.
- Bündnis 90/Die Grünen. „Was uns schützt“. Europawahlprogramm 2024.
- CDU/CSU. „Mit Sicherheit Europa. Für Ein Europa, das schützt und nützt“. Wahlprogramm von CDU und CSU zur Europawahl 2024.
- SPD. „Gemeinsam für ein starkes Europa.“ Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024.

Etika výzkumu:**

-

Jazyk práce:

Čeština

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		
Vedoucí specializace		
Garant programu		

* BAS – Balkánská a středoevropská studia; ES – Evropská studia; NRS – Německá a rakouská studia; RES – Ruská a eurasijská studia; SAS – Severoamerická studia; ZES – Západoevropská studia.

** Pokud je to relevantní, tj. vyžaduje to charakter výzkumu (nebo jeho zadavatel), data, s nimiž pracujete, nebo osobní bezpečnost vaše či dalších účastníků výzkumu, vysvětlete, jak zajistíte dodržení, resp. splnění těchto etických aspektů výzkumu: 1) informovaný souhlas s účastí na výzkumu, 2) dobrovolná účast na výzkumu, 3) důvěrnost a anonymita zdrojů, 4) bezpečný výzkum (nikomu nevznikne újma).